

Tilbudsstruktur og gjennomføring i videregående opplæring

Delrapport I

Evaluering av Kunnskapsløftet

Mari Wigum Frøseth, Elisabeth Hovdhaugen, Håkon Høst og Nils Vibe

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 40/2008
ISBN 978-82-7218-596-0
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEP's øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 40/2008

Mari Wigum Frøseth, Elisabeth Hovdhaugen, Håkon Høst og Nils Vibe

Tilbudsstruktur og gjennomføring i videregående opplæring

Delrapport I

Evaluerings av Kunnskapsløftet

Forord

Denne rapporten omhandler søkning til, opptak i samt gjennomføring av videregående opplæring. Prosjektet er en del av evalueringen av utdanningsreformen *Kunnskapsløftet*. Utdanningsdirektoratet har gitt Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) i oppdrag å foreta en evaluering av reformen. I denne rapporten presenteres resultater fra to delprosjekter, nemlig *I.2.2.a Tilbudsstruktur i videregående opplæring* og *II.2 Gjennomføring og kompetanseoppnåelse*. Spesialrådgiver Nils Vibe er prosjektleder. Vi presenterer her de første resultatene fra NIFU STEP's arbeid med disse delprosjektene. Rapporten viser hvor langt vi har kommet i våre analyser på dette tidspunktet. Ettersom vi ikke har data lenger enn til høsten 2007, er ikke kompetanseoppnåelse et tema i denne rapporten.

Rapporten er inndelt i åtte kapitler. I kapittel 1, som Vibe har skrevet, gjør vi kort rede for hovedproblemstillingene i prosjektet og for metodevalg. Håkon Høst har skrevet kapittel 2, som omhandler strukturendringene i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet i et historisk perspektiv. I kapittel 3 gir Elisabeth Hovdhaugen og Vibe en nærmere beskrivelse av de fire kullene av avgangselever fra grunnskolen som er prosjektets undersøkelsesenheter. Søkingen til første år er tema for kapittel 4, som er skrevet av Mari Wigum Frøseth. Hovdhaugen og Vibe har skrevet kapittel 5 om tilbudet som gis søkerne, mens Frøseth har skrevet kapittel 6 om elevene på første år i videregående opplæring. De to siste kapitlene er skrevet av Vibe. Kapittel 7 handler om søkere og elever på andre år og beskriver dessuten endringene i tilbudsstrukturen på dette nivået. Kapittel 8 er viet temaet gjennomføring, og her følges tre kull gjennom henholdsvis to og tre år.

NIFU STEP vil takke Rolf Hekneby, Birgitta S. Bøhn og Trine Normann i Utdanningsdirektoratet, som har tilrettelagt VIGO-data og gitt oss tilgang til datafilene.

Oslo, desember 2008

Per Hetland
Direktør

Eifred Markussen
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	15
1.1 Bakgrunnen for strukturendringene: Svak gjennomføring og store forskjeller mellom elevgrupper.....	15
1.1.1 Gjennomføring og kompetanseoppnåelse før Kunnskapsløftet.....	15
1.1.2 Store forskjeller mellom elevgrupper	16
1.1.3 Strukturendringer som tiltak for å oppnå hovedmålene.....	17
1.2 Metode.....	17
1.2.1 Fokus på avgangskullene fra grunnskolen.....	17
1.2.2 Datakildene	18
1.2.3 Fokus på karakterer.....	19
2 Struktur og strukturendringer.....	20
2.1 Utdanning forbeholdt de få.....	20
2.2 Felles 9-årig skole satte den videregående skolen på dagsorden	21
2.3 1974 loven et kompromiss	22
2.4 Reform 94.....	23
2.4.1 Strammere struktur og omfordeling gjennom ungdomsrett.....	24
2.4.2 Lærlingeordningen.....	24
2.5 Kunnskapsløftet: begrunnelser og strukturelle grep.....	25
2.5.1 Yrkesfaglig utdanning.....	26
2.5.2 Hovedmodellen står fast	26
2.5.3 Rasjonalisering av Vg2-strukturen	27
2.5.4 Ikke færre lærefag	28
2.5.5 Kryssløp	29
2.5.6 Prosjekt til fordypning	29
2.5.7 Generell studiekompetanse	29
2.5.8 De studieforberedende programmene	31
2.6 Oppsummering	32
3 Kjennetegn ved grunnskolekullene før og etter Kunnskapsløftet	33
3.1 Alder, kjønn og hjemfylke.....	33
3.2 Søkere på særskilt grunnlag	34
3.3 Standpunkt karakterer - manglende vurdering	36
3.3.1 Gjennomsnittskarakter	40
3.4 En selvstendig alderseffekt på grunnskolekarakterene	44
3.5 Oppsummering	46
4 Søkningen til første år av videregående opplæring før og etter innføringen av Kunnskapsløftet.....	47
4.1 Hvor mange søkte videregående opplæring?	47
4.2 Hva søkte elevene?	49
4.3 Søkningen til videregående opplæring i fylkene – før og etter reformen	51
4.4 Søkningen til videregående opplæring blant gutter og jenter.....	54

4.5	Hvor mange av elevene hadde karakteren 1 eller manglet vurdering fra 10. trinn?.....	56
4.6	Karakterforskjeller blant søkerne	58
4.7	Oppsummering	60
5	Hvilket tilbud får søkerne til grunnkurs og Vg1?	62
5.1	Hovedtall for tilbud ved førsteinntak	62
5.2	Oppsummering	68
6	Elevene på grunnkurs/Vg1 høsten 2004 til 2007.....	69
6.1	Elevstatus etter skolestart	69
6.2	Elevstatus etter fylke	70
6.3	Elevstatus etter utdanningsprogram	72
6.4	Elevstatus etter kjønn	73
6.5	Prestasjoner fra ungdomsskolen og elevstatus	73
6.6	Elevenes fordeling på utdanningsprogram	74
6.6.1	Elever som mangler vurdering eller har karakteren 1.....	76
6.6.2	Gjennomsnittkarakterer fra grunnskolen	77
6.7	Oppsummering	77
7	Søkning og elevtall det andre året.....	80
7.1	Studiespesialisering	80
7.1.1	Fordypninger innenfor Studiespesialisering	81
7.1.2	Formgivingsfag	82
7.2	Idrettsfag og Musikk, dans og drama	86
7.3	Helse- og sosialfag	87
7.4	Formgivingsfag og Design og håndverk	88
7.5	Hotell- og næringsmiddelfag / Restaurant og matfag	89
7.6	Medier og kommunikasjon.....	90
7.7	Elektrofag	91
7.8	Mekaniske fag, Kjemi- og prosessfag og Teknikk og industriell produksjon.....	91
7.9	Naturbruk.....	92
7.10	Salg og service / Service og samferdsel	93
7.11	Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag / Bygg- og anleggsteknikk.....	94
7.12	Oppsummering	95
8	Gjennomstrømning før og etter Kunnskapsløftet	97
8.1	Innledning.....	97
8.2	Fra søkning til skolestart det første året	97
8.3	Fra første til andre år	98
8.4	Status ved oppstart av andre opplæringsår	100
8.5	Gjennomføring til tredje år	102
8.5.1	Omsorgsarbeider og hjelpepleier	105
8.6	Karakterforskjeller og gjennomføringsmuligheter	106
8.7	Oppsummering	108
9	Konklusjoner.....	110
	Referanser	112

Sammendrag

Hovedkonklusjon

Rammen for dette prosjektet er å evaluere implementeringen og effektene av Kunnskapsløftet som strukturreform innenfor videregående opplæring. De strukturelle grepene i reformen innebærer i første rekke en forenkling av tilbudsstrukturen gjennom en reduksjon i antall utdanningsprogram og programområder eller kurs. Vi har ønsket å analysere og dokumentere den nye tilbudsstrukturen og å måle mulige effekter av den på elevenes søkning til, opptak i og gjennomføring av videregående opplæring.

Vi vurderer implementeringen av den nye strukturen som å ha vært lite problematisk ved at fylkene har fått de nye programmene og kursene på plass slik intensjonen var. Effekten av en ny struktur vurderer vi som i hovedsak nøytral, ved at vi ikke observerer endringer av særlig betydning når det gjelder søkemønster og gjennomføring. De endringene vi observerer er enten av begrenset karakter, eller de representerer mer langvarige trender, som ikke uten videre kan knyttes til reformen. Eksempel på en langvarig trend er den økte søkningen til utdanninger som leder mot studiekompetanse, særlig på Østlandet.

Den mest påtakelige følgen av strukturendringene vurderer vi som en ikke intendert negativ konsekvens av å flytte det populære tilbudet Tegning, form og farge til utdanningsprogrammet for Studiespesialisering, noe som har ført til en halvering av elevtallet. Innføring av språkfag som egen fordypning innenfor Studiespesialisering var heller ikke et heldig grep, ettersom søkningen ble så liten at tilbudet ikke kunne opprettholdes.

Troen på strukturelle reformer synes å være stor, men vi vil peke på at en av de viktigste hindringene for å nå reformens mål om bedre gjennomføring er at en av fem elever har svært svake faglige forutsetninger. Dette kan og må bøtes på blant annet med tidlig innsats for å styrke basiskunnskapene i grunnskolen, målrettede og individuelt tilpassede tiltak i videregående opplæring for å løfte den enkelte elev faglig og individuelt tilpassede undervisningsopplegg med begrensede kompetansemål for de elevene som ikke vil kunne nå målet om yrkes- eller studiekompetanse. Slike tiltak er nødvendig dersom dagens forventning om og krav til kompetanseoppnåelse i videregående opplæring skal stå fast.

Strukturendringer

Kunnskapsløftet innebærer ingen radikale strukturendringer i det videregående opplæringssystemet. Viktige trekk ved den nye strukturen er forsøkene på å kombinere bredde gjennom færre utdanningsprogram med spesialisering gjennom valgfrie fordypningsblokker, samt større fleksibilitet gjennom en åpning for lokal og individuell tilpasning av 25 prosent av timeplanen i det enkelte fag.

Se avsnitt
2.5

Innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammene er det forholdsvis beskjedne endringer i Vg1-strukturen. Det tidligere grunnkurset i formgiving er delt mellom Design og håndverk og Studiespesialisering. På Vg2-nivå er rundt hvert tredje kurs rasjonalisert bort. De fleste fylker tilbyr nå rundt 2/3 av alle Vg2-kurs. Bredere kurs er forsøkt balansert med prosjekt til fordyping, hvor elevene kan spesialisere seg eller bare orientere seg i enkeltfag allerede fra første året. Hovedmodellen med to år i skole og to i lære er styrket, ikke minst gjennom at den store, tidligere skolebaserte hjelpepleierutdanningen nå inngår i det lærlingebaserte helsearbeiderfaget. Det er for tidlig å si noe om hvilke konsekvenser dette har for gjennomføringen.

Se avsnitt
2.5.3

Yrkesfaglig eksamen skal foreløpig ikke gi studierett slik Kvalitetsutvalget foreslo. I stedet videreføres ordningen med ettårig påbygg til generell studiekompetanse, samtidig som kravene i denne skjerpes med 84 timer mer matematikk.

Se avsnitt
2.5.7

De tre studieforberedende programmene er beholdt. Utdanningsprogrammet Studiespesialisering har på Vg2-nivået fått mer distinkte retninger for henholdsvis formgiving, realfag og samfunnsfag/økonomi/språk. Matematikkkravene er økt med 84 timer for alle, og ordningen med ekstrapoeng for realfag på Vg2 og Vg3 er styrket.

Se avsnitt
2.5.8

Elevkullene

Det er generelt svært små forskjeller mellom de fire elevkullene 2004 – 2007 i forhold til aldersfordeling, kjønnsfordeling og fordeling på fylker. Derimot har kullstørrelsen økt vesentlig i årene rett før og da Kunnskapsløftet ble innført. Det er også små forskjeller i karakterer mellom kullene og i tillegg små forskjeller i andel som mangler vurdering eller som har fått karakteren 1. Endringen i kullstørrelse er interessant i forhold til å undersøke om fylkene har tatt høyde for dette ved beregning av opptaksrammer og hvordan det i sin tur påvirker andel som får innvilget sitt førsteønske.

Se avsnitt
3.1

Analysene av karakterer viser at det er så mange som 8 prosent av et kull som ikke har vitnemål med karakteren 2 eller bedre i alle fag fra grunnskolen. Har faktisk alle elever som begynner i videregående opplæring faglige forutsetninger for å gjennomføre utdanningen de har begynt på? To tredjedeler av de som mangler vurdering eller har en eller flere 1'ere søker opptak på ordinært grunnlag.

Se avsnitt
3.3

En regresjonsanalyse viser at kjønn, språkbakgrunn og om man søker på ordinært grunnlag eller ikke har effekter på gjennomsnittskarakteren fra grunnskolen. Analysen viser dessuten at 10 års skolegang ikke ser ut til å utligne effekten av alder, ved at de elevene som er eldst ved skolestart får signifikant bedre resultater enn de som er yngst.

Se avsnitt
3.4

Søkning til Grunnkurs og Vg1

Andelen av avgangselevne fra grunnskolen som søker om opptak i videregående opplæring økte fra 99,1 prosent i 2004 til 99,6 prosent i 2007, og

det samlede søkertallet fra disse kullene økte med om lag 5 prosent. Det har vært en generell tendens til økt søkning til de studieforberedende tilbudene i årene like før og etter innføringen av Kunnskapskløftet. Andelen som søkte yrkesfag blant avgangselevne fra grunnskolen sank fra 54,4 prosent i 2004 til 47,8 prosent i 2006, for så å øke igjen til 48,8 i 2007.

Se avsnitt
4.1

Alle de tre utdanningsprogrammene som leder mot studiekompetanse og i tillegg Medier og kommunikasjon hadde betydelig høyere søkertall i 2007 enn i 2004. Sett under ett hadde disse programmene 26 prosent flere søkere i 2007 enn i 2004. Også Elektrofag hadde en viss økning i søkertallene. Restaurant- og matfag hadde på sin side 45 prosent færre søkere i 2007 sammenliknet med 2004, mens reduksjonen for Helse- og sosialfag var på 9 prosent. Design og håndverk hadde 48 prosent færre søkere i 2007 sammenliknet med Formgivingsfag i 2004, men her har strukturendringene gjort sammenlikningen vanskelig. For de øvrige utdanningsprogrammene er søkertallene relativt stabile.

Se avsnitt
4.2

Det er betydelige forskjeller mellom fylkene når det gjelder preferanser for de ulike tilbudene, dels er dette forskjeller som er stabile over tid, dels ser vi noe ulike utviklingstendenser. Oslo og Akershus, som tradisjonelt har hatt en særlig høy andel som søker utdanning som leder mot studiekompetanse, viser samtidig en særlig kraftig vekst i søkningen til nettopp disse tilbudene. Den samme tendensen gjør seg for øvrig gjeldende i alle fylkene rundt Oslofjorden, mens vi ikke finner noe lignende tendens i de fire nordligste fylkene. Når vi regner Medier og kommunikasjon med blant de programmene som leder mot studiekompetanse, blir denne tendensen enda kraftigere og da ser vi at det er tale om en nasjonal tendens med særlig sterke utslag på Østlandet.

Se avsnitt
4.3

Guttene søker i langt sterkere grad enn jentene til yrkesfagene. Over tid har jentene i stadig økende grad søkt seg til de studiekompetansegivende programmene, mens guttenes søkemønster har vært mer stabilt over tid. Dermed har forskjellen mellom gutter og jenter økt. Mens forskjellen mellom gutter og jenter i andel som søkte seg til de studiekompetansegivende programmene var 8,8 prosentpoeng i 2004, hadde den økt til 14 prosentpoeng i 2007. Noe av forklaringen på dette ligger i at jentene søker seg til formgivingsfag på Studieforberedende, men dette forklarer bare en liten del av økningen. Kunnskapskløftet har ikke redusert kjønnsforskjellen i søkemønsteret, det motsatte har faktisk skjedd.

Se avsnitt
4.4

Totalt har ca 8 prosent av søkerne med seg karakteren 1 fra grunnskolen, eller de mangler vurdering i et eller flere fag. Denne andelen har vært svært stabil over tid, og det er dessuten en betydelig variasjon mellom utdanningsprogrammene i andel som har med seg slike resultater. Mens det gjelder for bare 2 – 3 prosent av søkerne til Studiespesialisering, er andelen 12 – 14 prosent for søkerne til Helse- og sosialfag, 15 – 16 prosent på Restaurant- og matfag og 18 – 20 prosent på Teknikk og industriell produksjon. På Design og håndverk økte andelen fra 8 prosent i 2004 til 15 prosent i 2004, og dette må settes i sammenheng med at Tegning, form og farge ble flyttet over til

Se avsnitt
4.5

Studiespesialisering at mange av elevene med de beste resultatene tok samme veien. Andelen som var registrert med karakteren 1 eller manglet vurdering er ca 3 prosentpoeng høyere blant guttene enn blant jentene, og særlig påtakelig på de jentedominerte utdanningsprogrammene.

Gjennomsnittskarakteren for de fire avgangskullene fra grunnskolen ligger helt stabilt på 4,0 gjennom fireårsperioden. Jentene har i gjennomsnitt bedre karakterer enn guttene, og gjennomsnittsforskjellen er på 0,4 karakterpoeng. Det er også betydelige forskjeller mellom utdanningsprogrammene der Musikk, dans og drama kommer ut med det høyeste gjennomsnittet (4,7 i 2204), mens Mekaniske fag og byggfagene kommer ut dårligst med 3,3.

Se avsnitt
4.6

Tilbudet til førstegangssøkerne

I gjennomsnitt får tre fjerdedeler av søkerne oppfylt førsteønsket sitt ved førsteinntaket, både i forhold til kurs og skole. Andelen er omtrent den samme før og etter innføringen av Kunnskapsløftet, selv om vi kan ane en svak tendens til at andelen synker. Forskjellen mellom 2005 og 2006 er helt marginal slik at ett prosentpoeng færre fikk innfridd både kurs- og skoleønske i 2006 sammenliknet med 2005. En tilsvarende nedgang finner vi også fra 2006 til 2007. Hvis vi bare ser på kursønsket, er det ingen forskjell på situasjonen før og etter reformen. Det er dermed andelen som får innfridd kursønsket, men ikke skoleønsket, som øker over tid. Andelen økte fra 8,5 prosent i 2005 til 10,4 prosent i 2007.

Se avsnitt
5.1

Størst andel som ikke får innfridd verken førsteønske om skole eller kurs er det på Musikk, dans, drama og Medier og kommunikasjon (29 respektive 28 prosent av søkerne i 2004). I tillegg er det 15 prosent av søkerne på Idrettsfag som ikke får innfridd førsteønsket. Her er det bare små endringer de påfølgende årene. Når vi ser yrkesfagene under ett, gikk andelen som fikk innfridd førsteønsket om både kurs og skole ned med 1,7 prosentpoeng fra 2005 til 2006 og med nye 2,1 prosentpoeng fra 2006 til 2007.

For tre av utdanningsprogrammene, som er en direkte videreføring av de tidligere studieretningene, finner vi ingen endring av betydning. Dette gjelder Idrettsfag, Salg og service/Service og samferdsel og Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag. Det samme gjelder Bygg- og anleggsgfag i forhold til Byggfag og Tekniske byggfag sett under ett. For to utdanningsprogram har andelen som får innfridd førsteønske om kurs og skole økt fra 2005 til 2007, nemlig Musikk, dans, drama (fra 51,5 til 61,1 prosent) og Medier og kommunikasjon (fra 41,9 til 46,4 prosent). For alle de seks andre utdanningsprogrammene har andelen som har fått innfridd førsteønske om kurs og skole gått ned.

Se avsnitt
5.1

Flest som får innfridd både kurs- og skoleønsket var det i 2005 i Troms og Vest-Agder med 86 prosent, mens andelen er lavest i Oslo (60 prosent) og Akershus (66 prosent). Oslo utmerker seg til gjengjeld ved at 29 prosent fikk

innfridd kursønsket, men ikke skoleønsket. Når vi bare ser på innfrielse av kursønsket, blir andelen i Oslo blant de høyeste i landet, bare overgått av Troms. Karaktergjennomsnittet fra grunnskolen varierer med hvilket tilbud som gis. Mens søkere som settes på venteliste har en gjennomsnittskarakter på ca 2,8 , er gjennomsnittet 4,1 for søkere som får innfridd både kurs- og skoleønske.

Elevene den første høsten

Andelen som ble elever på et tilbud som var i tråd med førsteønsket både når det gjelder skole og studieretning/utdanningsprogram har sunket jevnt fra 75,8 prosent i 2004-kullet til 69,4 prosent i 2007-kullet. Samtidig har det vært en økning i andelen som har fått plass bare på studieretningen eller utdanningsprogrammet de helst ville, fra 8,9 prosent i 2004 til 11,8 prosent i 2007, eller bare på skolen de hadde som førsteprioritert skoleønske, fra 3,6 til 8,2 prosent i samme periode.

Se avsnitt
6.1

Det er variasjon mellom fylkene i andelen som ikke var elever i videregående opplæring den første høsten etter de gikk ut av grunnskolen varierer fra 7,2 prosent i Finnmark til 2,7 prosent i Oppland. I fylkene Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Oppland har omtrent åtte av ti elever fått plass både på det utdanningsprogrammet og skolen de helst ville. Motsatsen til disse fylkene er Akershus og Oslo hvor det bare er om lag seks av ti som er registrert som elever på det utdanningsprogrammet og den skolen de hadde på førsteplass da de søkte opptak til videregående. Oslo utmerker seg ved at nesten tre av ti er elever på det utdanningsprogrammet de helst ville, men går på en annen skole, mens det bare er 1 prosent som har fått plass på den skolen de helst ville uten å få plass på sitt første utdanningsprogramønske. Oslo er dermed i en særstilling ved at det er en relativt høy andel som ikke får plass på den skolen de helst vil, noe som kan forklares med at det er en betydelig variasjon i hvor populære de ulike videregående skolene er i dette fylket.

Se avsnitt
6.2

Over tid er hovedtendensen i de fleste fylker, både når vi sammenligner 2005 og 2006-kullet, og når vi ser hele perioden 2004- til 2007 under ett, at andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt har sunket. Vi observerer en betydelig nedgang i andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt blant søkerne til medier og kommunikasjon, musikk, dans og drama og idrettsfag fra 2004 til 2007-kullet, og størst endring finner vi fra 2004- til 2005-kullet. Det har også vært en nedgang i andelen som fikk plass på både studieretningen eller utdanningsprogrammet og skolen de helst ville blant søkerne til elektrofag fra 2004 (79 prosent) til 2007 (65,4 prosent).

Se avsnitt
6.3

Sett i lys av analysene i kapittel 4 som viste at jentesøkerne både hadde bedre karakterer og lavere andel som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering fra ungdomsskolen enn guttene, er det ikke overraskende at jentene i større grad får innfridd førsteønsket sitt. Mellom 26 og 31 prosent av de som ikke var elever høsten etter at de gikk ut av grunnskolen hadde karakteren 1 eller var uten vurdering i et eller flere fag. Av de som var elever på et kurs og en skole som var

Se avsnitt
6.4

i samsvar med førsteønsket var det bare 6 prosent hadde karakteren 1 eller var uten vurdering i et eller flere fag. De som ikke var elever første høsten etter grunnskolen hadde et karaktergjennomsnitt på 3,4, mens karaktergjennomsnittet for de som var elever på et kurs og en skole som var i samsvar med førsteønsket var 4,1.

Se avsnitt
6.5

Endringene i fordelingen av førsteårselevne på ulike studieretninger og utdanningsprogram avspeiler for en stor del søkningen, men endringene blir ikke like store fordi ikke alle søkere får det tilbudet de primært ønsker. Men andelen som søkte seg inn på de tre studiekompetansegivende studieprogrammene økte med seks prosentpoeng fra 2004 til 2007 er den tilsvarende endringen i på elevnivå på 3,6 prosentpoeng.

Se avsnitt
6.6

Sammenligner vi andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering blant elevene i de fire kullene, finner vi at denne i hovedsak har vært stabil. Vi ser likevel at denne andelen har steget noe fra 7,1 til 12,8 prosent blant elevene på formgivningsfag/design og håndverk fra 2004 til 2007. Andelen har også økt noe blant elevene på medier og kommunikasjon, hotell- og næringsmiddelfag/restaurant- og matfag og salg og service/service og samferdsel, men den har sunket blant elevene på elektrofag i 2007-kullet i forhold til 2004-kullet. Den gjennomsnittlig grunnskolekarakteren i 2004 til 2007-kullet var betydelig høyere blant elevene på de studieforberedende utdanningsprogrammene og medier og kommunikasjon, enn det som var snittet for kullet som sådan.

Se avsnitt
6.6.1

Se avsnitt
6.6.2

Søkning og elevtall det andre året. Gammel og ny struktur

Strukturendringen i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet innebar at IKT-driftsfag er flyttet Service og samferdsel, mens Formgivningsfag er opprettet som nytt tilbud og erstatter Tegning, form, farge. Dette må vi ta hensyn til når vi sammenlikner søker- og elevtall på andreåret i 2006 og 2007. Når vi tar hensyn til dette, kan ikke søker- og elevtallet kan på Studiespesialisering sies å ha økt i forhold til hva det var på den tilsvarende studieretningen før reformen.

Se avsnitt
7.1

Verken flyttingen av formgivningsfaget til Studiespesialisering, eller inndelingen i de tre fordypningsområdene realfag, språkfag og samfunnsfag og økonomi, virker spesielt godt gjennomtenkt. Elevtallet på formgivningsfag var bare halvparten av hva det hadde vært på Tegning, form og farge før reformen. Et opplæringstilbud som var populært er redusert til mindre enn halvparten i omfang. Det er grunn til å se på dette som en ikke intendert konsekvens av endringen i tilbudsstruktur. Det som kan ha framstått som særlig attraktivt ved det gamle tilbudet, var at elevene startet med en generell yrkesfaglig innføring i formgivningsfag på grunnkurset, før de valgte å rette seg inn mot studiekompetanse. Språkfag fikk så få søkere at tilbudet ble avviklet allerede etter et år og slått sammen med samfunnsfag og økonomi. I hvilken grad hadde man på forhånd undersøkt interessen blant elevene for de ulike tilbudene?

Se avsnitt
7.1.2

Se avsnitt
7.1.1

På Musikk, dans, drama og Idrettsfag var det ingen endringer i

tilbudsstruktur på annet års nivå i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet. De endringene vi ser i søker- og elevtall avspeiler endringer i elevtallene på førsteåret året før. Særlig påtakelig er veksten på Idrettsfag. På Medier og kommunikasjon er det lille VKI-kurset Grafisk produksjon avviklet og det er nå i likhet med Idrettsfag bare ett kurs på andreåret. Elevtallet i Medier og kommunikasjon har økt kraftig og avspeiler økningen på lavere nivå forutgående år. Med den fordelingen det er av elever på dette utdanningsprogrammet mellom yrkesfaglig opplæring og studiekompetanse, virker det ikke rimelig å regne det blant de yrkesfaglige programmene og det bidrar til å skape forvirring når man skal følge elevene gjennom videregående opplæring og se hvor de ender opp i forhold til hva som var utgangspunktet.	Se avsnitt 7.2
På de yrkesfaglige programmene Elektrofag, Naturbruk og Helse- og sosialfag er endringene i tilbudsstruktur for det andre opplæringsåret relativt små. Søker- og elevtallene har økt noe på Elektrofag og Helse- og sosialfag. På Naturbruk er Heste- og hovslagerfaget et nytt tilbud, mens Hjelpepleier og Omsorgsarbeider er slått sammen til Helsearbeider på Helse- og sosialfag.	Se avsnitt 7,3 7,7 og 7.9
Service og samferdsel har økt kraftig i omfang, blant annet som følge av at IKT-servicefag når er lagt under dette programmet. For øvrig er tilbudstrukturen på det andre året utvidet fra bare ett kurs til fire, noe som er det motsatte av hva som eller er gjort i forbindelse med reformen. Bakgrunnen for dette var et behov for å bringe strukturen på det andre år mer i samsvar med tilbudene fra tredje opplæringsår.	Se avsnitt 7.10
De nye sammenslåtte utdanningsprogrammene Bygg- og anleggsfag og Teknikk og industriell produksjon innebærer en total omlegging av tilbudsstrukturen fra andre opplæringsår gjennom en sterk forenkling og reduksjon i antall kurs. Søker- og elevtallene er likevel relativt stabile i forhold til hva de var samlet sett på de opprinnelige fem studieretningene før reformen. Slik sett ser det ut til at den strukturen som er valgt ser ut til å fungere i forhold til elevenes preferanser.	Se avsnitt 7.11 og 7.8
Restaurant- og matfag bygger på den gamle studieretningen, men tilbudet er redusert fra sju til to kurs på det andre året. Søker- og elevtallet er redusert, men ikke i samme omfang som på førsteåret. Det nye utdanningsprogrammet Design og håndverk bygger på restene av studieretningen Formgivingsfag. Den største endringen er at Tegning, form, farge er og overført til Studiespesialisering mens en del mindre håndverksfag er overført fra andre studieretninger. Fra 2006 til 2007 ble søker- og elevtallene mer enn halvert, når vi tar utgangspunkt i søkere og elever fra de aktuelle grunnskolekullene fra 2004 og 2005.	Se avsnitt 7.5 Se avsnitt 7.4
Gjennomføring til andre og tredje opplæringsår	
Når vi ser på hvordan søkere og elever fordeler seg på de to hovedretningene, er det grunnlag for å hevde at elevenes preferanser ved søkning om opptak i videregående opplæring om våren viser en enda tydeligere tendens over tid bort fra yrkesfagene enn det bildet vi får av hvordan de fordeler seg på de to	Se avsnitt 8.2

hovedretningene når vi ser på elevtallene om høsten.

Når vi sammenlikner 2005-kullet med 2006-kullet, finner vi at andelen som følger normert tidsbruk fra det første til det andre året er omtrent den samme, mens andelen som søker om opptak på Vg1 er noe redusert. Til gjengjeld øker andelen som ikke søker med 1,5 prosentpoeng. I den grad vi kan snakke om en utvikling over tid, skjer denne i første rekke mellom de to kullene før Kunnskapsløftet, ved at andelen som tar sikte på normert tidsbruk øker, og mest blant yrkesfagelevne. Sammenlikner vi 2006-kullet med 2004-kullet etter skolestart det andre året, kan vi konkludere med at gjennomføringen er noe bedret, mens andelen som ikke er i videregående opplæring er omtrent konstant. Endringene er imidlertid svært små.

Se avsnitt
8.3

Se avsnitt
8.4

Det er en økning i andelen som følger normert tidsbruk fra første til tredje opplæringsår fra 2004-kullet til 2005-kullet på 2,5 prosentpoeng, og det er særlig andelen som er forsinket, men som har holdt seg til samme studieretning, som er redusert. Disse to kullene er de siste før innføringen av Kunnskapsløftet. Mens omtrent 90 prosent av elevene som siktet mot studiekompetanse sto uten tidstap ved oppstarten av det tredje opplæringsåret, gjaldt dette knapt to tredjedeler av yrkesfagelevne.

Se avsnitt
8.5

Omtrent 15 prosent av de som startet på yrkesfag finner vi igjen på allmennfaglig påbygning om høsten det tredje året. Alt i alt hadde 53,2 prosent av 2004-kullet brukt normert tid og var på vei mot studiekompetanse høsten 2006, mens den tilsvarende andelen for 2005-kullet var 55,3 prosent. Andelen med normert tidsbruk og på vei mot yrkeskompetanse var henholdsvis 18,5 og 18,7 prosent for de to kullene. Ettersom vi bare har data fram til høsten 2007, kan vi så langt ikke si noe om progresjonen fram til tredje opplæringsår for det første kullet etter reformen.

En sammenlikning av ulike elevgrupper etter hvilke resultater de oppnådde i grunnskolen viser dramatiske forskjeller i gjennomføring. Bare 24 prosent av de som har et karaktergjennomsnitt på under 3,3 og som har minst ett fag med karakteren 1 eller manglende vurdering, hadde normert tidsbruk og var på vei mot studie- eller yrkeskompetanse ved starten av tredje opplæringsår. Dette gjaldt for 96 prosent av de som har et karaktersnitt på 4,8 eller bedre. I gruppa med svakest resultater var 43 prosent utenfor videregående opplæring ved starten av tredje opplæringsår, mens den tilsvarende andelen for den sterkeste gruppa var 2 prosent. Analysen av sammenhengen mellom karakterer og gjennomføring viser at en av fem elever har svake forutsetninger for å gjennomføre videregående opplæring. Vi kan peke på i hvert fall tre mulige og nødvendige tiltak for å møte denne utfordringen: (1) Å styrke opplæringen i basisfagene i grunnskolen; (2) Målrettede tiltak i videregående i forhold til elevene det gjelder for å løfte dem faglig og (3) Særskilte opplæringstilbud som er tilpasset de elevene som ikke har forutsetninger for å nå målet om yrkes- eller studiekompetanse.

Se avsnitt
8.6

1 Innledning

1.1 Bakgrunnen for strukturendringene: Svak gjennomføring og store forskjeller mellom elevgrupper

Med Kunnskapsløftet har den politiske målsettingen om at flere skal gjennomføre videregående opplæring nedfelt seg i en ny tilbudsstruktur. Færre tilbud det første opplæringsåret og utvidet rett til videregående opplæring er eksempler på tiltak for å øke gjennomføringsgraden. I forbindelse med evalueringen av Kunnskapsløftet har NIFU STEP påtatt seg oppdraget med å undersøke om dette målet nås. I denne delen av evalueringen er det derfor to spørsmål som står helt sentralt.

- Hvordan blir strukturendringene implementert?
- Hvilke konsekvenser ser reformen ut til å ha på søkning, gjennomføring og kompetanseoppnåelse?

Kunnskapsløftet er ikke primært en strukturreform, og de strukturelle grepene som gjøres i forbindelse med reformen kan med fordel ses på som en videreføring eller justering av Reform 94 (Markussen 2007). Målene for denne reformen er bare delvis nådd, og en ny utdanningsreform måtte ta høyde for dette. Reform 94 ble i stor grad begrunnet ut fra at tilbudet om yrkesopplæring ikke var tilstrekkelig utbygd til å møte behovet. Spesielt gjaldt dette begrensinger i kapasiteten på videregående kurs og for liten tilgang på læreplasser i mange fag. Dermed opplevde mange elever å starte på et opplæringsløp som ledet dem inn i en blindgate (Sandberg og Vibe 1995: 22).

Etter innføringen av Reform 94, ble videregående opplæring dimensjonert til å ta inn hele årskull av ungdommer. Fylkeskommunene måtte dimensjonere tilbudet slik at rettighetssøkerne fikk innfridd garantien om inntak på ett av tre prioriterte grunnkurs. Denne reformen førte til en betydelig bedring av gjennomføringen i videregående opplæring (Støren og Sandberg 2001:24). Imidlertid er situasjonen fortsatt langt fra tilfredsstillende (NOU 2003:16, St.meld nr. 30 (2003-2004)).

1.1.1 Gjennomføring og kompetanseoppnåelse før Kunnskapsløftet

Gjennomføringsgraden i norsk videregående opplæring er grundig dokumentert (se Lødding, Markussen og Vibe 2005 for en oppsummering). Vi vet også mye om hva som påvirker gjennomstrømming og kompetanseoppnåelse (Se for eksempel Lødding m.fl. 2005; St.meld. nr. 30 (2003-2004); Markussen 2000; Markussen 2002; Markussen og Aamodt 2003; Markussen 2003; Markussen og Sandberg 2004, 2005; Markussen m.fl. 2006; Støren 2003; Helland og Støren 2004; Helland 2006; Wiborg og Rønning 2005; Karlsen m.fl. 2005; Støren, Helland og Grøgaard 2007; Markussen, Frøseth, Lødding og Sandberg 2008). Flere av de ovennevnte studiene rommer konkrete funn om forbindelsen mellom utdanningsstruktur og utdanningsatferd. Det er avdekket progresjonsforskjell mellom elever i studieforberedende versus yrkesfaglige studieretninger, ved at de sistnevnte har svakere fremdrift (Støren m.fl. 1998; Helland og Støren 2004; Støren,

Helland og Grøgaard 2007). Markussen m.fl. (2006:88) dokumenterer at nesten 30 prosent av yrkesfagelevne sluttet før de var ferdige med videregående opplæring tre og et halvt år etter avsluttet grunnskole. Markussen m. fl (2006, 2008) finner at sannsynligheten for å slutte i videregående opplæring er svært forskjellig på ulike studieretninger. Å gå på bestemte yrkesfaglige studieretninger øker i seg selv sannsynligheten for å avbryte opplæringen, også når det kontrolleres for en rekke andre forhold, som familiebakgrunn, prestasjoner, innsats, tilpasning, motivasjon, fritidsvaner osv. Dette er en klar indikasjon på at strukturelle forhold og egenskaper ved opplæringstilbudet og den opplæringen elevene mottar har betydning for gjennomføringen.

Før høsten 2006 kan man tegne dette oversiktsbildet av gjennomstrømmingen i norsk videregående opplæring:

- Gjennomstrømmingen innenfor fag- og yrkesopplæringen ble vesentlig forbedret med Reform 94, og andelen som fulgte normert tidsbruk ble fordoblet (Støren og Skjersli 1999:110).
- Imidlertid er det fortsatt etter Reform 94 om lag 20 prosent av årskullene som ender opp uten studie- eller yrkeskompetanse, dvs. formelt og juridisk sett har de oppnådd kompetanse på lavere nivå (Lødding m.fl. 2005:107).
- Markussen m.fl. (2006) indikerer at anslaget på 20 prosent sannsynligvis er for lavt og i Markussen m.fl. (2008) dokumenteres dette: Andelen er over 30 prosent. SSBs utdanningsstatistikk bekrefter dette funnet.
- Nesten ingen med kompetanse på lavere nivå hadde dette som opplæringsmål med videregående opplæring (Markussen og Sandberg 2005).
- Bortvalg og manglende fullføring er et betydelig større problem på de yrkesfaglige studieretningene enn på de studieforberedende retningene. Videre er det store forskjeller mellom de yrkesfaglige studieretningene, og andelen som sluttet før tida varierer fra 45 prosent på studieretning for hotell- og næringsmiddelfag til 23 prosent på elektrofag (Markussen m.fl. 2006:88, Helland og Støren 2004).
- Det er også store forskjeller mellom landets fylker, og bortvalget er større i de tre nordligste fylkene enn i landet samlet (Helland og Støren 2004; Karlsen m.fl. 2005; SSB 2007).

1.1.2 Store forskjeller mellom elevgrupper

Studiene som det er referert til ovenfor, viser at gjennomføring og kompetanseoppnåelse i stor grad forklares av ungdommenes bakgrunn og deres faglige og sosiale tilpasning til skolen. Det er store forskjeller etter kjønn, og sosial og etnisk bakgrunn, i så vel retningsvalg som studieprogresjon, gjennomføring og resultater. Forskjellene mellom fylkene er også betydelige. Internasjonale sammenlikninger og nasjonal forskning viser at elevene ikke har like muligheter (Haug 2003). Systematiske skjevheter i læringsutbytte og gjennomføring som skyldes bakgrunnsforhold er da også blant de viktigste utfordringene for Kunnskapsløftet. *Kultur for læring* poengterer dette: "Det er [...] bekymringsfullt at det er så store forskjeller i læringsutbytte blant elevene, og at det er systematiske forskjeller mellom elevene avhengig av kjønn og sosial og etnisk bakgrunn." (St.meld. nr. 30 2003-2004:85). Og: "For å gi et likeverdig tilbud, må skolen gi en variert og differensiert opplæring"(samme sted).

De utfordringene for norsk skole, som denne devalueringen av Kunnskapsløftet tar utgangspunkt i, kan dermed oppsummeres i følgende to hovedpunkter:

- For svak gjennomføring i videregående opplæring, og
- For store forskjeller mellom elevgrupper i studieprogresjon og kompetanseoppnåelse

1.1.3 Strukturendringer som tiltak for å oppnå hovedmålene

For å møte disse utfordringene er det gjennomført en del strukturendringer som denne evalueringen omhandler. Gjennom de sentrale forarbeidene til Kunnskapsløftet (Kvalitetsutvalgets innstilling *I første rekke* og Stortingsmelding nr 30 (2003-2004)) går det som en rød tråd at gjennomføringen i videregående opplæring må forbedres, særlig innenfor yrkesfagene. Det er i hovedsak denne intensjonen som begrunner de strukturelle endringene som planlegges både på ungdomstrinnet og i videregående opplæring, og strukturen betraktes som et virkemiddel for å øke gjennomføringsgraden.

I Stortingsmelding 30 ga departementet uttrykk for at de ville legge til rette for en enklere struktur som gir større fleksibilitet i tilrettelegging av opplæringen for den enkelte elev, skole, lærling og bedrift. Dette innebærer færre og bredere utdanningsprogrammer som erstatter de 15 studieretningene. Samtidig ble det åpnet for faglig fordypning allerede fra første år i videregående. Departementet ville opprettholde de studieforberedende programmene, men stiller strengere krav til å oppnå studiekompetanse.

I behandlingen av stortingsmeldingen sluttet fagkomiteen seg til departementets ønske om å fjerne strukturelle hindringer for gjennomføring av opplæringen. Tilbudsstrukturen skal på best mulig måte bidra til at ungdom får ønsket opplæring uavhengig av bosted, økonomi og alder. Flertallet i komiteen mente at forenklingen av tilbudsstrukturen i forbindelse med Reform 94 var hovedårsaken til den bedrede gjennomføringen på yrkesfag, og vurderte prinsippene for organisering som ble lagt til grunn for Reform 94 som fortsatt aktuelle. Det trengtes dermed ikke vesentlige endringer, men det var likevel behov for å redusere antall grunnkurs, eller utdanningsprogrammer, som er den nye betegnelsen på tilbudsstrukturens overordnede nivå. I kapittel 2 og 7 kommer vi tilbake med en nærmere beskrivelse av endringene består i.

1.2 Metode

1.2.1 Fokus på avgangskullene fra grunnskolen

Hovedfokuset i denne delrapporten vil være rettet mot grunnskolekullenes søkning til, opptak i og gjennomføring av videregående opplæring. Vi har i denne omgang helt bevisst valgt å avgrense søker- og elevmassen på denne måten fordi vi mener at det gir det beste utgangspunktet for å sammenlikne over tid. Vi vet fra tidligere studier (Sandberg og Vibe 1995) at søkermønstret for voksne søkere og søkere som av ulike grunner har utsatt videregående opplæring avviker mye fra det vi finner blant de elevene som går rett fra grunnskolen til videregående opplæring. Disse gruppernes sammensetning, omfang, preferanser og gjennomføringsgrad kan dessuten variere en del fra år til år. Dette kan påvirke totaltallene og dra fokuset vekk fra det vi synes er viktigst nå i denne første

delrapporten, nemlig å konsentrere oss om grunnskolekullene. Hvis vi skulle ha inkludert andre søkere i analysene, måtte vi trukket et klart skille mellom denne gruppa og grunnskolekullene, og det har vi ikke kapasitet til å gjøre i denne omgang. Vi skal imidlertid komme tilbake til dem i seinere rapporter.

1.2.2 Datakildene

Analysene i denne rapporten er basert på to hovedkilder, nemlig registerdata fra VIGO, som vi har mottatt fra Utdanningsdirektoratet, og trykt og elektronisk informasjon om opplæringstilbudet, som vi har fått fra fylkene, gjennom nettstedet www.vilbli.no og fra Utdanningsdirektoratet. Registerdata kommer fra seks ulike filtyper, og vi har benyttet følgende opplysninger:

1. Karakterdata: Standpunktkarakterer fra grunnskolens 10. trinn
2. Potensielle søkere: Hjemfylke, fødselsmåned, kjønn, morsmål og rettighetsstatus
3. Søkerdata: Førsteønske om studieretning/utdanningsprogram, kurs, nivå og skole
4. Inntaksdata: Tilbud om studieretning/utdanningsprogram, kurs, nivå og skole, tilbudsstatus ved førsteinntaket.
5. Elevdata: Elevstatus på studieretning/utdanningsprogram, kurs, nivå og skole
6. Lærlingedata: Inngått lærekontrakt, lærefag og tidspunkt

For de fem første filtypene har vi data fra årene 2004, 2005, 2006 og 2007. Lærlingedata har vi fra 2006 og 2007. Vi har mottatt data i flere omganger i tidsrommet fra august 2007 til september 2008. Det kunne ha vært mulig å få tilgang til søkerdata også fra 2008, men vi har funnet dette lite hensiktsmessig så lenge elevdata fra dette året ikke foreligger. Vi regner elevdataene som de mest sentrale når det gjelder å måle gjennomføring.

Vårt inntrykk er at data har en meget høy kvalitet, selv om det selvsagt må tas forbehold for at det kan forekomme feil. Vi vil den forbindelse peke på to feilkilder. Den første gjelder karakterdataene hvor det nok mangler karakterer i en del tilfeller der vi har en bestemt formening om at karakterer er satt. Den andre feilkilden gjelder søkerdataene, hvor vi har tydelige indikasjoner på at søkerdata ikke er registret, mens elevene har fortsatt et normalt løp til neste nivå.

Det har vært en svært stor utfordring å finne en egnet metode for å kode om kurskodene som benyttes etter innføringen av Kunnskapsløftet fra alfanumeriske koder til rene numeriske koder. Vi benytter SPSS i våre analyser, og da er det en forutsetning for å kunne bearbeide og analysere data på en rasjonell måte at mest mulig informasjon har numeriske koder. Vi har derfor utviklet et kodesystem der hvert kurs gis en åttesifret kode som inneholder fem ulike typer opplysninger:

1. Siffer 1 – 2: Utdanningsprogram
2. Siffer 3: Nivå
3. Siffer 4 – 5: Område innenfor utdanningsprogrammet
4. Siffer 6 – 7: Detaljer om særskilte kurs (f.eks landslinje, funksjonshemmede osv)
5. Siffer 8: Skolefag, lærefag, særløpsfag

Brønnteknikk, landsdekkende linje, Vg2 har den offisielle koden TPBRT2M--- . I vårt system har kurset koden 12203121, som kan dekomponeres i (a) 12 = Teknikk og industriell produksjon (b) 2 = Andre år (c) 03 = Brønnteknikk (d) 12 = Landslinje (e) 1 = Elev. Alt etter hva som er behovet, kan disse fem opplysningene kombineres for å få den ønskede detaljeringsgraden når data skal analyseres. Dersom Utdanningsdirektoratet vurderer å innføre et nytt kodesystem, enten til erstatning for det nåværende, eller som supplement, vil vi anbefale at det velges et hierarkisk numerisk system, der kodene lett kan dekomponeres i ulike elementer som hver for seg er definert etter bestemte dokumenterte kriterier.

1.2.3 Fokus på karakterer

Elevenes karakterer fra grunnskolen vil få en sentral plass i denne rapporten. Vår begrunnelse for dette er at grunnskolekarakterene er en svært viktig prediktor for elevenes muligheter for å lykkes i videregående opplæring. All tidligere forskning bekrefter dette og det er svært tydelig dokumentert i to rapporter fra NIFU STEP som er publisert nylig. (Markussen m. fl. 2008; Støren, Helland og Grøgaard 2007). Det elevene har med seg av kunnskaper fra grunnskolen, utgjør den plattformen de skal ta sats fra når de gir seg i kast med videre utdanning. Ikke minst er mangelfulle kunnskaper et svært alvorlig problem for en betydelig andel av elevkullene. Ansvar for at altfor mange elever starter med et svakt utgangspunkt ligger for en stor del på skolen og nøkkelen til hvordan det skal gå med dem videre ligger i hvordan de mottas i videregående opplæring og hvilket tilbud de gis der.

2 Struktur og strukturendringer

Utviklingen av et organisert, offentlig utdanningssystem oppfattes gjerne som et av de sentrale moderniseringsprosjektene (Sakslind 1998, 2001). Utviklingen av en overgripende utdanningsstruktur, hvor skolene og de ulike utdanninger og kurs er tilpasset og organisert i forhold til hverandre både vertikalt og horisontalt, kan ses som et viktig trinn i en slik moderniseringsprosess. En utdanningsstruktur tjener ulike formål, men den primære funksjonen er å organisere den utdanning samfunnet til en hver tid mener er nødvendig, slik at den er tilpasset de gruppene i befolkningen man vil nå. En utdanningsstruktur på det videregående nivå vil i ulike kombinasjoner reflektere på den ene siden behovene til arbeidslivet og det høyere utdanningsnivået man skal avlevere ferdigutdannede til, og på den andre siden rådende oppfatninger om hva ulike sosiale grupper trenger av utdanning. Utdanningssystemet får slik en sorteringsfunksjon. Samtidig er det en åpenbar spenning mellom tendensen til at utdanningsstrukturen reproducerer sosiale ulikheter, og de politiske ønskene om at den tvert om skal virke sosialt utjevne. Hvordan et lands utdanningssystem relaterer seg til det øvrige samfunn, og da særlig arbeidslivet, er imidlertid ikke gitt. For forskningen vil derfor utfordringen være å lete etter de forhold som bidrar til det som kan sies å utgjøre de nasjonale mønstre.

Et særnorsk trekk er den historisk sett tidlige satsingen på en felles, offentlig skole for alle. Allerede fra 1920 fikk prinsippet om enhetsskolen gjennomslag i Stortinget (Dokka 1988, Høigaard and Ruge 1963), i første omgang for folkeskolen. Prinsippet om at skolen skal gi like muligheter for alle, uavhengig av sosial bakgrunn og geografi har siden stått sentralt i utformingen av utdanningspolitikk, selv om fortolkningen av dette har variert gjennom ulike perioder. Enhetsskoleprosjektet nådde sitt foreløpige klimaks ved gjennomføringen av Reform 94 hvor ikke bare de studieforbereidende utdanningene og yrkesutdanningene på gymnasialt nivå, men også den arbeidslivsbaserte lærlingeordningen ble søkt integrert i et felles opplæringssystem.

Et annet særnorsk trekk er at formell yrkesutdanning historisk sett har hatt relativt liten betydning for inngang i arbeidsmarkedet (Korsnes 1996). Et svakt yrkesutdanningssystem gjorde at bedriftene i stor grad har vært henvist til å rekruttere ufaglærte, og som har fått det som har vært ansett som nødvendig opplæring etter at de var ansatt. Ikke fullt så særnorsk er det at utdanningssystemet har vært sterkt kjønnsdelt på alle nivåer. Dette har hele veien vært nært forbundet med kvinnes posisjon ellers i samfunnet, både i den private og den offentlige sfære. Men samtidig som jentenes skoletilbud i stor grad har reflektert de posisjonene de historisk sett har vært forventet å skulle gå inn i, tradisjonelt som mødre og ektefeller, så har utdanningssystemet også vært åsted for en rekke forsøk på å endre kvinnes rolle og kvinnes underordnede stilling.

2.1 Utdanning forbeholdt de få

Om folkeskolen i Norge tidlig ble felles for alle, var skillene lenge store på nivået over. Både middelskolen og realskolen var gymnasforberedende utdanninger, og slik sett første skritt på veien mot universitetsutdanning. Disse var lenge forbeholdt de bemedlede klasser.

For de fleste andre innebar folkeskolen slutten på den organiserte skolegangen. Deretter bar det ut i arbeidslivet for de fleste av guttene, og tilbake til hjemmet eller en huspost for mange av jentene (Danielsen 2002). Etter hvert vokste det imidlertid fram et konglomerat av mer praktisk orienterte utdanningsordninger. Mange av disse hadde sitt utspring i et spesielt arbeidsfelt og behovet for å gi arbeidstakerne der en mer systematisk opplæring. I den første fasen var disse utdanningene rettet mot de som allerede hadde blitt tilknyttet feltet som arbeidstakere, mens det etter hvert ble mer vanlig også med mer utdanning i forkant: landbruksskoler, sjømannsskoler, tekniske aftenskoler, og etter hvert egne for- og fagskoler for industri og håndverk (Michelsen 1992).

En utvalgsundersøkelse viser at det årskullet som gikk ut av folkeskolen i 1945, fikk i gjennomsnitt 2 års utdanning utover den obligatoriske skolen (Featherman og Sørensen 1983). Et tiår senere, for kullet som gikk ut av den obligatoriske folkeskolen i 1955, var dette forlenget til 3 års utdanning utover denne, det vil si totalt 10 års skolegang.

2.2 Felles 9-årig skole satte den videregående skolen på dagsorden

Gjennom etableringen av en felles 9-årig grunnopplæring for alle nådde man på 1960-tallet et nytt trinn i utviklingen av den såkalte enhetsskolen. Det innebar at den utdanningsmessige plattformen til de som søkte seg til utdanninger på sekundærnivået, ble felles. Man flyttet dermed "knutepunktet" i utdanningssystemet (Hansen 2003), eller tidspunktet for segregering av ungdommen - ut fra om de gikk videre med studieforberedende eller yrkesfaglig utdanning, eller avsluttet for å gå ut i arbeidslivet – fra 14- og opp til 16-årsalderen. Med utvidelsen og enhetliggjøringen av primærnivået, ble det ut fra en moderniseringslogikk mer påtrengende å rydde opp i den uorden av utdanningsordninger av yrkesfaglig karakter som eksisterte på sekundærnivået, og vurdere disse i forhold til om de burde høre til på et gymnasialt eller postgymnasialt nivå. I denne kategorien utdanninger fantes det ingen standardisering av opptaksvilkår, pensum eller godskrivningsregler på tvers (Telhaug 1979).

Den politiske argumentasjonen for en reform var likevel primært dominert av likhet i tilgangen til utdanning på tvers av sosiale, geografiske og i økende grad også kjønnsmessige skillelinjer. Mens de dominerende politikerne i arbeiderbevegelsen tidligere hadde ment at den sosiale likheten i utdanningsspørsmålet skulle oppnås gjennom en likestilling av yrkesutdanning og allmennutdanning, hadde dette snudd på 1960-tallet. Nå var det integrasjon mellom de to skoleslagene som var strategien for å skape likhet for Arbeiderpartiet - regjeringsparti fra midt på 1930-tallet til midten av 1960-tallet. Lengst gikk partiets ungdomsorganisasjon, AUF, som mente at lærlingeordningen burde nedlegges fordi den bidro til å opprettholde sosial ulikhet (Michelsen 1992). Men det var ikke bare sosial likhet med hensyn til utdanningsmuligheter som sto sentralt i argumentasjonen for en reformering av utdanningssystemet. En rasjonalisering av strukturen for videregående utdanning ville samtidig kunne åpne for større likhet i utdanningsmuligheter uansett hvor i landet en var bosatt. Samtidig fikk spørsmålet om like muligheter til utdanning uavhengig av kjønn en gradvis, økende oppmerksomhet (Telhaug 1999).

Det andre hovedargumentet handlet om strukturen. Ut fra en rasjonell/byråkratisk synsvinkel var det behov for en systematisering av det sterkt fragmenterte systemet av ulike utdanninger på nivået over grunnskolen (samme sted.). De ulike skoleslagene hadde gjerne vanntette skott seg i mellom; de sorterte under ulike departement, hadde ulike opptakskrav, det var ikke konsistens når det gjaldt hva som var og hva som ikke var felles pensum, og det var vanskelig å få godskrevet kunnskaper ervervet i én utdanning når man søkte seg til en annen.

Det tredje argumentet for en endring på det videregående nivået var nyttepreget (Skarpenes 2004). Man måtte tilpasse seg en raskere takt i samfunns- og næringsutviklingen med et utdanningssystem som tok høyde for fremtidige endringer i næringslivet. Det gjorde man mest effektivt gjennom generelle utdanninger fordi dette ga det beste grunnlaget for livslang læring. Dette ble brukt som argument både for å gjøre yrkesutdanningene bredere, og for å øke innslaget av allmennfag i disse.

Et av premissene for Steen-komiteen, som utredet det nye videregående utdanningssystemet, var at yrkesutdanningen og lærlingeordningen i Norge historisk hadde en relativt svak posisjon (Lindbekk 1992). At det var blitt slik, kan knyttes til ulike forhold. Innenfor industrien har formell utdanning gitt liten uttelling ved ansettelser og opprykk (Korsnes 1996). Ansettelse som ufaglært var ofte den viktigste kanalen til fagarbeiderjobb. Den lave interessen for å heve fagarbeidet har vært forklart med den norske industristrukturen, preget av småbedrifter (Lindbekk 1992). I tillegg kommer at de innslagene vi hadde av masseproduksjon foregikk på et relativt lavt teknologisk nivå, noe som i mindre grad krevde fagutdanning. Analyser av sosial mobilitet viser at den var langt større mellom det ufaglærte sjiktet og fagarbeidernivået i Norge enn for eksempel i Tyskland (Featherman m. fl. 1989). I den tyske konteksten utgjorde fagarbeiderne et langt mer etablert og stabilt sosialt sjikt, med et klart definert utgangspunkt rent utdanningsmessig. Denne gruppen har hatt lite tilsig av ufaglærte, men samtidig en viss mobilitet oppover.

I Steen-komiteen var det bred oppslutning om at allmennfagene hadde et sterkere potensial enn yrkesfagene (Lindbekk 1992). Strategien man valgte lå derfor nærmere den britiske enn den tyske, nemlig å løfte arbeiderklassen via middelklassens utdanningsprivilegier. De yrkesfaglige utdanningene ble foreslått integrert i en felles videregående skole sammen med gymnaset, med et obligatorisk innslag av allmennfag. I tillegg åpnet man for såkalte kombinerte grunnkurs, som ga både yrkesfaglig og allmennfaglig utdanning. Dette ble gjort i den hensikt å legge til rette for at også yrkesfagelever skulle kunne skaffe seg studiekompetanse for høyere utdanning.

2.3 1974 loven et kompromiss

Den nye loven om videregående skole skulle vise seg å bli et kompromiss. Til tross for at de tidligere selvstendige yrkesskolene nå formelt ble integrert i en felles videregående skole sammen med gymnaset, besto de gamle skillene i stor grad (Briseid 1984). Riktignok ble det etablert forsøk med såkalte kombinerte grunnkurs som inneholdt både yrkesfag og allmennfag, og det ble også ganske vanlig med kombinerte skoler som inneholdt begge typer studieretninger. Men innholdsmessig kom ikke de gamle skoleslagene vesentlig

nærmere hverandre. Til tross for at Steen-komiteen i stor grad la allmennskolen til grunn når de ville lage et felles videregående utdanningssystem, ble også det felles innslaget av allmennfag redusert gjennom den endelige Stortingsbehandlingen (Lindbekk1992). I enkelte yrkesfaglige studieretninger ble til og med allmennfaginnholdet svekket i forhold til hva det hadde vært før reformen (Michelsen 1994). Det siste skyldtes at integreringen i en felles videregående skole hadde medført at yrkesfagene fra å følge en arbeidslivsrhythme, nå skulle følge skolehverdagen, noe som innebar færre undervisningstimer. Lærlingeordningen ble ikke berørt av integrasjonsprosessen og fortsatte sitt liv på utsiden av den videregående skolen.

2.4 Reform 94

Hovedmålsettingen med lov om videregående utdanning av 1974 hadde vært å sikre lik rett til utdanning og god geografisk spredning av skoletilbudet. Mens 60 prosent av 16-åringene begynte direkte på videregående i 1976, var dette i 1984 økt til 84 prosent av årskullet (Michelsen m.fl.1999). Man kan således si at det å starte i videregående opplæring var blitt en del av den institusjonaliserte normalbiografien blant ungdom allerede ti år før Reform 94. Prognoser for og dimensjonering av utdanningssystemet, basert på en gradvis økning i etterspørselen fra kohortene av 16-åringer, fungerte bra fram til siste halvdel av 1970-tallet. Fra dette tidspunktet opplevde imidlertid de videregående skolene en økning i tilstrømningen også blant eldre ungdom som så den nye videregående skolen som interessant, noe som kan knyttes til strukturelle endringer i arbeidsmarkedet, ikke minst drevet fram av den økende ledigheten. Særlig på de yrkesfaglige linjene ble det etter hvert vanlig at ungdommen vandret mellom skole og arbeidsliv, noe som igjen førte til en relativt høy gjennomsnittsalder blant elevene. Fylkeskommunene så seg etter hvert ikke i stand til å ta i mot den store tilstrømningen til yrkesfagene, og det ble derfor innført begrensninger i inntaket (NOU 1991:4 : 35). Selv om man rangerte søkerne etter karakterer, kunne de også konkurrere med tilleggspoeng for alder og arbeidslivserfaring. Resultatet var at unge søkere til en viss grad opplevde å bli utkonkurrert av eldre søkere i kampen om plassene, spesielt på de videregående kursene på yrkesfag hvor antallet elevplasser var lavest.

Gjennomstrømningen av elever, spesielt innen yrkesfag var dårlig, noe som ikke minst kunne forklares av manglende kapasitet på videregående kurs (NOU 1991: 4). Disse var de dyreste for fylkeskommunene å opprette, og dermed ble de prioritert bak både allmennfaglige linjer og grunnkurs. Når det samtidig var konstant knapphet på læreplasser, og arbeidslivet var blitt mindre åpent for de yngste, førte dette til tverrgående bevegelser i utdanningsstrukturen i stor skala. Den fingreinede tilbudsstrukturen bestående av over 100 ulike grunnkurs og mulighetene for kryssløp på tvers av de ulike kursene, skapte gode vilkår for både horisontale og nedadgående bevegelser innen yrkesfaglig studieretning. Mange tok nye grunnkurs i påvente av, eller for å styrke sjansene sine for å komme inn på det kurset de ønsket seg eller for å få læreplass. Samtidig så en konturene av et mønster hvor en betydelig andel av grunnkurs-søkerne i yrkesfag var ungdom med en treårig allmennfaglig utdanning bak seg, som nå ønsket seg en yrkesfaglig utdanning. Blegen-

utvalgets (NOU 1991: 4) diagnose var at dette mobilitetsmønsteret var lite rasjonelt, og at det hadde strukturelle årsaker.

2.4.1 Strammere struktur og omfordeling gjennom ungdomsrett

Reform 94 kombinerte flere sentrale hensyn. For det første representerte den en omfordeling av utdanningsressurser på tvers av aldersgrupper. Ungdom over 19 år hadde tidlig på 1990-tallet besatt mellom 40 og 50 prosent av plassene i videregående skole (Michelsen m.fl.1998). Gjennom å innføre rett til videregående utdanning for 16-19-åringene, slo staten fast at videregående utdanning først og fremst skulle være for de elever som kom direkte fra grunnskolen. Samtidig som de yngste ble sikret plass, skjedde det gjennom reformen en dramatisk reduksjon av den samlede kapasiteten i den videregående skolen, noe som særlig rammet de voksne søkerne (St.meld. 32, 1998-99, Sandberg and Vibe 1995, Michelsen m.fl. 1998). De voksne skulle etter intensjonene sikres plass gjennom en forskrift om at fylkeskommunene skulle ha et utdanningsomfang på 375 prosent av 16-18-årskullet. Bestemmelsen var langt svakere enn rettighetsfestingen for ungdom, og ble ikke fulgt opp (samme sted.).

Grunnkursstrukturen gjennomgikk en kraftig sanering fra 109 og ned til 13 grunnkurs. Fagspesialiseringen, som tidligere hadde begynt på grunnkursnivå, ble forskjøvet til et mer finmasket Vk1-nivå. Yrkesutdanningene ble videre tilført en felles og mer omfattende andel allmenne teorifag både på grunnkurs og Vk1 nivå, noe som i større grad enn tidligere åpnet for vertikal mobilitet til høyere utdanning. Også mobilitetsmulighetene innen videregående opplæring ble omformet. Det ble presisert at ungdommene skulle ha krav på å få innfridd ett av tre valg innen den nye strukturen. Men når valget av grunnkurs var foretatt, hadde man kun anledning til å få innfridd valg av Vk-1 kurs innenfor dette grunnkursområdet. Såkalte kryssløpsmuligheter, som det tidligere hadde vært mange av, ble i den nye strukturen sterkt begrenset. Det ble imidlertid innført muligheter for overgang fra yrkesfag til allmennfag underveis uten at utdanningen ble forlenget i tid. Veien fra allmennfag til yrkesfag derimot, ble i praksis nærmest blokkert, noe som brøt med et veletablert mønster, og som Steen-komiteen i sin tid hadde argumentert eksplisitt for, ved å hevde at det *”prinsipielt ikke er mindre rimelig at en vordende fagarbeider tar høyere allmennutdanning og utsetter sin yrkesutdanning til 19-årsalderen enn at en vordende ingeniør eller lege gjør det”* (Telhaug 1995:75).

2.4.2 Lærlingeordningen

Mens lærlingeordningen hadde falt utenfor tidligere integrasjonsforsøk, sto en reformering og innordning av fagopplæringen helt sentralt i Reform 94. Oppmuntret av lærlingeordningens oppsving på 1980-tallet, så man for seg at de ungdommene som valgte yrkesfag kunne ta ut sin nyervervede utdanningsrett, først gjennom en toårig grunnleggende skoleopplæring, og deretter gjennom to års læretid i arbeidslivet. De to store utfordringene man sto overfor var å sikre koplingene mellom videregående skole og lære plasser, og for det andre et tilstrekkelig volum på læreplassene.

For institusjonelt å sikre en slik kopling av utdanningsløpet, ble det opprettet en fylkeskommunal formidlingsordning som skulle bidra til at elevene i yrkesfag fikk lærekontrakt med en bedrift innenfor sitt fag direkte etter fullført skoleopplæring. Gjennom reformimplementeringen skulle man erfare at man her støtte mot grensene for hvor langt staten kan gripe inn i forhold til bedriftenes styringsrett når det gjelder ansettelser (Michelsen m.fl.1998). Man kunne ikke instruere bedriftene om å ta inn ungdom på 17-18 år fra skolen som lærlinger. I stedet måtte man appellere til bedriftenes egeninteresse av å samarbeide med de offentlige formidlingsinstanser for å få tak i lærlinger på en rasjonell måte, men selvsagt også til deres normative forestillinger om et samfunnsmessig opplæringsansvar for ungdom. Partene i arbeidslivet stilte seg bak den nye ordningen. I tillegg ble det etablert økonomiske tilskuddsordninger som skulle gi bedriftene incentiver til først og fremst å rekruttere de såkalte rettighetselevne som lærlinger. Det var disse elevene fylkeskommunen hadde plikt til å gi et skoletilbud dersom de ikke fikk læreplass i bedrift. Det var derfor også i fylkeskommunenes økonomiske interesse først og fremst å få formidlet de som hadde utdanningsrett, selv om de politisk også måtte svare for hva som skjedde med de øvrige.

Både tilkoplingen av lærlingeordningen til det videregående utdanningssystemet og veksten i antall læreplasser som var nødvendig for å få 2+2-modellen til å fungere, må sies i hovedsak å ha lyktes. Det har skjedd en formidabel vekst i antall læreplasser, både som følge av gode konjunkturer og som et resultat av lanseringen av en rekke nye fag (Michelsen m.fl.1999). Veksten i læreplasser har i all hovedsak tilfalt søkerne fra videregående skole (Høst 2008). Det innebærer imidlertid ikke at alle søkere får læreplass. Selv om etterspørselen etter lærlinger har vært stor de senere årene, er det ikke alle søkere som blir oppfattet som adekvate av lærebedriftene. Andelen av søkerne som har fått lærekontrakt, har ligget på fra 65 til i overkant av 80 prosent, en variasjon som i stor grad avspeiler konjunkturforholdene. Læreplassstilbudet fortsatt påvirkes sterkt av (samme sted).

2.5 Kunnskapsløftet: begrunnelser og strukturelle grep

Ulike forhold står sentralt i forarbeidene til og begrunnelsene for vedtaket om Kunnskapsløftet. Det vises her særlig til NOU 2003: 16 *I første rekke* (Kvalitetsutvalget) og St.meld. nr. 30 *Kultur for læring*. Oftest nevnt er bekymringen for at læringsutbyttet er for lavt, en bekymring som i særlig grad er utløst av norske elevers lave score i internasjonale tester i grunnleggende fag som matematikk og norsk. Derfor legges det stor vekt på utvikling av basiskompetanse. Den økende oppmerksomheten rundt det betydelige frafallet og bortvalget i videregående skole er et annet sentralt forhold. Man er opptatt av at skolen tilpasses den enkelte, samtidig som den også fortløpende må tilpasse seg arbeidslivet og kunnskapssamfunnet. Dette skal oppnås gjennom blant annet å åpne for et større lokalt handlingsrom.

De endringer i strukturen som foretas gjennom Kunnskapsløftet må i stor grad ses i lys av disse temaene. Viktige trekk ved den nye strukturen er forsøkene på å kombinere bredde gjennom færre utdanningsprogram med spesialisering gjennom valgfrie fordypningsblokker, samt større fleksibilitet gjennom en åpning for lokal og individuell tilpasning av 25 prosent av timeplanen i det enkelte fag.

2.5.1 Yrkesfaglig utdanning

Det er særlig i yrkesfaglig utdanning at frafallet er stort. I forarbeidende til Kunnskapsløftet kretser mange av diskusjonene rundt forholdet og rekkefølgen mellom teori og praksis, hensynene til bredde kontra behov for spesialisering, og hensynet til å bevare yrkesopplæringens særpreg kontra behovet for mer allmenn teori for alle for å øke den vertikale mobiliteten i utdanningssystemet. Grunnstrukturen man har valgt gjennom Kunnskapsløftet består av en blokk med fellesfag (allmenne fag), en blokk med felles programfag (yrkesfag), og en blokk med prosjekt til fordypning (valgfrie programfag). Man har gjort noen få, men ikke dramatiske endringer på den tidligere grunnkursstrukturen gjennom å redusere antall yrkesfaglige grunnkurs fra 12 til 9, fra nå av kalt utdanningsprogram:

- Bygg- og anleggsteknikk
- Design og håndverk
- Elektrofag
- Helse- og sosialfag
- Medier og kommunikasjon
- Naturbruk
- Restaurant – og matfag
- Service og samferdsel
- Teknikk og industriell produksjon

De viktige endringer er at byggfag og tekniske byggfag, samt deler av trearbeidsfag, er slått sammen til utdanningsprogram for bygg- og anleggsfag, kjemi- og prosessfag er slått sammen med mekaniske fag til teknik og industriell produksjon, den yrkesfaglige delen av den tidligere studieretningen for formgivningsfag og deler av trearbeidsfag er sammen blitt til design og håndverk, og man har etablert et mer samlet program for servicefag i service og samferdsel.

Når det gjelder fellesfagene, er det en økning på 50 prosent i timetallet for samfunnsfag, mens engelsk økes med 25 prosent. For engelskfaget sitt vedkommende betyr det at man når opp til kravet for generell studiekompetanse.

2.5.2 Hovedmodellen står fast

Fra gjennomføringen av Reform 94 har 2+2-modellen blitt konsekvent forsvart av utdanningsmyndighetene, mot alle ønsker om oppmykning. Lenge lå den eneste muligheten for 16- og 17-åringer til å komme ut i lære at man fikk en sakkyndig uttalelse. I 2003 kom det imidlertid inn en åpning for andre opplæringsløp gjennom at Stortinget vedtok en ny bestemmelse i opplæringsloven § 3-3, hvor det heter at

”Fylkeskommunen kan i det enkelte tilfellet godkjenne lærekontrakt eller opplæringskontrakt som inneholdt unntak fra den fastsatte opplæringsordninga”.

Endringen har blitt begrunnet med at den imøtekommer kravene om en viss oppmyking av 2+2-modellen. Det er imidlertid vanskelig å se at det er slik, annet enn på papiret. Andelen av 16-årsskullet som gikk ut i lære i 2002, dvs. før lovendringen, var på marginale 0,08 prosent, mens den i 2005 var sunket til 0,06 prosent (Utdanningsdirektoratets nettsider. Grunnopplæringen i tall). For 17-åringene var det i samme periode en liten økning, fra 0,33 til 0,38 prosent, som gikk ut i lære. En må anta at en god del av disse 17-åringene likevel følger hovedmodellen, men har begynt et år før på skolen. Dessuten kan tallene inneholde lærlinger i fag med særløp, som normalt skal ut i lære etter Vg1. Antallet som får innvilget unntak fra 2+2-modellen må ut fra dette anslås å være temmelig marginalt. Hvor mange som søker har vi ikke data på. Det er imidlertid liten tvil om at 2+2-ordningen snarere har styrket enn svekket sin stilling som hovedmodell, både faktisk og som norm. Dette styrkes også av de svært lave tallene på elever som har blitt tilkjent status som lære kandidater. Disse utgjorde i NIFU STEPs undersøkelse av gjennomføring og bortvalg i Østlandsfylkene 0,56 prosent av ungdommene (Markussen m. fl. 2008).

Gjennom Kunnskapsløftet etableres det også en ny utdanning som helsefagarbeider, som er en sammenslåing av de tidligere utdanningene i hjelpepleie og omsorgsarbeid. Det er store forventninger om at den nye utdanningen skal bidra til større ungdomsrekruttering til pleie og omsorg, den sektoren i arbeidslivet som på sikt får de største rekrutteringsutfordringene. Utdanningen er lagt til fagopplæringssystemet, noe som betyr slutten på den mest profilerte, skolebaserte yrkesutdanningen i videregående, nemlig hjelpepleierutdanningen. De skolebaserte yrkesutdanningene er med dette i ferd med å bli et ganske marginalt fenomen rent kvantitativt, selv om det enda er 10 utdanninger som hører inn under denne kategorien.

2.5.3 Rasjonalisering av Vg2-strukturen

Selv om Reform 94 sanerte grunnkursstrukturen dramatisk, fra 109 til 13, så forble Vk1-strukturen (nå Vg2) svært spesialisert. Dette har siden vært et sentralt tema for myndighetene (se blant annet St.meld 32, 1998-99). Et hovedargument har vært at mange, små kurs på videregående nivå gjør det vanskelig for alle fylker å ha et fullverdig utdanningstilbud. I tillegg har det vært innvendt at det snevrer inn lærebedriftenes rekrutteringsmuligheter. For elevenes del har det vært innvendt at det tvinger dem til å ta premature valg av retning, at et slikt system gjør omvalg vanskeligere, og at det gir færre læreplassmuligheter etter Vk1 (nå Vg2). Til tross for bred oppslutning om slike argumenter, har det vært svært vanskelig å få de involverte parter innen de ulike fagene til å gå med på fagsammenslåinger. Dette har å gjøre med at man er redd for at den fagspesifikke opplæringen blir for svak, og at lærlingene man da får vil ha et for dårlig faglig fundament. Andre innvendinger har vært at skoleløpet for yrkesfagelevne blir enda mer teoretisk og generelt med bredere kurs også på Vg2-nivået, noe som i sin tur vil kunne øke frafallet. Det er særlig håndverksfagene som har vært bekymret for manglende spesialisering, mens industrifagene tradisjonelt er mer i favør av brede kurs.

Resultatet av reformen ble at antall Vg2-kurs ble redusert fra 86 kurs i den gamle strukturen (Vk1) til 56 yrkesfaglige Vg2-kurs i den nye strukturen. Da er de rundt 20 særløpene fra Vg1 til opplæring i bedrift holdt utenfor. Det samme gjelder såkalte TAF-

tilbud, eller tekniske allmennfag, der man etter fire års utdanning kan ta både studiekompetanse og fagbrev. Det er altså snakk om en vesentlig rasjonalisering av strukturen, med langt færre og bredere kurs. Dette gjør at flere fylker og skoler kan tilby en større del av den nasjonale tilbudsstrukturen. Basert på fylkenes egne utdanningskataloger ser antall Vg2-kurs i fylkene slik ut etter reformen:

Hordaland	50
Trøndelagsfylkene	45
Rogaland	39
Akershus	39
Nordland	39
Østfold	36
Telemark	34
Møre og Romsdal	34
Vestfold	33
Buskerud	33
Hedmark	33
Oppland	32
Oslo	31
Sogn og Fjordane	30
Finmark	29
Agderfylkene	26

Hordaland og Trøndelagsfylkene skiller seg ut ved å tilby en svært høy andel av de 56 Vg2-kursene. De fleste fylker tilbyr rundt to tredeler av alle kurs i strukturen. I disse tallene har vi forsøkt å holde utenfor alle regionale tilbud, landstilbud og spesielle tilbud som for eksempel Teknisk allmennfag (TAF), som gir både studie- og yrkeskompetanse i et fireårig løp. Trøndelagsfylkene og Agderfylkene har samordnet sine tilbud i felles tilbudskataloger.

2.5.4 Ikke færre lærefag

Det er imidlertid ingen reduksjon av antallet fag i arbeidslivet. Dette ligger fremdeles godt over 200, og det har ikke vært tatt initiativer sentralt til å redusere antallet. Fagene dekker faktiske kategorier i arbeidslivet, og kan ikke rasjonaliseres ut fra en ren utdanningslogikk uten at dette ville få dramatiske konsekvenser for balansen i fagopplæringssystemet. Styringsstrukturen for fagopplæringen er imidlertid endret med utgangspunkt i de nye studieprogrammene. Mens det tidligere var 20 opplæringsråd, er det nå 9 faglige råd. De er altså strukturert ut fra utdanningsprogrammer i skolen, og ikke grupper av lærefag i arbeidslivet. Partsrepresentantene i de faglige råd skal ikke lengre representere egne organisasjoner (og fag), men *”hele kompetanseområdet som de respektive studieprogram består av”*¹. Rådernes viktigste oppgaver er nå definert til å være arbeid med

¹ Mandat for faglige råd, fastsatt 3.mars 2008

tilbudsstrukturen, i tillegg til de tradisjonelle oppgavene rundt opplæring, samt fagenes og læreplanenes innhold.

I St.meld. nr. 30 (2003-2004) varsler også departementet at man ønsker å videreføre arbeidet med å kartlegge felleselementer mellom fag, og på denne måten legge til rette for sammenslåinger. I tillegg antyder man at enkelte fag bør vurderes overført til fagskolenivået, som for eksempel yrkessjåfør og flyfag.

2.5.5 Kryssløp

Kritikken av Reform 94-modellen for å skape for mye stivhet i systemet ble tidlig imøtekommet ved en gjeninnføring av en rekke muligheter for kryssløp. Også etter Kunnskapsløftets modell vil det være mange kryssløpsmuligheter. Det er muligheter for overgang fra Vg1 på samtlige utdanningsprogrammer til Vg2 IKT-faget. Vg1 Elektrofag til Vg2 Teknikk og industriell produksjon har mange parallelle overganger til Vg2-programmer. Likeledes er det en stor utveksling mellom Vg1 Design og håndverk og Vg1 Teknikk og industriell produksjon, særlig fordi disse har flere Vg2-program med sterke fellestrekk, innrettet mot henholdsvis håndverk eller industri.

2.5.6 Prosjekt til fordypning

I et forsøk på å bryte på teoridominans og manglende spesialisering i de første to årene av yrkesutdanningen, et trekk som i Kunnskapsløftet forsterkes gjennom bredere felles, programfag, har det lenge vært gitt generelle oppfordringer om å benytte praksisutplasseringer av elevene. Med Kunnskapsløftet gjøres det for første gang en strukturendring som legger opp til dette på en mer systematisk måte. På Vg1-nivået er nå 20 prosent av timetallet satt av til det som kalles prosjekt til fordypning, og på Vg2-nivået økes dette til 30 prosent. Timene i prosjekt til fordypning skal brukes enten til opplæring i kompetansemål fra Vg3 innenfor eget utdanningsprogram, eller kompetansemål fra andre utdanningsprogram der dette er faglig relevant. De kan også benyttes til fellesfag i fremmedspråk eller programfag fra studieforberedende utdanningsprogram. Det skal utarbeides lokale læreplaner for dette.

Prosjekt til fordypning har særlig vært promotert med tanke på at elevene kan få praksis i lokalt næringsliv, enten for å starte spesialisering eller for å bli kjent med aktuelle yrker og lærebedrifter.

2.5.7 Generell studiekompetanse

Forholdet mellom yrkesutdanning, allmennutdanning og vertikal mobilitet i utdanningssystemet er en problemstilling som har fulgt utviklingen av et videregående utdanningssystem siden Plankomiteen av 1945 i ly av partienes fellesprogram etter krigen foreslo et likeverdig system, hvor de ulike nivå i yrkesskolen skulle korrespondere med etablerte nivåer i allmennutdanningen, og også lede til høyere utdanning (Michelsen 1992). Man anså at yrkesutdanningen tilbød dannelse av samme verdi som allmennutdanningen. Dette praktiske enhetsskoleprosjektet møtte imidlertid såpass stor motstand fra etablerte "allmennutdanningsinteresser" at Stortinget ikke gikk inn på det. Politisk har spørsmålet

sitt utgangspunkt i enhetsskolen og likhetsdiskursen, men i diskusjonen er det gjerne de faglige argumentene som dominerer, ofte med utspring i sterke profesjonsinteresser eller andre interessegrupper.

Gjennom Reform 94 fikk alle yrkesfagene en kjerne av felles allmenne fag. Dette gjorde det mulig å etablere et felles påbyggingsår for at yrkesfagelevne uavhengig av fagbakgrunn kunne oppnå generell studiekompetanse. Det største faget i påbyggingsåret var norsk, men det var også et betydelig antall timer historie og samfunnsfag, noe mindre naturfag og matte, og et beskjedent antall timer engelsk.

Til tross for at man gjennom denne ordningen ønsket å bedre yrkesfagelevnes muligheter for å ta høyere utdanning, var det neppe noen som hadde forestilt seg at søkningen skulle bli såpass sterk, og få en så vedvarende økning som den man har sett. Mens søkningen i 1996 var på 1700 (Vibe m.fl.1997), så var den i 2007 økt til hele 12 050 (Utdanningsdirektoratets nettsider, grunnopplæringen i tall). Dette er en økning man ikke finner maken til i noe annet studie- eller opplæringsløp. Av søkerne i 2007 hadde rundt 70 prosent, eller 8350, ungdomsrett, mens de øvrige var eldre. To av tre søkere var jenter.

Til tross for denne tilsynelatende suksessen, har det vært reist ulike typer innvendinger mot ordningen med allmennfaglig påbygging. En kritikk er at kurset er unødvendig, fordi yrkeskompetanse i seg selv burde gi studierett. Dette er et forslag blant annet Kvalitetsutvalget (NOU 2003:16) har stilt seg bak, noe de begrunnet særlig med den forventede kvalitetsforbedringen man skulle få gjennom Kunnskapsløftet. (Markussen m. fl. 2006) dokumenterer at strykprosenten er høy blant elevene på allmennfaglig påbygging, rundt en tredel. Dette er en indikasjon på at mange elever har et svakt teoretisk grunnlag. Det har også vært pekt på at for lave krav til generell studiekompetanse, øker antallet studier som innfører spesiell studiekompetanse, det vil si at sorteringen av elever bare flyttes til de høyere utdanningsinstitusjonene.

Kvalitetsutvalgets innstilling ble ikke fulgt opp på dette punktet. I stortingsmeldingen begrunnes dette i at generell studierett for yrkesfagene ville kunne bidra til å teoretisere disse og fjerne deres særpreg, men også at man må vurdere kravene til generell studiekompetanse på ny etter at Kunnskapsløftet har virket noen år.

Som følge av økte matematikkkrav for å oppnå generell studiekompetanse, betyr Kunnskapsløftet ikke bare en videreføring av ordningen med allmennfaglig påbygning, som nå heter påbygging til generell studiekompetanse, men at kravene faktisk er skjerpet. Elevene har fått 84 timer mer matematikk, det vil si tre uketimer. Timene ble tatt fra det som tidligere var valgfag. Historie og samfunnsfag har også fått en viss økning i påbyggingsåret. 140 timer engelsk er nå felles (minste-)krav både for de yrkesfaglige og studiespesialiserende utdanningsprogrammer. Det er dermed ikke lengre nødvendig med engelsk i påbyggingsåret.

Mens enkelte mener det er negativt for yrkesfagene med muligheter for overgang til påbyggingsår, fordi det tapper rekrutteringen, tenker andre motsatt; det skaper et bredere rekrutteringsgrunnlag for de yrkesfaglige programmene. Innenfor medier og kommunikasjon er Vg1 og Vg2 felles, og man kan deretter velge mellom et tredje år som gir studiekompetanse, eller et lærefag. Tilsvarende struktur har man innenfor naturbruk.

Flere andre reformer og tiltak har også bidratt til å skape nye åpninger fra yrkesutdanning til høyere utdanning. Kompetansereformen innførte realkompetanse som grunnlag for opptak av voksne (over 25 år) til høyskoler og universitet. Samtidig gjennomføres det en prøveordning hvor søkere med fagbrev i elektrofag tas opp direkte på ingeniørutdanning ved Høyskolen i Telemark, og et tilsvarende forsøk innenfor kjemiprosessfag ved Høyskolen i Østfold.

2.5.8 De studieforberedende programmene

Også innenfor de studieforberedende programmene har det vært en intensjon gjennom Kunnskapsløftet å kombinere en enkel tilbudsstruktur med større valgfrihet og muligheter til fordypning. Hovedstrukturen er lik den man har på yrkesfag med en oppdeling i en blokk fellesfag, en blokk felles programfag og en blokk valgfrie programfag.

Kvalitetsutvalget foreslo å innlemme musikk, dans og drama, samt idrett i Utdanningsprogram for studiespesialisering. Ikke minst som følge av kraftige innvendinger om at dette ville marginalisere det faglige særpreget, ble ikke dette fulgt opp verken i den påfølgende stortingsmeldingen eller i stortingsbehandlingen. Man har i stedet valgt å beholde de tre studieforberedende studieretningene:

- Utdanningsprogram for studiespesialisering
- Utdanningsprogram for musikk, dans og drama
- Utdanningsprogram for idrett

Stortingsmelding 30 (2003-2004) foreslo å rendyrke på den ene siden de studieforberedende og på den andre siden de yrkesforberedende utdanningsprogrammene. De videregående kursene som fører fram til generell studiekompetanse innen medier- og kommunikasjon, naturbruk og formgivning ble således foreslått lagt til et nytt utdanningsprogram for studiespesialisering. Mens medier- og kommunikasjon og naturbruk hadde interessegrupper som bidro til at Stortinget lot disse få beholde sin hybridstruktur, ble det gamle tegning, form og farge flyttet til utdanningsprogram for studiespesialisering. Den tidligere veien til generell studiekompetanse for yrkesfagelever i formgivingsfag er dermed borte.

Elevene kan nå velge studiespesialisering med eller uten formgivning på Vg1. På Vg2- og Vg3-nivået kan de, uavhengig av hvilket førsteår de tar, velge mellom realfag, språk/samfunnsfag/økonomi og formgivingsfag. Opprinnelig utgjorde språk et eget programområde i Kunnskapsløftet. Svak søkning gjorde at dette ble slått sammen med samfunnsfag og økonomi allerede etter ett år, fra skoleåret 2008-2009.

Strukturert eller fleksibelt?

Til tross for at det legges vekt på at den nye strukturen skal være fleksibel med mye valgfrihet, ligger det en ganske stram struktur i bunnen av de studieforberedende programmene. Fellesfagene i hvert programområde utgjør om lag to tredeler av alle timene. Av den resterende tredelen, må elevene velge to tredeler programfag fra eget programområde. Det som er igjen til valg utenfor eget programområde er altså ikke mer

enn 1/9 av det totale timetallet. Denne modellen gir således ganske distinkte programområder.

Realfagssatsing og mer matte

Realfagssatsingen videreføres og intensiveres med Kunnskapsløftet. For alle studieforberedende kurs gjelder at det nå kreves minimum to år med matematikk. Totalt sett er altså økningen på 84 timer. Mens man tidligere maksimalt kunne oppnå fire ekstra studiepoeng ved å velge realfag, er dette nå økt til seks. Tidligere fikk man et halvt poeng ekstra for å velge et realfag andre eller tredje året. Nå er dette økt til ett poeng ekstra for å velge et realfagsprogram på Vg3.

2.6 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett Kunnskapsløftet i et utdanningshistorisk perspektiv. Reformen innebærer ingen radikale strukturendringer i det videregående opplæringsystemet. Viktige trekk ved den nye strukturen er forsøkene på å kombinere bredde gjennom færre utdanningsprogram med spesialisering gjennom valgfrie fordypningsblokker, samt større fleksibilitet gjennom en åpning for lokal og individuell tilpasning av 25 prosent av timeplanen i det enkelte fag.

Innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammene er det forholdsvis beskjedne endringer i Vg1-strukturen. Det tidligere grunnkurset i formgivning er delt mellom design og håndverk og studiespesialisering. Elevene kan ikke lengre starte på den yrkesfaglige delen og samtidig holde muligheten åpen for å avslutte med studiekompetanse innen samme program. På Vg2-nivå er rundt hvert tredje kurs rasjonalisert bort. De fleste fylker tilbyr nå rundt 2/3 av alle Vg2-kurs. Bredere kurs er forsøkt balansert med prosjekt til fordyping, hvor elevene kan spesialisere seg eller bare orientere seg i enkeltfag allerede fra første året. Hovedmodellen med to år i skole og to i lære er styrket, ikke minst gjennom at den store, tidligere skolebaserte hjelpepleierutdanningen nå inngår i det lærlingebaserte helsearbeiderfaget.

Yrkesfaglig eksamen skal foreløpig ikke gi studierett slik Kvalitetsutvalget foreslo. I stedet videreføres ordningen med ettårig påbygg til generell studiekompetanse, samtidig som kravene i denne skjerpes med 84 timer mer matte.

De tre studieforberedende programmene er beholdt. Det studiespesialiserende programmet har på Vg2-nivået fått mer distinkte retninger for henholdsvis formgivning, realfag og samfunnsfag/økonomi/språk. Matematikkkravene er økt med 84 timer for alle, og ordningen med ekstrapoeng for realfag på Vg2 og Vg3 er styrket.

3 Kjennetegn ved grunnskolekullene før og etter Kunnskapsløftet

Denne rapporten tar utgangspunkt i to grunnskolekull før Kunnskapsløftet, de som var klare for å søke om opptak i videregående opplæring våren 2004 og våren 2005, og to kull etter Kunnskapsløftet fra 2006 og 2007. Utgangspunktet for uttrekket er de som gikk ut av 10. trinn på grunnskolen våren samme år, som var elever med såkalt ungdomsrett og som kunne begynne på første året i videregående opplæring om høsten. Dataene kommer opprinnelig fra inntakssystemet VIGO og er siden samlet inn av Utdanningsdirektoratet og formidlet videre derfra til NIFU STEP. Data inneholder informasjon om bakgrunnsinformasjon som alder, kjønn, hjemfylke, språklig bakgrunn, om eleven søker på ordinært eller særskilt grunnlag og informasjon om standpunktkarakterer (inklusive karakteren 1 og om eleven mangler vurdering). I dette kapittelet skal vi ta for oss fordelingen etter slike egenskaper, for å se hva som karakteriserer årskullene og om de skiller seg fra hverandre.

3.1 Alder, kjønn og hjemfylke

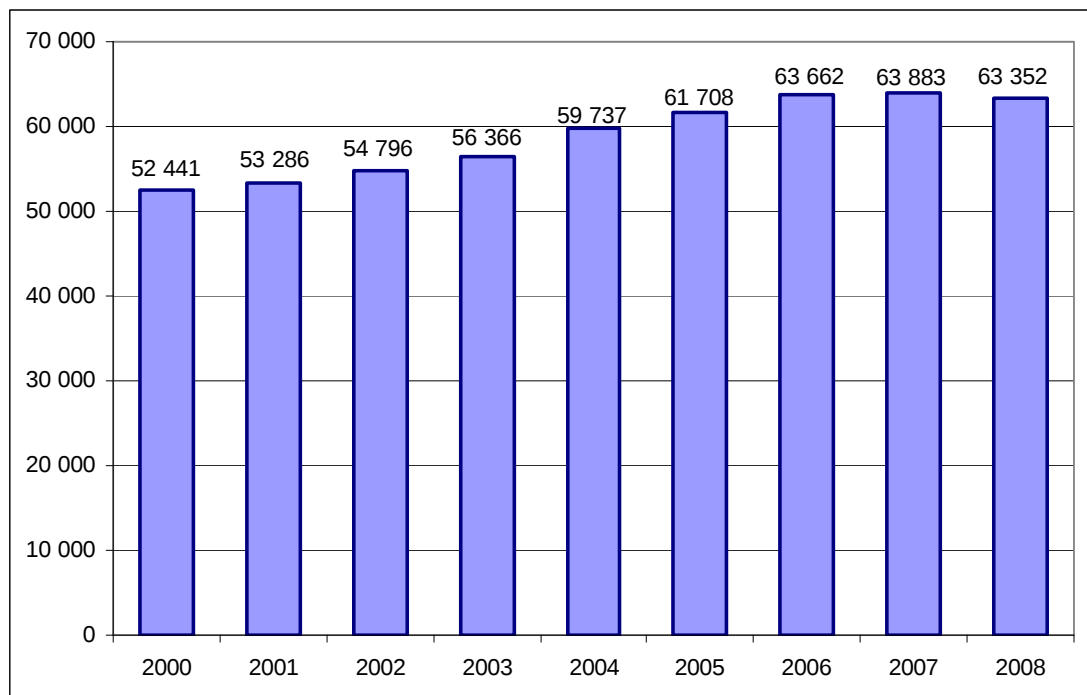
Aldersfordelingen for de fire årskullene viser ingen vesentlige forskjeller, og i tre av årene er det omtrent en halv prosent av kullet som er 15 år og i underkant av 2 prosent av kullet som er 17 år (tabell 3.1). I 2007 var det svært få 15-åringer, og dette kan henge sammen med at dette er det første elevkullet som startet grunnskolen som 6-åringer i forbindelse med Reform 97, noe som gjorde det enda mindre aktuelt med framskyndet skolestart enn det hadde vært før reformen. Det som kanskje er litt overraskende er at vi ikke finner noen økning i andelen med utsatt skolestart.

Tabell 3.1: Aldersfordeling

		År ferdig 10 trinn							
		2004		2005		2006		2007	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Alder	15	358	0,6 %	382	0,6 %	159	0,3 %	69	0,1 %
	16	57976	97,7 %	59379	97,7 %	61578	97,9 %	61121	98,1 %
	17	1012	1,7 %	1037	1,7 %	1137	1,8 %	1135	1,8 %
Sum		59346	100,0 %	60798	100,0 %	62874	100,0 %	62325	100,0 %

Kullene er også svært like med hensyn til fordeling på hjemstedsfylke og på kjønn, noe som ikke er overraskende. Alle fire årene er det drøyt 51 prosent gutter og nesten 49 prosent jenter. Dersom vi sammenligner med befolkningstall fra Statistisk sentralbyrå, finner vi at innføringen av Kunnskapsløftet sammenfaller med en økning i ungdomskullenes størrelse. Figur 3.1 viser antall som var 15 år 1. januar i hvert år, det vil si de som normalt skal gå ut grunnskolen til sommeren det året og dermed kan begynne som rettighets elever i videregående skole. Figuren er ikke helt overlappende med tabell 3.1 da den bare tar utgangspunkt i et årskull og ikke i de som faktisk skal begynne i videregående, men det gir likevel et bilde av endringer i kullstørrelsen over tid. Imidlertid

begynner økningen i kullene allerede før reformen; kullet i 2004 er drøyt 3000 personer større enn kullet i 2003, og kullet i 2005 er omtrent 2000 personer større enn kullet i 2004. Fra 2006 ligger kullstørrelsen stabilt på drøyt 63 000 personer, noe som faktisk er mer enn 10 000 flere enn bare 5 år tidligere. Det er økning i alle fylker, og økningen er størst i Akershus. Den generelle økningen i ungdomskullene i perioden kan ha konsekvenser for andel som får opptak og andel som får innvilget sitt førsteønske.

Figur 3.1: Antall som var fylt 15 år 1. januar, etter årstall

Kilde: Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk

Med andre ord ser vi at det er svært små forskjeller mellom kullene i forhold til aldersfordeling, kjønnsfordeling og fordeling på fylker. Derimot har kullstørrelsen økt vesentlig i årene rett før og da Kunnskapsløftet ble innført og det blir dermed interessant å se om fylkene har tatt høyde for dette når de har beregnet opptaksrammer og hvordan det påvirker andel som får innvilget sitt førsteønske.

3.2 Søkere på særskilt grunnlag

Ved søkning til videregående opplæring skiller vi mellom ordinære og særskilte søkere. Særskilte søkere er definert som de som søker om opptak på særskilt grunnlag ut fra et spesielt behov for tilrettelegging eller spesialundervisning. Det skal da ligge en sakkyndig vurdering til grunn for søknaden som vil ha betydning for betingelsen for opptak og det vil bli gjort et enkeltinntak for hver søker. ”...Søkere som etter kapittel 5 i opplæringsloven har rett til spesialundervisning, og som på grunnlag av sakkyndig vurdering har særlig behov for et bestemt grunnkurs, har rett til inntak til dette grunnkurset, jf. opplæringsloven § 3-1 sjette ledd. I forskrift til opplæringsloven § 6-19 – § 6-21 er det fastsatt nærmere regler om hva den sakkyndige vurderingen i disse tilfellene skal inneholde, og vilkårene for inntak...” (Utdannings- og forskningsdepartementet: Oslo 2004:28). Slike søkere kan også få en utvidet rett i forhold til opplæringstid: ”...Elever med rett til

spesialundervisning har nå fått lovfestet rett til heltidsopplæring i inntil to år ekstra dersom eleven trenger det for å nå opplæringsmålene (opplæringsloven § 3-1 femte ledd). Vilårene for slik utvidet rett er at eleven har rett til spesialundervisning etter kapittel 5 i opplæringsloven, og at det foreligger en sakkyndig vurdering av elevens særlige behov for opplæring utover tre år..." (samme sted).

I gjennomsnitt er det omtrent 8 prosent av søkerne som søker på særskilt grunnlag og 92 prosent som er ordinære søkere, se tabell 3.2. Det er liten variasjon mellom årene.

Tabell 3.2 Antall og andel ordinære og særskilt søkere

Søkertype	År ferdig 10 trinn							
	2004		2005		2006		2007	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ordinær	54384	91,6 %	56172	92,4 %	57719	91,8 %	57184	91,8 %
Særskilt	4962	8,4 %	4626	7,6 %	5155	8,2 %	5141	8,2 %
Sum	59346	100,0 %	60798	100,0 %	62874	100,0 %	62325	100,0 %

Tabell 3.3 viser at det er betydelige kjønnsforskjeller i andel særskilt søkere, i gjennomsnitt er det omtrent 10 prosent av guttene som er særskilt søkere, mens det bare gjelder for omtrent 6 prosent av jentene. Det er stort sett liten variasjon mellom årene. I gjennomsnitt for de fire kullene utgjør guttene 50,3 prosent av de ordinære søkerne og 63,5 prosent av de som kan søke på særskilt grunnlag.

Tabell 3.3 Antall og andel ordinære og særskilte søkere blant gutter og jenter

		År ferdig 10 trinn							
		2004		2005		2006		2007	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Gutt	Ordinær	27256	89,7 %	28286	90,5 %	29016	89,9 %	28840	89,8 %
	Særskilt	3145	10,3 %	2963	9,5 %	3258	10,1 %	3263	10,2 %
Jente	Ordinær	27128	93,7 %	27886	94,4 %	28703	93,8 %	28344	93,8 %
	Særskilt	1817	6,3 %	1663	5,6 %	1897	6,2 %	1878	6,2 %

Vi vil til slutt i dette avsnittet ta med en tabell som skiller mellom to hovedgrupper av elever etter språklig bakgrunn. Utgangspunktet er her morsmålskoden i søkeropplysningene. Når den er enten 0 eller blank, definerer vi språkbakgrunnen som å være norsk, mens alle andre koder regnes som ikke norsk. For de fire kullene under ett finner vi da at 6 prosent ikke har norskspråklig bakgrunn. Dette skal ikke forstås som familiens språkbakgrunn, men skal knyttes til eleven som person. Dermed vil mange elever som kommer fra familier med en annen språkbakgrunn enn norsk her regnes som norskspråklige. Dette er en svært grov inndeling som vil kunne innebære stor usikkerhet, men den gir oss nok likevel en god pekepinn ved at vi finner 24 prosent med annen språklig bakgrunn enn norsk i Oslo, 10 prosent i Finnmark og 7 prosent i Buskerud og Østfold. For øvrig varierer denne andelen mellom 2 prosent (Sogn og Fjordane og Nordland) og 6 prosent (Akershus og Vest-Agder).

Tabell 3.4 Antall og andel elever etter språkbakgrunn

Språkbakgrunn	År ferdig 10 trinn							
	2004		2005		2006		2007	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ikke norsk	3488	5,9 %	3251	5,3 %	3382	5,4 %	4481	7,2 %
Norsk	55858	94,1 %	57547	94,7 %	59492	94,6 %	57844	92,8 %
Sum	59346	100,0 %	60798	100,0 %	62874	100,0 %	62325	100,0 %

Andelen uten norskspråklig bakgrunn varierer en del mellom årene, men er klart høyest i 2007, noe som virker rimelig med tanke på den demografiske utviklingen i innvandrerbefolkningen. Dette året var andelen 29 prosent i Oslo. Vi må likevel igjen ta forbehold for at ulik registreringspraksis kan gjøre opplysningene usikre.

3.3 Standpunktkarakterer - manglende vurdering

De som går ut av grunnskolen skal normalt ha 13 standpunktkarakterer på vitnemålet sitt. Det finnes likevel mange mulige grunner til at elever framstår med manglende vurdering i et eller flere fag i vårt datamateriale, både ved at de har hatt fritak, at de mangler vurdering på grunn av stort fravær eller at karakteren helt enkelt ikke har blitt registrert i datamaterialet og de derfor fremstår som om de mangler vurdering. Det er derfor viktig å prøve å skille de som faktisk mangler vurdering i form av standpunktkarakter på grunn av stort fravær eller fritak fra de som vi kan mistenke mangler vurdering på grunn av manglende registrering. For å undersøke dette har vi sett på hvor mange karakter elevene i materialet har fra grunnskolen.

I oversikten i tabell 3.5 har vi sett på alle karakterer, unntatt skriftlig sidemål. Grunnen til dette er at det er mange som har fritak fra skriftlig sidemål, enten på grunn av at de har annet morsmål enn norsk eller at de ut fra spesielle opplæringsbehov er fritatt fra faget, for eksempel dysleksi. Som et gjennomsnitt for de fire kullene var det 13,3 prosent som ikke hadde vurdering i skriftlig sidemål, høyest i 2006 med 14,1 prosent og lavest i 2005 med 12,7 prosent. Til sammenligning er det i de andre fagene mellom 2,2 (Kunst og håndverk) og 4,4 prosent (Engelsk skriftlig) som mangler karakter når vi ser alle de fire årskullene under ett. I tillegg til den høye andelen som mangler karakter i skriftlig sidemål, er det store fylkesvise forskjeller. Andelen er høyest i Oslo der 36 prosent av elevene ikke har karakter i skriftlig sidemål, mens den er lavest i Sogn og Fjordane med 4 prosent. Hvis vi ser på alle fire årskullene under ett og skiller mellom særskilte og ordinære søkere, finner vi at 62 prosent av de særskilte søkerne mangler karakter i skriftlig sidemål, mot 9 prosent av de ordinære søkerne. Når vi ser på språkbakgrunn, finner vi at 77 prosent av de som har en annen språkbakgrunn enn norsk mangler karakter i skriftlig sidemål, mot 9 prosent av de med norskspråklig bakgrunn. Når vi kombinerer disse to bakgrunnsegenskapene, finner vi at 5 prosent av ordinære søkere med norskspråklig bakgrunn mangler karakter i skriftlig sidemål, mot 93 prosent av særskilte søkere med en annen språklig bakgrunn enn norsk. På grunn av disse forholdene har vi holdt skriftlig sidemål utenfor når vi har sett på hvor mange karakterer eleven har fra grunnskolen. Når vi beregner gjennomsnittskarakterer, inngår likevel denne karakteren når den foreligger.

Ved siden av karakteren i skriftlig sidemål, har vi måttet se noe nærmere på karakteren i Heimkunnskap. Her fant vi særlig høye andeler uten karakterer i enkelte fylker i 2006 og 2007. Ved nærmere undersøkelser viste det seg at dette kunne identifiseres til bestemte kommuner. Vi har grunn til å tro at enkeltskoler har unnlatt å innrapportere denne karakteren. Årsaken til dette kan være at den gis allerede på 9. trinn og den nok har vært ført opp på elevens vitnemål, men at den ikke har blitt rapportert inn. Vi har tatt ut to kommuner i 2006 og fire i 2007 der det er helt åpenbart mangler innrapportering. De elevene som ikke er ført opp med karakter i Heimkunnskap i disse kommunene har fått satt denne karakteren lik karakteren i Kunst og håndverk, som korrelerer relativt sterkt med heimkunnskapskarakteren.

Tabell 3.5 Antall karakterer fra grunnskolen unntatt skriftlig sidemål

	2004		2005		2006		2007	
	<i>Antall</i>	<i>Andel</i>	<i>Antall</i>	<i>Andel</i>	<i>Antall</i>	<i>Andel</i>	<i>Antall</i>	<i>Andel</i>
Ingen karakter registrert	1197	2,0	637	1,0	1352	2,2	414	0,7
1 karakter	151	0,3	155	0,3	177	0,3	178	0,3
2 karakterer	98	0,2	111	0,2	101	0,2	134	0,2
3 karakterer	123	0,2	136	0,2	167	0,3	166	0,3
4 karakterer	115	0,2	179	0,3	175	0,3	221	0,4
5 karakterer	67	0,1	66	0,1	78	0,1	91	0,1
6 karakterer	78	0,1	95	0,2	72	0,1	82	0,1
7 karakterer	162	0,3	162	0,3	132	0,2	144	0,2
8 karakterer	121	0,2	120	0,2	134	0,2	127	0,2
9 karakterer	210	0,4	285	0,5	263	0,4	265	0,4
10 karakterer	561	0,9	617	1,0	594	0,9	651	1,0
11 karakterer	1594	2,7	1956	3,2	1750	2,8	1785	2,9
12 karakterer	54869	92,5	56279	92,6	57879	92,1	58067	93,2
Alle	59346	100,0	60798	100,0	62874	100,0	62325	100,0
10 karakterer eller flere	57024	96,1	58852	96,8	60223	95,8	60503	97,1

Tabell 3.5 viser at det er en del elever som mangler karakter i forholdsvis mange fag. Det er ikke mulig med utgangspunkt i data å vite om det er på grunn av at de ikke har fått vurdering eller på grunn av manglende registrering. Gjennomsnittskarakterene viser et mønster med høyere karaktersnitt for de med flest karakterer, for de elevene med 10 karakterer eller flere. Vi har derfor valgt å bare inkludere de med 10 eller flere karakterer (skriftlig sidemålskarakter holdt utenom) i analysene av karakterer. Markussen m. fl. (2008) har vist at det er en sammenheng mellom det å mangle vurdering på grunn av høyt fravær og det å ha lavt karaktersnitt. I tillegg er det størsteparten av elevene som har 10 eller flere karakterer, i 2004-kullet utgjør de 95,4 prosent av materialet, i 2005-kullet 96,8 prosent, i 2006-kullet 95,8 prosent av materialet og i 2007-kullet 97,1 prosent. I analysene av karakterer og andel som har fått karakteren 1 i denne rapporten er det derfor bare de med minst 10 karakterer som er inkludert.

Dersom vi tar utgangspunkt i de som har 10 eller flere registrerte standpunktkarakterer, når skriftlig sidemål er holdt utenfor (på grunn av at så mange har fritak i det faget), finner vi at omtrent 96 prosent av elevene har vurdering i alle fag alle årene (tabell 3.6). Det er litt variasjon mellom årene i andel som mangler vurdering i et fag:

lavest i 2004-kullet med 2,8 prosent og høyest i 2005-kullet med 3,3 prosent. Alle fire årene er det omtrent 1 prosent som mangler vurdering i to fag.

Tabell 3.6 Andel som mangler vurdering fra grunnskolen unntatt skriftlig sidemål, blant dem som har 10 standpunktkarakterer eller mer.

	2004		2005		2006		2007	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Har vurdering i alle fag	54869	96,2	56279	95,6	57879	96,1	58067	96,0
Mangler vurdering i ett fag	1594	2,8	1956	3,3	1750	2,9	1785	3,0
Mangler vurdering i to fag	561	1,0	617	1,0	594	1,0	651	1,1
Alle	57024	100,0	58852	100,0	60223	100,0	60494	100,0

I tillegg til å mangle vurdering i et eller flere fag, er det mulig å få dårligste karakter i et fag, det vil si karakteren 1. Disse elevene har fått en karakter, men karakteren 1 uttrykker at eleven har svært lav kompetanse i faget og et tilsvarende resultat ville vurderes som ikke bestått i videregående opplæring. Begrepet "ikke bestått" eksisterer ikke i grunnskolen, men vi synes likevel det er relevant å bruke det i denne sammenhengen, ettersom det er i bruk i videregående opplæring om tilsvarende svake prestasjoner. Tabell 3.7 viser hvor stor andel som har karakteren 1 fra grunnskolen. Hoveddelen av elevene har oppnådd karakteren 2 eller bedre i alle fag der de har vurdering, i alle årene gjelder dette for omtrent 95 prosent. Drøyt to og en halv prosent har en ener og omtrent 2 prosent har to eller flere enere. Mønsteret er svært likt for de tre årene, bare med en noe høyere andel med enere i 2004 enn de påfølgende årene.

Tabell 3.7 Andel som har karakteren 1 fra grunnskolen, blant dem som har 10 standpunktkarakterer eller mer.

	2004		2005		2006		2007	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
2 eller bedre i alle fag	54134	94,9	56158	95,4	57447	95,4	57627	95,2
En ener	1595	2,8	1513	2,6	1577	2,6	1633	2,7
To eller flere enere	1295	2,3	1181	2,0	1199	2,0	1243	2,1
Alle	57024	100,0	58852	100,0	60223	100,0	60503	100,0

Karakteren 1 og manglende vurdering vil kunne påvirke elevens mulighet til å komme inn på sitt førstevalg i den videregående skolen og derfor skal vi se nærmere på hvor stor andel det er som har enere og/eller manglende vurdering blant elevene i materialet. Vi skiller mellom de som har 2 eller bedre i alle standpunktkarakterer og som ikke mangler vurdering i noen fag, unntatt eventuelt skriftlig sidemål som er holdt utenfor (det vil si vitnemål med minst karakteren 2 i alle fag), og de som har en eller flere enere eller som mangler vurdering i et eller to fag. Alle årene er det omtrent 92 prosent som har vitnemål med 2 eller bedre i alle fag, og 8 prosent som fått karakteren 1 eller som mangler vurdering (tabell 3.8). Også dersom vi ser på andelen som bare mangler vurdering, som bare har karakteren 1 eller som både har karakteren 1 og mangler vurdering, ser vi at fordelingen er svært lik de tre årene.

Tabell 3.8 Antall og andel som har vitnemål med bare 2 eller bedre, minst en 1 eller manglende vurdering, blant dem som har 10 standpunktkarakterer eller mer

	2004		2005		2006		2007	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Vitnemål med bare 2 eller bedre	52485	92,0	54114	91,9	55627	92,4	55668	92,0
Karakteren 1 eller manglende vurdering	4539	8,0	4738	8,1	4596	7,6	4835	8,0
Alle	57024	100,0	58852	100,0	60223	100,0	60494	100,0
<i>Fordeling blant dem som mangler vurdering eller har karakteren 1</i>								
- vurdering i alle fag/ har 1	2384	4,2	2165	3,7	2252	3,7	2399	4,0
- mangler vurdering/ har 2 eller bedre	1649	2,9	2044	3,5	1820	3,0	1959	3,2
- mangler vurdering/ har 1	509	0,9	529	0,9	524	0,9	477	0,8

Dersom vi skiller mellom søkere som har oppnådd 2 eller bedre i alle fag og de som har 1 eller mangler vurdering i minst ett fag, finner vi at det er en mye høyere andel særskilt søkere blant de som mangler vurdering eller har karakteren 1 i et eller flere fag. Alle årene er det i gjennomsnitt 3,5 prosent av de som har 2 eller bedre i alle fag som søker på særskilt grunnlag. Blant de som mangler vurdering eller har 1 i minst ett fag er det derimot en tredel som søker på særskilt grunnlag. Dette kan tolkes som at det å ha karakteren 1 i et fag eller mangle vurdering i noen tilfeller blir håndtert ved at eleven blir veiledet til å søke på særskilt grunnlag.

Tabell 3.9 Andel som er ordinær/særskilt søker, etter om de har vitnemål med 2 eller bedre i alle fag, karakteren 1 eller manglende vurdering, blant dem som har 10 standpunktkarakterer eller mer

	2004	2005	2006	2007
Ordinær søker, minst 2 i alle fag	96,5	96,7	96,4	96,4
Særskilt søker, minst 2 i alle fag	3,5	3,3	3,6	3,6
(N=100)	(52485)	(54114)	(55627)	(55668)
Ordinær søker, 1 eller ikke vurdering i minst et fag	66,1	67,1	66,6	67,5
Særskilt søker, 1 eller ikke vurdering i minst et fag	33,9	32,9	33,4	32,5
(N=100)	(4539)	(4738)	(4596)	(4835)

Generelt er det et problem at det faktisk er 8 prosent av elevene som begynner i videregående opplæring uten et vitnemål med det vi normalt ville betrakte som beståttkarakter i alle fag fra grunnskolen. Dette blir i noen grad håndtert ved at elever som ikke har et vitnemål med 2 eller bedre i alle fag søker på særskilt grunnlag, men det er tross alt bare en tredel av elevene som mangler vurdering eller har karakteren 1 i minst et fag som gjør det. Med andre ord er det to tredeler som fortsatt er ordinære søkere og som søker seg inn i et ordinært løp i videregående opplæring. Et spørsmål som bør reises er om elever som ikke har et vitnemål med 2 eller bedre i alle fag fra grunnskolen i det hele tatt har forutsetning for å gjennomføre den videregående opplæringen de begynner på, eller om de heller burde få et alternativt tilbud? Et slikt tilbud kunne for eksempel være å først oppnå et vitnemål med reelle beståttkarakterer i alle fag fra grunnskolen, som ville kunne forbedre

deres muligheter til å komme inn på den videregående opplæringen de ønsker og også å fullføre denne. Uansett har disse elevene sannsynligvis et svakere utgangspunkt for å lykkes med sin videregående opplæring enn elever som har et vitnemål med minst 2 i alle fag og som antas ha lært seg et minimum av det man skal lære seg i løpet av grunnskolen. Dette vil bli et sentralt tema i denne evalueringen, spesielt når vi skal følge elevenes progresjon gjennom videregående opplæring.

3.3.1 Gjennomsnittskarakter

Gjennomsnittskarakter er beregnet ved å ta alle karakterer eleven har og dele på antallet karakterer. Som tidligere nevnt inngår bare de som har 10 karakterer eller flere i analysene, da det kan være usikkerhet knyttet til hvorfor elevene mangler vurdering i mange fag (manglende registrering av oppnådde karakterer, høyt fravær, manglende grunnlag for å sette karakter eller fritak).

Gjennomsnittskarakteren ligger rundt 4 alle de fire årene. Det er en klar kjønnsforskjell i karakterer, jentene har en gjennomsnittlig standpunktkarakter på 4,2 mens guttene har en gjennomsnittlig standpunktkarakter på 3,8 (tabell 3.10). Med andre ord er jentenes karaktersnitt 0,4 poeng høyere enn guttenes. Tilsvarende kjønnsforskjell i karakterer er blant annet funnet i Gravaas m. fl. (2008), Markussen m. fl. (2006), Markussen og Sandberg (2004), Støren m. fl. (2007) og Vibe og Spord Borgen (2007).

Tabell 3.10 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen, etter kjønn

	2004	2005	2006	2007
Gutt	3,80	3,82	3,82	3,82
Jente	4,19	4,21	4,21	4,20
Alle	3,99	4,01	4,01	4,00

Tabell 3.11 viser at det er svært store forskjeller i gjennomsnittskarakter mellom elever som har fullstendig vitnemål og elever som har fått karakteren 1 eller mangler vurdering i minst et fag, og at forskjellene er stabile over tid. Gjennomsnittlig standpunktkarakter er 4,1 for de med fullstendig vitnemål og 2,8 for de som mangler vurdering eller ikke har minst 2 alle fag. Med andre ord er forskjellen på 1,3 karakterpoeng.

Tabell 3.11 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen, fullstendig vitnemål eller karakter 1 / manglende vurdering

	2004	2005	2006	2007
Fullstendig vitnemål med min 2 i alle fag	4,09	4,11	4,11	4,10
Karakter 1 eller manglende vurdering	2,78	2,86	2,81	2,85
Alle	3,99	4,01	4,01	4,00

Dersom vi sammenligner de som har vurdering i alle fag med de som mangler vurdering i et eller to fag ser vi at karaktersnittet er lavere jo færre fag eleven har vurdering i. Gjennomsnittet er 4 for de som har vurdering i alle fag, mellom 3,2 og 3,3 for de som har mangler vurdering i et fag og mellom 2,9 og 3,2 for den lille gruppa som mangler

vurdering i to fag og som utgjør 1 prosent av hvert kull. Tabell 3.12 gir klart uttrykk for at manglende vurdering er et reelt fenomen og nok i liten grad skyldes feilregistrering slik vi avgrenser materialet. De som mangler vurdering framstår generelt som klart svakere faglig sett.

Tabell 3.12 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen, etter om eleven mangler vurdering

	2004	2005	2006	2007
Har vurdering i alle fag	4,02	4,05	4,05	4,03
Mangler vurdering i ett fag	3,23	3,30	3,22	3,31
Mangler vurdering i to fag	2,93	2,97	2,98	3,17
Alle	3,99	4,01	4,01	4,00

Dersom vi sammenligner de som ikke har karakteren 1 fra grunnskolen i noe fag med de som har det ser vi at forskjellene i gjennomsnittlig standpunkt karakter er enda større, 4,1 for de uten karakteren 1, 2,6 for de med en 1'er og 2,1 for de med flere 1'ere. Med andre ord har det å oppnå karakteren 1 større påvirkning på elevens gjennomsnittlig standpunkt karakter enn det å ikke få vurdering i et fag, men det kommer av at karakteren 1 telles med i karaktersnittet og det å ikke ha vurdering holdes utenfor. Samlet viser tabell 3.10 - 3.13 at det å ikke ha et vitnemål med minst karakteren 2 i alle fag² fra grunnskolen har stor påvirkning på elevens karaktergjennomsnitt og dermed også påvirkning på mulighetene til å få oppfylt førsteønske i forhold til kurs og skole. Grunnen til dette er at inntaket til videregående opplæring er karakterbasert.

Tabell 3.13 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen, etter om eleven har karakteren 1 i et eller flere fag

	2004	2005	2006	2007
Ingen karakter 1	4,07	4,09	4,09	4,08
1 karakter 1	2,67	2,63	2,62	2,61
To eller flere karakter 1	2,10	2,09	2,13	2,11
Alle	3,99	4,01	4,01	4,00

Også når det gjelder språklig bakgrunn, finner vi vedvarende forskjeller. Elever med norskspråklig bakgrunn har et karakternivå som ligger ca 0,3 karakterpoeng over de som har annen språklig bakgrunn. Tallene for de fire årene er svært like, og forskjellene mellom gutter og jenter er også konstante.

² Dette gjelder standpunkt karakter i 12 fag, vi holder norsk sidemål utenfor.

Tabell 3.14 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen etter språkbakgrunn.

Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen				År ferdig 10 trinn			
				2004	2005	2006	2007
Språklig bakgrunn	Annet språk	Kjønn	Gutt	3,55	3,56	3,53	3,54
			Jente	3,87	3,84	3,88	3,92
	Norsk	Kjønn	Gutt	3,81	3,84	3,83	3,84
			Jente	4,21	4,23	4,23	4,22

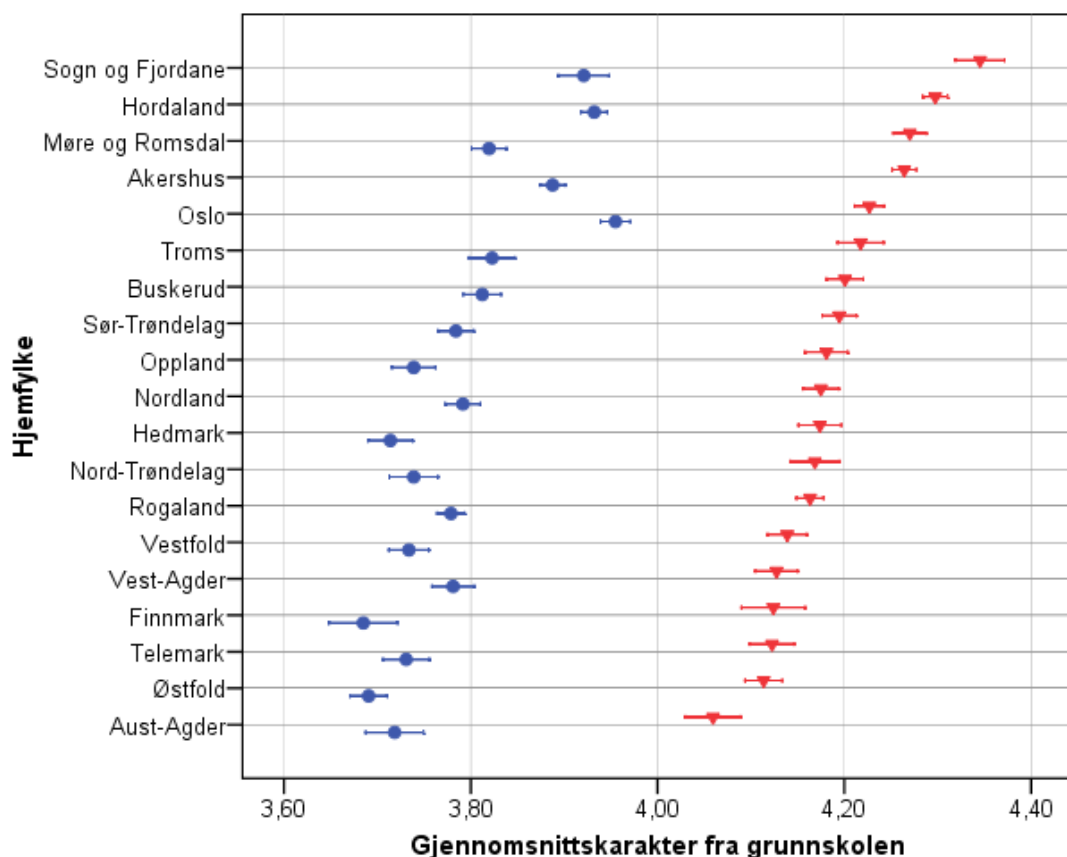
Dersom vi bruker informasjon om søkerstype, språklig bakgrunn og kjønn i kombinasjon, kan vi beskrive åtte kategorier av elever og deres prestasjoner. Siden variasjonen er så liten fra år til år, behandler vi her alle fire årskull under ett. Best ut, med et gjennomsnitt på 4,26 kommer jenter som søker på ordinært grunnlag og som har norskspråklig bakgrunn. Et slikt resultat tilsvarer et vitnemål med 10 firere og 3 femmere. De svakeste prestasjonene har gutter som søker på særskilt grunnlag, uansett språklig bakgrunn med ca 2,9. Dette tilsvarer et vitnemål med 12 treere og en toer. Vi ser ellers at jenter uten norskspråklig bakgrunn kommer ut med litt bedre resultat enn gutter med norskspråklig bakgrunn uansett hvilket grunnlag de søker på. Kjønnseffekten mer enn kompenserer for effekten av språklig bakgrunn.

Tabell 3.15 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen etter språklig bakgrunn, kjønn og søkerstatus. Fire årskull av grunnskolelever.

Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen				Særskilt søker	
				Ordinær	Særskilt
Språklig bakgrunn	Annet språk	Kjønn	Gutt	3,63	2,89
			Jente	3,96	3,13
	Norsk	Kjønn	Gutt	3,90	2,90
			Jente	4,26	3,29

Det er også klare fylkesvise variasjoner i gjennomsnittskarakter, men de er stabile over tid innen hvert fylke, se figur 3.2. Derfor presenterer vi i samlede tall for alle fire årskull. Den største variasjonen vi finner mellom årene innenfor et fylke er på 0,11 karakterpoeng i Troms, mens forskjellen mellom høyeste og laveste notering ellers er maksimum 0,06 karakterpoeng. Dermed blir forholdet mellom fylkene omtrent det samme fra år til år. I figuren presenterer vi fylkene og skiller mellom gutter og jenter. Fylkene er rangert etter jentenes prestasjoner, og vi ser at rangeringen ikke er helt den samme for gutter og jenter, noe som betyr at forskjellen mellom gutter og jenter varierer ganske mye fra fylke til fylke. Uansett er det slik at jentene presterer systematisk bedre enn guttene, og jentene i sitt svakeste fylket presterer bedre enn guttene i sitt beste fylke.

Høyest snitt for jentene har Sogn og Fjordane (4,35), Hordaland, Møre og Romsdal og Akershus. Oslo, som er guttenes beste fylke med 3,95, kommer først på en femteplass blant jentene. Oslo er det fylket der prestasjonsforskjellene mellom gutter og jenter er klart minst, bare 0,27 karakterpoeng. I fylkene Hedmark, Oppland, Møre og Romsdal og Finnmark er forskjellen ca 0,45 karakterpoeng.

Figur 3.2 Gjennomsnittskaracterer fra grunnskolen for fire årskull etter fylke og kjønn. Gutter til venstre, jenter til høyre.

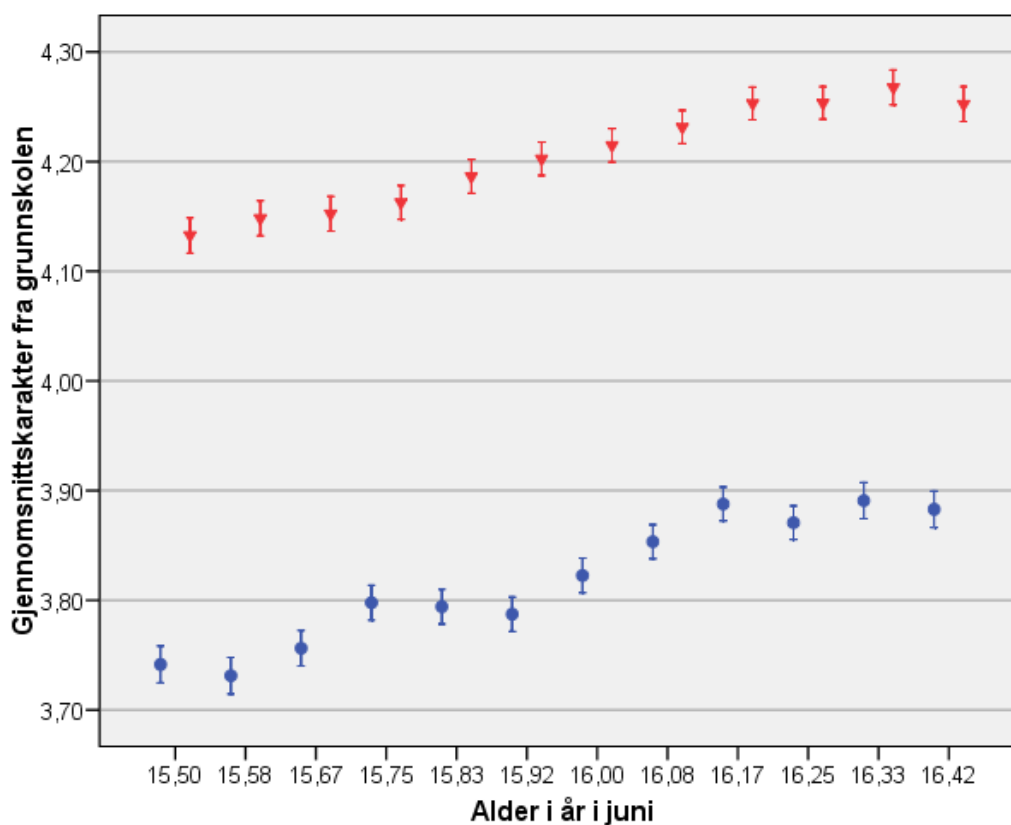
De relativt gode resultatene i Oslo og Akershus kan sannsynligvis delvis forklares med befolkningens gjennomsnittlige utdanningsnivå, da vi er finner et gjennomsnittlig utdanningsnivå som ligger godt over resten av landet³. Samtidig er utdanningsnivået i Sogn og Fjordane under gjennomsnittet og Hordaland ligger på gjennomsnittet. Likevel ligger begge grupper på toppen av gjennomsnittskaracterene. Sør-Trøndelag derimot ligger over landsgjennomsnittet i utdanningsnivå, men har likevel et karaktergjennomsnitt fra grunnskolen på linje med det gjennomsnittlige. Dermed kan ikke hele forklaringen til de fylkesvise forskjellene i karakterer være at det er forskjeller i befolkningens gjennomsnittlige utdanningsnivå. Imidlertid har Sogn og Fjordane, Hordaland og Oslo en noe større andel søkere til høyere utdanning enn de andre fylkene (2,2 - 2,5 søkere per 100 innbyggere), noe som sannsynligvis kan settes i sammenheng med det høye karaktersnittet i de tre fylkene (Samordna opptaks sluttstatistikk 2005, 2007)⁴.

³ Data hentet fra SSBs statistikkbank, 2.7.2008: Tabell 06217: Personer 16 år og over, etter kjønn, alder og befolkningens utdanningsnivå (ny nivåinndeling) (F)

⁴ http://www.samordnaopptak.no/arkiv/statistikk/Sokerstatistikk_2005.doc nedlastet 3.7.2008
http://www.samordnaopptak.no/arkiv/statistikk/Sokerstatistikk_2007.doc nedlastet 3.7.2008

3.4 En selvstendig alderseffekt på grunnskolekarakterene

Vi vil helt til slutt i dette kapitlet gjengi resultatene av en svært enkel regresjonsanalyse for å vise enkelte forhold som har effekt på karakterene elevene oppnår fra grunnskolen. Vi vil bruke de bakgrunnsdata vi så langt har tilgang til i dette prosjektet, nemlig kjønn, språklig bakgrunn, status i forhold til behov for særskilt opplæring og alder. Når det gjelder alder, vil vi ikke nøye oss med antall år, men bruker i stedet måneder. Vi vil imidlertid avgrense utvalget til de som fyller 16 år i løpet av året de går ut av grunnskolen. Grunnen til dette er at de få elevene som enten er eldre eller yngre avviker vesentlig fra 16-åringene, ved at de yngste presterer klart over gjennomsnittet, mens de eldste presterer under gjennomsnittet. Figur 3.3 viser sammenhengen mellom alder og kjønn på den ene siden og gjennomsnittskarakter fra grunnskolen på den andre. Vi gjør enda en avgrensing av materialet ved at vi bare tar med de elevene som har minst 10 gyldige karakterer mellom 1 og 6.

Figur 3.3 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen med konfidensintervall for fire årskull av 16-åringer etter alder og kjønn. Jenter øverst, gutter nederst.

Figur 3.3 viser forskjellen mellom jenter og gutter, som er godt dokumentert allerede, samtidig som den viser at de yngste elevene har noe dårligere karakterer enn de eldste. Forskjellen er litt større for gutter enn for jenter, den er ikke dramatisk, men likevel klart signifikant. Man kan undre seg over dette funnet. Er det virkelig slik at vi selv etter 10 års skolegang fortsatt finner en effekt av alder, slik at de eldste elevene har beholdt noe av det forpranget de hadde da de begynte i barneskolen? Christina Cliffordson har studert dette fenomenet gjennom å sammenlikne svenske testresultater fra TIMSS 95 for ulike trinn og

ved samtidig å bruke alder innenfor hvert fødselsår som uavhengig variabel (Cliffordson 2008). Hun finner at effekten av årstrinn, eller utdanningens lengde, er omtrent dobbelt så stor effekten av alder, men slår altså fast at det er en lineær alderseffekt innenfor hvert fødselsår. I regresjonsanalysen nedenfor bruker vi alder og kjønn som forklaringsvariabler og vi skiller dessuten mellom elever med norskspråklig og annen språkbakgrunn og mellom elever som søker på særskilt grunnlag og ordinære søkere.

Tabell 3.16 Resultat av multippel lineær regresjonsanalyse med gjennomsnittskarakter fra grunnskolen som avhengig variabel. Fire avgangskull fra grunnskolen.

	Ustandardiserte koeffisienter	Standard- feil	Standardiserte koeffisienter	t	Signifi- kansenivå
Konstantledd	1,338	0,089		15,104	0,000
Særskilt søker (Ordinær = 0; Særskilt = 1)	- 0,976	0,007	- 0,281	- 146,175	0,000
Jente (Gutt = 0; Jente = 1)	0,358	0,003	0,219	114,081	0,000
Ikke norskspråklig bakgrunn (Norsk = 0; Ikke norsk = 1)	- 0,234	0,007	- 0,064	- 33,359	0,000
Alder i år i juni (Født i januar = 16,42 ; Født i desember = 15,5)	0,161	0,006	0,056	28,998	0,000

Avhengig variabel: Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen. (Minimum = 1; Maksimum = 6)

Modellen kan forklare 14,4 prosent av variasjonen i gjennomsnittskarakterer. Med tanke på det svært begrensede tilfanget av informasjon, må forklaringskraften kunne sies å være tilfredsstillende. Alle uavhengige variabler gir signifikante effekter. Med over 232.000 elever i datamaterialet er det ikke overraskende at effektene blir signifikante, når vi først kan påvise sammenhenger. I dette tilfelle er sammenhengene likevel svært tydelige. Om vi i stedet hadde et utvalg på 2320 elever med samme fordeling, og ikke 232.000 som vi har, ville effektene fortsatt ha vært klart signifikante.

Regresjonsmodellen gir disse resultatene: Å søke på særskilt grunnlag gir størst effekt, nemlig nesten et helt karakterpoeng i negativ retning i forhold til å søke på ordinært grunnlag. Kjønnseffekten er også svært tydelig, nemlig 0,358 karakterpoeng i jentenes favør. Elever som ikke har norskspråklig bakgrunn får i gjennomsnitt 0,234 karakterpoeng dårligere gjennomsnittskarakter enn elever med annen språkbakgrunn. Endelig finner vi en alderseffekt, slik at de søkerne som er født tidlig i januar får 0,161 karakterpoeng bedre resultat enn de som er født i slutten av desember. Vi kan dermed beskrive de to ytterlighetene som modellen predikerer. En gutt, som fyller 16 år i desember, som søker på særskilt grunnlag og som ikke har norskspråklig bakgrunn, skulle ut fra regresjonsmodellen få gjennomsnittskarakteren 2,62. Ei jente, som fylte 16 år i januar, som søker på ordinært grunnlag og som har norskspråklig bakgrunn, får en gjennomsnittskarakter på 4,33. Gjennomsnittskarakteren for alle elevene i analysen er 4,01.

Når vi foretar en analyse der vi bare bruker alder som uavhengig variabel, er effekten den samme. Å kontrollere for andre forhold svekker dermed ikke alderseffekten. Heller ikke dette er overraskende, ettersom det ikke er noen logisk grunn til at alder skulle

samvarierte med de tre andre egenskapene. Det som skal bli spennende å se i seinere analyser der vi har tilgang til mer rikholdig informasjon, er om alderseffekten da påvirkes.

3.5 Oppsummering

Vi tar i denne rapporten utgangspunkt i to grunnskolekull før Kunnskapsløftet, de som var klare for å søke om opptak i videregående opplæring våren 2004 og våren 2005, og to kull etter Kunnskapsløftet fra 2006 og 2007. I dette kapittelet har vi sett nærmere på de ulike bakgrunnsopplysningene som brukes gjennom rapporten, for å se hva som karakteriserer årskullene og om de skiller seg fra hverandre. Tabellene i dette kapittelet har vist at det generelt er svært små forskjeller mellom kullene i forhold til aldersfordeling, kjønnsfordeling og fordeling på fylker. Derimot har kullstørrelsen økt vesentlig i årene rett før og da Kunnskapsløftet ble innført. Det er også små forskjeller i karakterer mellom kullene og i tillegg små forskjeller i andel som mangler vurdering eller som har fått karakteren 1. Endringen i kullstørrelse er interessant i forhold til å undersøke om fylkene har tatt høyde for dette ved beregning av opptaksrammer og hvordan det i sin tur påvirker andel som får innvilget sitt førsteønske. Analysene av karakterer viser at det er så mange som 8 prosent av et kull som ikke har vitnemål med karakteren 2 eller bedre i alle fag fra grunnskolen og dermed er det relevant å spørre om alle elevene som begynner i videregående opplæring faktisk har faglige forutsetninger for å gjennomføre utdanningen de har begynt på. En tredel av de som mangler vurdering eller har en eller flere 1'ere søker opptak på særskilt grunnlag, med andre ord søker to tredeler av dem ordinært opptak.

En regresjonsanalyse viser at kjønn, språkbakgrunn og om man søker på ordinært grunnlag eller ikke har effekter på gjennomsnittskarakteren fra grunnskolen. Analysen viser dessuten at 10 års skolegang ikke ser ut til å utligne effekten av alder, ved at de elevene som er eldst ved skolestart får signifikant bedre resultater enn de som er yngst.

Elever som ikke har oppnådd minst standpunktkarakteren 2 i alle fag fra grunnskolen vil lett kunne henge etter faglig sett når de begynner i videregående opplæring. De ville hatt større muligheter til å gjennomføre videregående opplæring dersom de først hadde fått anledning til å få oppnå et vitnemål med reelle beståttkarakterer i alle fag fra grunnskolen, eller om de fikk opplæring tilpasset at de mangler kunnskaper i noen fag som forutsettes lært i løpet av grunnskolen.

4 Søkningen til første år av videregående opplæring før og etter innføringen av Kunnskapsløftet

I dette kapittelet ser vi nærmere på søkningen til videregående opplæring i fire elevkull: de som gikk ut av tiendeklasse våren 2004, 2005, 2006 og 2007. Tiendeklassingene som var ferdig i ungdomsskolen i 2006, var det første kullet som søkte videregående opplæring med de endringene i tilbudsstrukturen som kom med innføringen av Kunnskapsløftet. Da disse elevene søkte videregående opplæring, kunne de velge mellom 12 ulike *utdanningsprogram*, hvorav tre var studieforberedende og ni var yrkesfaglige. 2004 og 2005-kullet var de siste kullene som fulgte videregående opplæring før innføringen av Kunnskapsløftet, og elevene i disse kullene søkte dermed opptak til en av 15 *studieretninger* – i tråd med den gamle tilbudsstrukturen – hvorav tre var studieforberedende og tolv var yrkesfaglige. I dette kapittelet vil vi undersøke hvorvidt og i hvilken grad det er skjer endringer i søkermønsteret fra de siste elevkullene før, til de første elevkullene etter innføringen av Kunnskapsløftet.

I og med at Kunnskapsløftet førte med seg en del endringer i strukturen i videregående opplæring, er ikke søkningen i 2004- og 2005-kullet direkte sammenlignbar med søkningen i 2006- og 2007-kullet. Når vi i dette kapittelet sammenligner søkningen i de fire kullene vil vi se søkningen til de nye utdanningsprogrammene i 2006- og 2007-kullet i forhold til søkningen til tilsvarende studieretninger i 2004- og 2005-kullet, selv om disse på grunn av endringene som kom med Kunnskapsløftet ikke er direkte sammenlignbare.

4.1 Hvor mange søkte videregående opplæring?

Elevkullene som gikk ut av grunnskolen våren 2004, 2005, 2006 og 2007 besto av henholdsvis 59 346, 60 798, 62 874 og 62 325 elever. Det har altså vært en økning på nesten 3000 ungdommer, eller omtrent 5 prosent, fra det første til det siste elevkullet vi undersøker.

I alle kullene søkte mellom 99,1 og 99,6 prosent opptak til videregående opplæring den påfølgende høsten etter de var ferdig i ungdomsskolen (tabell 4.1). Det var altså bare 0,9 til 0,4 prosent som valgte å ikke søke plass i videregående opplæring, noe som er halvparten så mange som andelen som ikke søkte da ordningen med rett til videregående opplæring ble innført med Reform 94. I det første kullet etter innføringen av denne reformen var det 1,4 prosent av elevene som ikke søkte (Sandberg and Vibe 1995: 69). Hvis vi går over til å se på hva ungdommene i de ulike kullene søkte, finner vi at andelen som søkte en studieforberedende retning har økt fra 43,5 prosent i 2004-kullet til 49,3 prosent i 2007-kullet (tabell 4.1). Motsatt har søkningen til yrkesfaglige studieretninger sunket fra 54,3 prosent i 2004-kullet til 48,8 prosent i 2007-kullet. Vi vil i denne sammenheng presisere at Medier og kommunikasjon her regnes som et yrkesfaglig utdanningsprogram, til tross for at svært få av elevene her tar sikte på eller oppnår

yrkeskompetanse. Tidligere studier har vist at utviklingen i søkermønsteret i tiden etter innføringen av Reform 94 gikk i retning av at søkningen til yrkesfag økte, mens søkningen til de studieforberedende retningene sett under ett gikk ned (Støren 2003: 28). En annen studie viser det samme, men endringen skyldes nedgang i søkningen til Allmenne, økonomiske og administrative fag, mens søkningen til Idrettsfag og Musikk, dans og drama gikk opp (Markussen 2003:12). At søkningen til studieforberedende utdanningsprogram øker fra 2004 til 2007-kullet bryter dermed med trenden i søkningen som man så i tiden etter innføringen av Reform 94.

Tabell 4.1 Søkning til videregående opplæring i elevkullene i 2004 - 2007

	2004	2005	2006	2007
Studieforberedende	43,3	47,3	50,0	49,3
Yrkesfaglig	54,4	50,4	47,8	48,8
Alternativ opplæring	1,4	1,6	1,5	1,4
Ikke søkt	0,9	0,7	0,7	0,4
Totalt	100	100	100	100

Endringen fra 2005 til 2006 i andelen som søkte et studieforberedende utdanningsprogram kan i all hovedsak forklares med strukturendringen som fulgte av Kunnskapsløftet. Det studiekompetansegivende løpet innen den yrkesfaglige studieretningen formgivningsfag, ble lagt inn under det studieforberedende utdanningsprogrammet Studiespesialisering, med et eget programområde for formgivningsfag. Det vil si at en del av elevene som uten innføringen av en ny struktur trolig ville søkt seg til den yrkesfaglige studieretningen Formgivningsfag for å ta det studiekompetansegivende kurset Tegning, form og farge, etter innføringen av Kunnskapsløftet vil søke seg til det studieforberedende utdanningsprogrammet Studiespesialisering med formgivningsfag.

Nærmere undersøkelser viser at blant elevene i 2006-kullet var det 1329 ungdommer, tilsvarende 2,1 prosent, som søkte seg til studiespesialisering med formgivningsfag. Når vi tar hensyn til denne endringen i tilbudsstrukturen, var andelen som søkte et studieforberedende utdanningsprogram i 2006-kullet likevel 0,6 prosentpoeng høyere enn i 2005-kullet. I 2007-kullet var det 1,8 prosent (1111 elever) som søkte seg til studiespesialisering med formgivningsfag. Til sammenligning søkte henholdsvis 2477 og 2328 ungdommer tegning, form og farge på VKI i 2004 og 2005-kullet. Noen av disse elevene var likevel på vei mot yrkeskompetanse fordi dette kurset dannet grunnlag også for de yrkesfaglige VKII-kursene dekoratør og Interiør. Det vil si at søkningen til 1. år studiespesialisering med formgivning i 2006- og 2007-kullet er under halvparten av hva søkningen til Tegning, form og farge på vkI var i 2004- og 2005-kullet. I tillegg ser vi at søkningen til studieforberedende økte vel så mye fra 2004 til 2005, noe som viser at den økte søkningen til studieforberedende i perioden 2004 til 2007 ikke alene kan forklares av endringer i strukturen som kom med Kunnskapsløftet. Vi kan likevel ikke utelukke at diskusjonen rundt innføringen av Kunnskapsløftet kan ha påvirket søkningen allerede i 2005.

Andelen som søkte opptak til ulike former for alternativ opplæring, som i VIGO ikke regnes inn under de ordinære studieretningene eller utdanningsprogrammene, var den samme i de fire elevkullene (mellom 1,4 til 1,6 prosent). Mellom 0,9 og 0,4 prosent i alle

kullene søkte ikke opptak til videregående opplæring den første høsten etter de gikk ut av grunnskolen.

4.2 Hva søkte elevene?

Tabell 4.2 viser hvilke studieretninger/utdanningsprogram elevene i 2004-, 2005- 2006- og 2007-kullet søkte seg til i videregående opplæring. Hvis vi først ser på søkningen i de to kullene etter innføringen av reformen finner vi at nesten fire av ti (henholdsvis 38,1 og 37,8 prosent) tiendeklassinger hadde studiespesialisering som sitt førsteønske. Videre var det henholdsvis 8 og 5 prosent av kullet som hadde de to andre studieforberedende utdanningsprogrammene, idrettsfag og musikk, dans og drama som førstevalg ved søkningen. Andelen som søkte seg til de yrkesfaglige utdanningsprogrammene varierte fra 2 prosent som søkte seg til det minste utdanningsprogrammet naturbruk til nesten 8 prosent som søkte seg til de to største yrkesfaglige utdanningsprogrammene helse- og sosialfag og teknikk og industriell produksjon.

Tabell 4.2 Hvilke studieretninger/utdanningsprogram elevene i 2005 og 2006-kullet søkte seg til

	2004		2005		2006		2007	
	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall
Allmenne fag/Studiespesialisering	35,3	20450	36,0	21403	38,1	23450	37,8	23112
Idrettsfag	5,6	3234	7,2	4268	7,8	4827	7,8	4754
Musikk, dans og drama	3,5	2006	5,2	3106	5,1	3134	4,7	2891
Medier og kommunikasjon	3,4	1995	5,9	3492	6,5	4016	6,8	4168
Bygg/Bygg- og anleggsteknikk	5,7	3300	5,7	3379	7,1	4351	7,2	4388
Tekniske byggfag	1,5	873	1,1	652	-	-	-	-
Trearbeidsfag	0,3	183	0,2	131	-	-	-	-
Formgivningsfag/Design og håndverk	8,6	4988	7,4	4392	4,6	2813	4,2	2598
Elektrofag	7,2	4155	6,5	3864	6,3	3893	7,6	4664
Helse- og sosialfag	9,2	5315	7,9	4718	7,9	4867	7,9	4831
Naturbruk	2,0	1144	1,9	1152	2,0	1239	2,0	1212
Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag	5,1	2980	3,7	2209	3,3	2058	2,7	1640
Salg og service/Service- og samferdsel	3,8	2196	3,2	1927	3,4	2076	3,2	1956
Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon	8,4	4851	7,3	4338	7,8	4769	8,1	4962
Kjemi- og prosessfag	0,6	329	0,6	382	-	-	-	-
Total	100,0	57999	100	59413	100	61493	100	61176

Det nye yrkesfaglige utdanningsprogrammet teknikk og industriell produksjon omfatter de tidligere studieretningene mekaniske fag og kjemi- og prosessfag. Det nye yrkesfaglige utdanningsprogrammet bygg- og anleggsteknikk omfatter de tre tidligere studieretningene byggfag, trearbeidsfag og tekniske byggfag

Dersom vi sammenligner søkingen før og etter innføringen av Kunnskapsløftet ser vi at andelen som søkte studiespesialisering er omtrent 2 prosentpoeng høyere enn andelen som søkte allmenne fag i 2005-kullet. Som omtalt kan denne økningen fra før til etter reformen forklares med at elever som tidligere søkte formgivningsfag med planer om å oppnå studiekompetanse, etter strukturendringen med Kunnskapsløftet søker utdanningsprogrammet studiespesialisering med formgivningsfag. Denne strukturendringen forklarer også i all hovedsak at andelen som søkte studieretningen formgivningsfag i 2004 og 2005 var noe høyere enn andelen som søkte det tilsvarende utdanningsprogrammet design og

håndverk i 2006 og 2007. Videre merker vi oss at søkningen til design og håndverk går noe ned fra 2006 til 2007.

Ser vi på perioden 2004 til 2007 finner vi at søkningen til idrettsfag, musikk, dans og drama og medier og kommunikasjon har økt, og at denne økningen var størst fra 2004 til 2005-kullet. Det har vært en nedgang i søkningen til formgivningsfag/design og håndverk (fra 8,6 til 4,2 prosent) og hotell- og næringsmiddelfag/restaurant og matfag (fra 5,1 til 2,7 prosent) i hele perioden, og vi ser også en nedgang i søkningen til helse- og sosialfag fra 2004- til 2005-kullet (9,2 til 7,9 prosent). Andelen som søkte elektrofag sank også noe i perioden 2004 til 2006 (0,9 prosentpoeng), men økte med 1,3 prosentpoeng fra 2006 til 2007. Andelen som søkte elektrofag er altså noe høyere i 2007 enn den var i 2004. Søkningen til naturbruk og byggfag/bygg- og anleggsteknikk har vært tilnærmet stabil i perioden 2004 til 2007. Søkningen til salg og service var noe lavere i 2005 enn i 2004, men har etter dette vært stabil. Søkningen til teknikk og industriell produksjon har vært noe lavere i 2006 og 2007 enn den samlede søkningen til studieretningene mekaniske fag og kjemi- og prosessfag før reformen.

Tidligere studier har vist at en betydelig andel av de som søkte og var elever på yrkesfaglige retninger før Kunnskapsløftet endte opp med studiekompetanse, blant annet fordi det fantes studiekompetansegivende løp innenfor de tre yrkesfaglige studieretningene formgivningsfag, naturbruk og medier og kommunikasjon (Markussen m.fl. 2008). Det betyr at selv om halvparten av kullene søker seg til en yrkesfaglig studieretning når de skal begynner i videregående, så er andelen som ender opp med yrkeskompetanse betydelig lavere.

I Kunnskapsløftet er det studiekompetansegivende kurset innen det tidligere formgivningsfag lagt inn under et studieforberedende utdanningsprogram. I Stortingsmeldingen om denne reformen (St.meld. nr. 30 2003-2004) var departementets forslag at medier og kommunikasjon og formgivningsfag burde inngå som et eget programområde innen utdanningsprogrammet studiespesialisering (se også kapittel 2). Naturforvaltning, som er det studiekompetansegivende løpet innen Naturbruk, ble også foreslått lagt inn under utdanningsprogrammet studiespesialisering, i et felles programområde for samfunnsfag og naturforvaltning. Det ble i samme Stortingsmelding omtalt som "...ønskelig med et klart skille mellom yrkesfaglige og studieforberedende retninger" (St.meld. nr. 30 2003-2004, kapittel 7: 11). Forslaget var altså at alle utdanningsløp som leder fram mot studiekompetanse skulle inngå i et studieforberedende utdanningsprogram. Dersom man ved innføringen av Kunnskapsløftet hadde lagt alle studiekompetansegivende løp under studieforberedende retninger, slik det var foreslått fra departementets side, ville naturlig nok søkerandelen til studieforberedende utdanningsprogram etter Kunnskapsløftet vært vesentlig høyere. Selv om en slik endring i tilbudsstrukturen antagelig ville medført en betydelig endring i søkermønsteret til videregående opplæring, ved at flere søker seg til studieforberedende utdanningsprogram, ville ikke det ikke nødvendigvis hatt betydning for andelen som oppnår henholdsvis studie- eller yrkeskompetanse før og etter Kunnskapsløftet.

4.3 Søkningen til videregående opplæring i fylkene – før og etter reformen

Tabell 4.3 viser den fylkesvise søkningen til studieforberedende og yrkesfaglige studieretninger/utdanningsprogram og alternativ opplæring blant elevene i 2004, 2005, 2006 og 2007-kullet, samt hvor stor andel i de enkelte fylkene som ikke søkte videregående opplæring i de tre kullene. Hvis vi først ser på hvor mange som ikke har søkt videregående opplæring i de fire årene finner vi relativt lite variasjon mellom fylkene⁵. Det er heller ingen fylker som skiller seg ut med å ha betydelig høyere eller lavere andel tiendeklassinger som ikke søker videregående over tid. Vi kan merke oss at i forbindelse med evalueringen av Reform 94 ble det funnet vesentlig større variasjon mellom fylkene i andelen som ikke søkte enn vi finner i 2005- og 2006-kullet, med høyest andel i 1994 i Finnmark med 6,8 prosent (Sandberg and Vibe 1995: 69-70).

Tabell 4.3 viser derimot at det var nokså stor fylkesvis variasjon i andelen som søkte henholdsvis studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram innenfor de ulike fylkene i de fire kullene. Spesielt Oslo, men også Akershus utmerker seg med å ha en høy andel som søkte opptak til studieforberedende utdanningsprogram. I 2007-kullet gjelder dette 58,2 prosent i Akershus og 67,3 prosent i Oslo. Vi ser dessuten at søkningen til disse utdanningsprogrammene øker særlig mye fra 2004 til 2007 i nettopp Oslo og Akershus, der andelen allerede var høyest sammenliknet med landsgjennomsnittet. Økningen var på 13,5 prosentpoeng i Oslo og 10,7 prosentpoeng i Akershus. Også i Buskerud, Østfold og Vestfold, som er geografisk nær Oslo-regionen, har det vært en kraftig vekst i søkningen til disse utdanningsprogrammene. Til sammenlikning var det svært små endringer i de fire nordligste fylkene der andelen på studieforberedende utdanningsprogram er relativt lav.

Når vi går over til å se på søkningen til de yrkesfaglige utdanningsprogrammene i 2007-kullet, finner vi at det var minst vanlig å søke opptak til et slikt utdanningsprogram i Oslo (30 prosent) og Akershus (39,2 prosent). Det var en høyere andel av ungdomskullet som søkte opptak til et studieforberedende enn et yrkesfaglig utdanningsprogram i fylkene Buskerud, Vestfold og Sør-Trøndelag, i tillegg til Akershus og Oslo. I de øvrige fylkene var det en overvekt av ungdommene som søkte opptak til et yrkesfaglig utdanningsprogram.

Den fylkesvise variasjonen i andelen som søkte opptak til alternativ opplæring tyder på at det er noe ulik praksis i de ulike fylkene når det gjelder bruken av alternativ opplæring i videregående, eller en fylkesvis variasjon i hvorvidt ulike kurs defineres som alternativ opplæring. Vi ser at andelen som søkte opptak til slik opplæring i 2007-kullet var høyest i Hordaland, Rogaland, Agder og Akershus hvor mellom 3 og 2,3 prosent av ungdommene søkte slik opplæring, mens i Oppland og Sogn og Fjordane var det ingen av tiendeklassingene som søkte opptak til alternativ opplæring våren 2007.

⁵ Ett unntak er kanskje andelen som ikke søkte i 2004-kullet i Oslo, som var 3 prosent. Dette er dobbelt så mange som ikke søkte Telemark hvor andelen som ikke søkte var nest høyest i dette kullet, og det er også den høyeste andelen ikke-søkere som vi finner når vi ser på samtlige fylker alle fire årene.

Tabell 4.3 Søkningen til videregående opplæring etter fylke i 2004 – 2007-kullet.

	Studieforberedende				Yrkesfaglig				Alternativ opplæring				Ikke søkt			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Østfold	39,6	45,6	49,5	47,3	58,6	53,4	49,1	51,8	0,6	0,4	0,8	0,5	1,2	0,6	0,7	0,4
Akershus	47,5	54,4	57,8	58,2	49,5	42,1	38,6	39,2	2,4	2,8	3,1	2,3	0,7	0,7	0,5	0,3
Oslo	53,8	62,1	64,1	67,3	39,5	33,6	30,9	30,0	3,6	3,1	3,5	1,8	3,0	1,2	1,4	0,9
Hedmark	40,8	43,1	46,9	43,0	57,5	55,0	51,6	55,5	1,5	1,8	1,1	1,1	0,2	0,1	0,4	0,3
Oppland	39,7	43,8	44,5	46,8	59,6	55,6	54,9	52,7	0,0	0,0	0,0		0,6	0,7	0,5	0,5
Buskerud	43,1	46,2	50,9	51,4	55,5	52,0	46,9	47,1	0,8	1,0	1,3	1,0	0,7	0,8	0,9	0,5
Vestfold	44,4	48,4	50,2	51,5	53,5	48,9	47,0	47,6	0,7	1,6	1,6	0,6	1,4	1,1	1,3	0,3
Telemark	42,6	44,9	45,9	45,1	55,6	53,4	52,3	52,9	1,3	1,1	1,2	1,5	0,5	0,6	0,6	0,5
Aust-Agder	38,9	42,0	43,1	42,6	57,8	55,4	55,1	56,1	2,7	2,2	0,7	0,9	0,7	0,5	1,0	0,4
Vest-Agder	41,9	44,9	46,2	45,5	57,3	54,5	51,4	51,8	0,4	0,1	2,0	2,3	0,4	0,5	0,4	0,4
Rogaland	41,0	44,4	48,1	46,7	57,5	54,4	49,1	50,9	0,9	1,0	2,5	2,3	0,5	0,2	0,4	0,1
Hordaland	40,6	45,7	50,4	46,4	57,0	51,3	48,6	50,1	1,8	2,3	0,5	3,0	0,5	0,7	0,5	0,5
Sogn og Fjordane	43,4	47,1	48,4	46,5	55,8	52,2	51,0	53,1		0,1	0,0		0,7	0,6	0,6	0,4
Møre og Romsdal	40,6	41,9	45,9	45,7	57,0	54,6	53,4	53,6	1,9	3,0	0,3	0,4	0,5	0,5	0,3	0,3
Sør-Trøndelag	45,3	46,0	47,6	49,7	52,9	51,1	49,7	48,3	1,3	1,8	2,1	1,7	0,5	1,1	0,6	0,3
Nord-Trøndelag	44,4	43,6	44,3	44,2	53,8	53,9	54,2	54,8	1,0	1,1	1,0	0,6	0,7	1,3	0,5	0,3
Nordland	40,7	43,7	44,3	42,0	58,1	55,3	54,9	56,9	0,2	0,2	0,1		1,0	0,7	0,8	1,1
Troms	40,7	47,4	45,0	43,1	57,7	51,7	53,6	56,5	0,4	0,4	0,1	0,2	1,3	0,6	1,3	0,2
Finnmark	40,3	38,9	40,7	42,1	58,3	59,8	56,5	57,0	0,1	0,1	1,7	0,3	1,2	1,3	1,1	0,6
Total	43,3	47,3	50,0	49,3	54,4	50,4	47,8	48,8	1,4	1,6	1,5	1,4	0,9	0,7	0,7	0,4

Hvis vi skulle koble endringer i søkemønsteret til innføringen av Kunnskapsløftet, ville det være rimelig å forvente særlig store endringer fra 2005 til 2006. Det synes ikke å være tilfelle. I de fylkene der vi finner en særlig kraftig forskyving i styrkeforholdet mellom yrkesfagene og de studiekompetansegivende utdanningsprogrammene, som Oslo, Akershus, Østfold, Buskerud, Vestfold og Oppland, er det snakk om en kontinuerlig utvikling gjennom hele fireårsperioden, og ikke et brudd fra 2005 til 2006. De eneste fylkene der vi kan finne noe som minner om et brudd mellom 2004-2005 på den ene siden og 2006-2007 på den andre, er i Rogaland og Møre og Romsdal, men her er det likevel snakk om langt mindre endringer enn det vi finner i det sentrale østlandsområdet.

Kort oppsummert har analysene i dette avsnittet vist at det er betydelig fylkesvis variasjon i søkermønsteret, og at denne variasjonen i stor grad ser ut til å være stabil over tid. At det er stor variasjon mellom fylker i søkermønsteret til videregående opplæring har også vært funnet i tidligere studier (Sandberg and Vibe 1995; Markussen 2003). Forskjellene i søkermønsteret har blant annet vist seg å henge sammen med en fylkesvis forskjell i dimensjoneringen av tilbudsstrukturen i videregående opplæring (Sandberg and Vibe 1995: 72).

Selv om tabell 4.3 er omfattende, gir den likevel bare et ganske grovt bilde av utviklingen i fylkene fordi det bare skilles mellom de to hovedretningene og ikke mellom de enkelte utdanningsprogrammene. I tabell 4.4 ser vi nærmere på netto endringer i søkningen til de enkelte tilbudene fra 2004 til 2007, målt i prosentpoeng. Vi får da et mye mer nyansert bilde av utviklingen. Tabellen avdekker dessuten at det i enkelte fylker har foregått en betydelig endring innenfor de to hovedretningene yrkesfag og studiekompetansegivende programmer. Siden tilbudsstrukturen ikke er den samme de to årene, har vi slått sammen Kjemi- og prosessfag og Mekaniske fag, som nå er Teknikk og industriell produksjon, og Byggfag, Tekniske byggfag fag og trearbeidsfag, som nå er Bygg- og anleggsgfag.

Tabell 4.4 Endring fra 2004 til 2007 i søkning til de ulike tilbudene i videregående etter fylke. Prosentpoeng.

	ST	ID	MD	MK	DH	EL	HS	NA	RM	SS	TP	BA
Østfold	4,6	2,6	0,3	4,6	-6,2	-0,4	-1,5	-0,2	-2,8	0,7	-2,4	0,7
Akershus	6,6	2,1	2,2	3,6	-5,9	-0,7	-1,0	-0,1	-2,1	-1,8	-2,1	-0,8
Oslo	8,2	2,9	0,3	1,2	-3,6	1,4	-2,2	0,0	-1,6	-2,0	-2,4	-2,2
Hedmark	-1,8	2,7	1,3	5,9	-4,8	2,8	-0,8	-1,1	-2,1	-1,0	-0,6	-0,6
Oppland	2,8	2,7	1,5	1,1	-4,7	0,6	0,9	0,2	-1,9	-0,4	-2,5	-0,4
Buskerud	-1,1	8,0	1,6	4,3	-6,1	-0,3	-1,0	-0,3	-3,0	-0,2	-1,5	-0,4
Vestfold	4,3	0,6	1,7	2,0	-4,0	0,1	-0,8	0,1	-2,8	-0,1	-1,4	0,2
Telemark	-2,0	3,2	1,4	1,3	-3,0	0,8	0,5	0,2	-1,8	-0,7	0,2	-0,3
Aust-Agder	0,9	1,1	1,1	2,9	-2,5	-0,2	-1,3	0,8	-1,5	-0,4	0,2	-0,9
Vest-Agder	-1,0	4,1	1,5	3,2	-4,2	1,5	-1,4	0,5	-2,9	-0,6	-0,9	0,3
Rogaland	3,6	0,9	1,7	4,0	-6,2	1,3	-1,9	0,2	-2,1	-1,0	0,8	-1,4
Hordaland	3,6	1,6	1,4	3,2	-4,4	1,8	-1,8	-0,5	-4,0	-0,3	0,1	-0,5
Sogn og Fjordane	1,3	0,7	0,9	2,7	-0,2	-0,5	-2,3	-0,6	-1,1	-0,6	-0,4	0,1
Møre og Romsdal	0,8	2,9	0,7	3,1	-3,5	0,1	-2,0	0,6	-2,6	-0,5	1,3	-0,9
Sør-Trøndelag	2,9	0,9	0,7	4,0	-3,6	0,1	-1,5	-0,1	-2,7	0,2	-0,9	-0,1
Nord-Trøndelag	-1,0	-0,9	1,3	5,1	-3,5	-2,1	-1,3	0,9	-2,8	0,3	0,7	3,3
Nordland	-1,0	0,5	1,6	4,4	-2,9	-0,4	-0,7	0,5	-2,2	-0,6	-0,3	0,9
Troms	-2,4	4,3	0,1	4,4	-2,8	0,5	-2,3	0,4	-2,0	1,4	-0,8	-0,7
Finnmark	-0,5	0,7	1,5	1,8	-2,9	0,8	2,6	-0,9	-3,7	-1,0	-2,3	4,1
Total	2,5	2,2	1,3	3,4	-4,4	0,5	-1,3	0,0	-2,5	-0,6	-0,8	-0,3

Tabell 4.4 viser at det er søkningen til Studiespesialisering som har økt mest i Østfold, Akershus, Oslo og Vestfold, og som forklarer bevegelsen over mot de studiekompetansegivende programmene, mens det er søkningen til Idrettsfag som forklarer denne tendensen i Buskerud. I Oppland har veksten vært mer jevnt fordelt på alle de tre programmene. Det tabell 4.4 i tillegg avslører er at søkningen til Medier og kommunikasjon også har økt kraftig i Østfold, Akershus og Buskerud. Dette utdanningsprogrammet regnes til yrkesfagene, til tross for at de aller fleste av elevene ender opp med studiekompetanse. Svingen over mot tilbud som leder mot studiekompetanse på Østlandet er dermed i virkeligheten enda kraftigere enn det tabell 4.3 viste. I tillegg kommer at den aller sterkeste økningen for Medier og kommunikasjon er for Hedmark, der endringene for øvrig er små. Endelig viser tabell 4.4 at søkningen til Medier og kommunikasjon har økt kraftig i trøndelagsfylkene, Nordland og Troms. I disse fylkene var endringene i styrkeforholdet mellom de to hovedretningene moderate, men søkningen til Medier og kommunikasjon viser at det også her er en dreining over mot programmer som leder mot studiekompetanse.

På den yrkesfaglige siden ser vi en kraftig reduksjon i søkningen til Design og håndverk i alle fylker, med ett unntak: Sogn og Fjordane. Søkningen til Restaurant- og matfag har gått ned i samtlige fylker, og variasjonen mellom fylkene i nedgang er liten. Også for Helse- og sosialfag er tendensen negativ i de aller fleste fylker. Unntaket er her Finnmark hvor vi ser en vekst i søkningen.

4.4 Søkningen til videregående opplæring blant gutter og jenter

Tabell 4.5 viser at guttene og jentene i alle elevkullene i samme grad søkte opptak til videregående opplæring, men at det var en betydelig kjønnsforskjell i søkningen til studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram. Jentene søkte i større grad studieforberedende utdanningsprogram, mens guttene i større grad søkte opptak til yrkesfaglige utdanningsprogram. Blant jentene i 2006 og 2007-kullet søkte i underkant av seks av ti opptak til et studieforberedende utdanningsprogram, mens i overkant av fire av ti gutter søkte et slik utdanningsprogram. Motsatt søkte i overkant av halvparten av guttesøkerne i 2006 og 2007 et yrkesfaglig utdanningsprogram, mens dette gjaldt i overkant av fire av ti jenter. Det kan også nevnes at det var en noe høyere andel blant guttene enn blant jentene som søkte opptak til alternativ opplæring alle årene.

Tabell 4.5 Andel som har søkt studieforberedende eller yrkesfaglige studieretninger/utdanningsprogram blant elevene i 2004-2007-kullet, etter kjønn

	Jenter				Gutter			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Studieforberedende	47,8	52,6	56,9	56,6	39,0	42,4	43,3	42,6
Yrkesfaglig	50,2	45,5	41,2	42,1	58,5	55,0	54,1	55,1
Alternativ opplæring	1,1	1,3	1,1	0,9	1,6	1,9	1,9	1,8
Ikke søkt	0,9	0,7	0,7	0,4	0,9	0,7	0,7	0,5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100

Hvis vi ser på endringer i søkermønsteret, finner vi at forskjellen mellom jenter og gutter økte fra 2004 til 2007. I 2004 var andelen som søkte studieforberedende 8,8 prosentpoeng høyere blant jenter enn blant gutter, i 2005 var den 10,2 prosentpoeng, mens i 2006 og 2007 hadde denne forskjellen steget til nesten 14 prosentpoeng. Endringen fra 2005 til 2006 skyldes først og fremst at 3,7 prosent av jentesøkerne i 2006 søker om plass på utdanningsprogrammet studiespesialisering med formgivning. Blant guttesøkerne er det derimot bare 0,6 prosent som søker seg til studiespesialisering med formgivningsfag i 2006.

Tabell 4.6 viser hvordan jentene og guttene i kullene i perioden 2004 til 2007 fordelte seg i søkningen til de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene. Dersom vi ser på søkningen i 2007-kullet finner vi at kjønnsforskjellen i søkningen til studieforberedende utdanningsprogram som vi fant i tabell 4.5 hovedsakelig skyldes at jentene i nokså mye større grad enn guttene søker seg til studiespesialisering. I overkant av fire av ti jenter (44,5 prosent) hadde dette utdanningsprogrammet som førstevalg, mens det samme gjaldt vel tre av ti gutter (31,4 prosent). Det er også i søkningen til dette utdanningsprogrammet og design og håndverk at endringen i søkermønsteret blant jentene

er størst fra 2005 til 2006. Andelen som søkte allmenne fag/studiespesialisering økte med 4 prosentpoeng fra 2005 til 2006 blant jentesøkerne, mens andelen som søkte formgivningsfag/design og håndverk sank med 5 prosentpoeng. Ut over dette er det lite endring i søkermønsteret blant gutter og jenter før og etter innføringen av Kunnskapsløftet.

Tabell 4.6 Andel som har søkt de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene blant jentene og guttene i 2004 – 2007-kullet

	Jenter				Gutter			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
AF/ST	39,1	40,6	44,5	44,5	31,6	31,6	32,1	31,4
ID	4,8	5,9	6,6	6,4	6,3	8,4	9,1	9,0
MD	4,9	7,1	7,0	6,4	2,1	3,5	3,3	3,1
MK	3,8	5,6	6,6	7,6	3,1	6,1	6,5	6,1
FO/DH	15,3	13,5	8,5	8,0	2,2	1,6	0,8	0,6
EL	0,5	0,5	0,5	0,7	13,5	12,2	11,9	14,2
HS	17,2	14,9	14,8	14,9	1,5	1,3	1,3	1,3
NA	2,2	2,4	2,5	2,4	1,8	1,5	1,6	1,6
HN/RM	5,9	4,2	3,9	3,2	4,4	3,2	2,9	2,2
SA/SS	4,5	3,6	3,4	3,7	3,1	2,9	3,4	2,8
ME/TI	0,9	0,8	1,5	1,7	15,5	13,5	13,7	14,2
KP	0,4	0,3	-	-	0,7	1,0	-	-
BY/BA	0,2	0,3	0,4	0,5	10,9	10,8	13,5	13,5
TB	0,2	0,1	-	-	2,8	2,0	-	-
TR	0,1	0,1	-	-	0,5	0,4	-	-
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Videre ser vi at det var en noe høyere andel blant jentene enn blant guttene i alle kullene som søkte musikk, dans og drama (med en differanse på 2,8 til 3,7 prosentpoeng), mens det var en noe høyere andel blant guttene som søkte idrettsfag, enn blant jentene (med en differanse på 1,5 til 2,6 prosentpoeng).

Hvis vi går over til å se på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene finner vi at det var omtrent like mange blant guttene som blant jentene som søkte seg til medier og kommunikasjon og service og samferdsel. I 2007 var det høyest andel blant guttene som søkte teknikk og industriell produksjon og elektrofag (14,2 prosent) og bygg- og anleggsteknikk (13,5 prosent), mens blant jentene var helse- og sosialfag (14,9 prosent) og design og håndverk (8 prosent) de vanligste yrkesfaglige utdanningsprogrammene å søke opptak til.

Kort oppsummert er det relativt store forskjeller i søkemønsteret blant gutter og jenter. Denne forskjellen ser ikke ut til å ha blitt redusert etter innføringen av Kunnskapsløftet, til tross for at det har vært fremhevet som ønskelig med blant annet en jevnere kjønnsfordeling på de ulike tilbudene. At gutter og jenter velger ulikt i videregående opplæring er også funnet i en rekke andre studier. For eksempel har Støren og Arnesen (2003) vist at kjønnssegregeringen i videregående opplæring over tid har vært betydelig og stabil etter innføringen av Reform 94. Bare på studieretningen naturbruk har det skjedd en endring i kjønns sammensetningen over tid. Dette er en svært liten studieretning som bare 2 prosent av elevkullet søker seg til. Jenteandelen som har søkt naturbruk har økt i perioden 1991 til 2002, slik at denne studieretningen har gått fra å være guttedominert i begynnelsen av perioden til å ha omtrent 50 prosent gutter og 50 prosent

jenter blant søkerne i 2002 (Støren and Arnesen 2003: 140; Markussen 2003: 24-25). Det er grunn til å sette denne endringen i sammenheng med innføringen av Hestefaget, som har hatt særlig appell til jentene. Jenteandelen blant søkerne til Naturbruk økte ytterligere i 2005- og 2006-kullet til i underkant av 60 prosent.

4.5 Hvor mange av elevene hadde karakteren 1 eller manglet vurdering fra 10. trinn?

I tabell 4.7 ser vi hvor stor andel av søkerne til videregående i de fire kullene som var registrert med karakteren 1 eller manglet vurdering i minst ett fag fra 10. trinn. På grunn av usikkerhet knyttet til manglende vurdering holdes de som manglet karakterer i mer enn to fag utenfor analysene av karakterer⁶.

Tabell 4.7 Andel som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering fra 10. trinn som søkte ulike studieretninger/utdanningsprogram i 2004-2007-kullet

	2004	2005	2006	2007
AF/ST	2,3	2,6	2,2	2,4
ID	2,4	3,0	2,3	2,4
MD	3,1	3,7	3,1	4,0
MK	4,4	5,3	5,0	5,6
FO/DH	8,0	11,4	13,8	15,0
EL	5,9	6,4	6,8	6,9
HS	11,9	12,6	12,7	13,8
NA	14,3	14,1	14,7	15,0
HN/RM	15,2	15,3	16,9	16,3
SA/SS	8,5	11,0	13,4	11,6
ME/TI	20,3	20,7	17,7	18,1
KP	4,1	5,6	-	-
BY/BA	14,4	15,3	15,9	17,0
TB	17,0	17,8	-	-
TR	15,7	30,3	-	-
AO	49,3	41,3	57,1	62,6
Ikke søkt	25,7	19,4	27,3	22,7
Total	8,0	8,1	7,6	8,0

Andelen som har karakteren 1 eller som mangler vurdering i minst ett fag varierer fra 7,6 prosent i 2006-kullet til 8,1 prosent i 2005-kullet. Det vil altså si at på landsbasis går rundt 8 prosent av ungdommene ut av ungdomsskolen med manglende vurdering eller karakteren 1 i minst ett fag. Å ha karakteren 1 eller mangle vurdering var alle årene klart minst utbredt blant søkerne til de studieforberedende utdanningsprogrammene, mens det var vesentlig mer vanlig blant søkerne til de fleste yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Søkerne til Medier og kommunikasjon og Elektrofag skiller seg ut, ved at det er en lavere andel som har karakteren 1 eller mangler vurdering enn blant søkerne til de øvrige yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Høyest andel som har karakteren 1 eller mangler vurdering fra

⁶ Når vi har talt opp antall karakterer har vi, som det er redegjort for i kapittel 3, holdt karakteren i norsk sidemål utenfor, fordi det er en såpass stor andel som mangler vurdering i dette faget på grunn av fritak. De som er registrert med manglende vurdering i de følgende analysene mangler dermed vurdering i ett eller to fag, når vurderingen i norsk sidemål holdes utenfor.

10. trinn finner vi blant elevene som søkte mekaniske fag i 2004 og 2005, hvor dette gjaldt en av fem søkere og blant søkerne til teknikk og industriell produksjon i 2006 og 2007 (hvor dette gjaldt henholdsvis 17,7 og 18,1 prosent av søkerne).

Sammenligner vi de fire kullene finner vi en høy grad av stabilitet i andelen som mangler vurdering eller som har karakteren 1 blant søkerne til de ulike studieretningene eller utdanningsprogrammene. Vi merker oss at blant søkerne til formgivningsfag/design og håndverk øker andelen som mangler vurdering eller som har karakteren 1 i minst ett fag blant søkerne med omtrent 7 prosentpoeng fra 2004- til 2007-kullet. Sett sammen med den betydelig nedgangen i søkertallet til formgivningsfag/design og håndverk i samme periode, kan økningen i andelen som har karakteren 1 eller mangler vurdering blant søkerne sees som en indikasjon på at søkerne til denne studieretningen/utdanningsprogrammet har fått svakere faglige forutsetninger.

Andelen som manglet vurdering eller var registrert med karakteren 1 var høyere blant guttene enn blant jentene i alle elevkullene, med en differanse på om lag 3 prosentpoeng (tabell 11). Vi finner relativt store kjønnsforskjeller i andelen som var registrert med karakteren 1 eller manglet vurdering fra ungdomsskolen blant søkerne til noen studieretninger, og denne forskjellen er preget av stabilitet fra 2004 til 2007. Dette gjelder spesielt blant søkerne til de jentedominerte studieretningene helse- og sosialfag, formgivningsfag/design og håndverk. Det er også en relativt mye høyere andel som mangler vurdering eller har karakteren 1 blant guttesøkerne til salg og service/service og samferdsel og naturbruk. Blant søkerne til de studieforberedende utdanningsprogrammene, samt de yrkesfaglige utdanningsprogrammene medier og kommunikasjon og elektrofag var det derimot relativt lite forskjell mellom gutte- og jentesøkerne i andelen som manglet vurdering eller hadde karakteren 1.

Tabell 4.8 Andel som har karakteren 1 eller mangler vurdering fra 10. trinn som søkte ulike studieretninger/utdanningsprogram i 2005 og 2006-kullet, etter kjønn.

	2004		2005		2006		2007	
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter
AF/ST	2,1	2,6	2,6	2,6	2,1	2,3	2,4	2,3
ID	1,5	3,1	2,2	3,5	1,6	2,7	1,6	2,9
MD	2,6	4,2	3,2	4,6	3,2	2,8	4,2	3,5
MK	3,0	6,1	3,8	6,7	4,7	5,3	5,2	6,0
FO/DH	7,7	10,1	11,2	13,7	13,0	23,4	14,3	23,6
EL	2,1	6,0	6,3	6,4	7,0	6,8	7,4	6,9
HS	11,5	17,1	12,1	18,7	12,0	20,3	13,1	22,3
NA	10,5	19,0	10,1	20,5	11,6	19,6	11,1	20,8
HN/RM	14,2	16,5	13,7	17,5	15,8	18,4	14,4	19,0
SA/SS	6,9	10,8	8,0	14,6	9,3	17,4	8,3	16,0
ME/TI	16,8	20,5	21,2	20,7	14,5	18,1	13,1	18,7
KP	3,5	4,4	2,2	6,6	-	-	-	-
BY/BA	17,2	14,4	9,9	15,4	10,2	16,0	13,7	17,1
TB	10,4	17,4	8,1	18,5	-	-	-	-
TR	4,3	17,5	10,5	34,0	-	-	-	-
AO	35,8	58,8	34,1	46,7	61,3	55,0	61,3	63,1
Ikke søkt	24,1	27,0	15,9	22,9	13,5	40,8	18,4	25,7
Total	6,1	9,7	6,5	9,5	6,2	9,1	6,5	9,4

I tabell 4.9 ser vi andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering blant elevene i 2004, 2005, 2006 og 2007-kullet, etter fylke. Denne andelen var i 2007-kullet høyest i Nord-Trøndelag, Vestfold og Aust-Agder hvor henholdsvis 11,7, 11,4 og 10,3 prosent av elevene manglet vurdering eller hadde karakteren 1 i minst ett fag i grunnskolen. Lavest andel som manglet vurdering finner vi i Sogn og Fjordane (3,8 prosent).

Dersom vi leser tabellen horisontalt, og ser på endringen i andelen som mangler vurdering eller har karakteren 1 i minst et fag innad i hvert fylke, ser vi at dette i noen fylker varierer nokså mye fra år til år. For eksempel er denne andelen i Østfold 14 prosent i 2005-kullet, mens i den de øvrige årene var mellom 8 og 9 prosent. Det er ingen fylker som gjennomgående utmerker seg med å ha en spesielt høy eller lav andel som mangler vurdering eller har karakteren 1, kanskje med unntak av Nord-Trøndelag hvor denne andelen ser ut til å være stabilt noe høyere enn i de øvrige fylkene.

Tabell 4.9 Andel som har karakteren 1 eller mangler vurdering fra 10. trinn i 2004-2007-kullet, etter fylke.

	2004	2005	2006	2007
Østfold	8,9	13,9	8,0	8,4
Akershus	6,8	6,1	6,2	6,4
Oslo	8,3	7,9	7,7	7,5
Hedmark	9,2	10,1	8,8	7,3
Oppland	9,0	7,3	7,0	9,4
Buskerud	6,9	12,0	7,0	7,2
Vestfold	9,6	9,7	11,5	11,4
Telemark	8,3	9,2	9,4	9,9
Aust-Agder	9,6	9,7	9,9	10,3
Vest-Agder	9,1	7,0	7,6	9,1
Rogaland	7,1	6,9	6,9	6,7
Hordaland	5,8	5,8	5,3	7,6
Sogn og Fjordane	5,0	3,8	5,2	3,8
Møre og Romsdal	6,2	5,7	5,7	5,9
Sør-Trøndelag	8,1	7,4	8,0	9,5
Nord-Trøndelag	13,6	13,4	12,1	11,7
Nordland	8,1	7,9	8,3	8,7
Troms	10,2	7,9	8,8	8,1
Finnmark	11,3	8,7	11,9	9,0
Total	8,0	8,1	7,6	8,0

4.6 Karakterforskjeller blant søkerne

Tabell 4.10 viser at det var relativt stor variasjon i karaktersnittet⁷ fra tiendeklasse blant søkerne til de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene i videregående opplæring, både i 2004, 2005, 2006 og 2007. Det samlede karaktersnittet var 4 i alle elevkullene, og karaktersnittet blant søkerne til de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene var i stor grad stabilt. Vi vil derfor begrense oss til å bare omtale 2007-kullet her. Høyest

⁷ Karaktersnitt er beregnet ut i fra standpunktkarakteren i 13 fag. Summen av standpunktkarakterene er deretter delt på antall karakterer. Det betyr at for de som mangler karakterer i ett eller flere fag, så vil summen av standpunktkarakterene deles på et tall tilsvarende antall fag disse elevene står registrert med karakterer i. I analysene som presenteres er de som er registrert med manglende vurdering i mer enn to fag fra ungdomsskolen holdt utenfor. Se også kapittel 3.

karaktersnitt finner vi blant søkerne til de studieforbereidende utdanningsprogrammene studiespesialisering og musikk, dans og drama med 4,5 i snittkarakter, og søkerne til idrettsfag som hadde 4,3 i gjennomsnittskarakter. Vi ser også at søkerne til medier og kommunikasjon skilte seg ut med å ha høyere karaktersnitt (4,0) enn søkerne til de øvrige yrkesfaglige utdanningsprogrammene, hvor gjennomsnittskarakteren varierte fra 3,3 til 3,6. Vi ser også at gjennomsnittskarakteren blant søkerne til Medier og kommunikasjon og Formgivningsfag/Design og håndverk var 0,3 karakterpoeng lavere i 2007 enn i 2004. Også til Musikk, dans og drama og Salg og service/Service og samferdsel er gjennomsnittskarakteren blant søkerne i 2007-kullet 0,2 karakterpoeng lavere enn blant søkerne i 2004-kullet. Når gjennomsnittskarakteren er lavere på Design og håndverk enn den var på Formgivningsfag, kan dette settes i forbindelse med overføring av det studiekompetansegivende kurset i formgivning til Studiespesialisering. Endringen i gjennomsnittskarakter for Medier og kommunikasjon kan henge sammen med en vekst i søkertallet, slik at søkere med lavere karaktersnitt i større grad søker opptak nå enn før.

Tabell 4.10 Karaktersnitt fra grunnskolen blant søkerne til de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene i 2004, 2005, 2006 og 2007-kullet

	2004	2005	2006	2007
AF/ST	4,5	4,5	4,5	4,5
ID	4,4	4,3	4,3	4,3
MD	4,7	4,5	4,5	4,5
MK	4,3	4,1	4,1	4,0
FO/DH	3,8	3,8	3,6	3,5
EL	3,7	3,7	3,6	3,6
HS	3,6	3,6	3,6	3,5
NA	3,6	3,6	3,6	3,6
HN/RM	3,4	3,4	3,5	3,4
SA/SS	3,7	3,6	3,5	3,5
ME/TI	3,2	3,2	3,3	3,3
KP	3,9	3,9	-	-
BY/BA	3,4	3,4	3,3	3,3
TB	3,2	3,3	-	-
TR	3,2	3,2	-	-
AO	3,2	3,3	2,7	2,6
Ikke søkt	3,7	3,9	3,8	3,6
Total	4,0	4,0	4,0	4,0

Tabell 4.11 viser at det var karakterforskjeller mellom guttene og jentene fra tiende klasse, ved at jentene hadde 0,4 karakterpoeng høyere gjennomsnittskarakter enn guttene.

Jentesøkerne hadde gjennomgående høyere karaktersnitt enn guttesøkerne til samtlige utdanningsprogram, og kjønnsforskjellen er i stor grad stabil mellom de tre kullene. Minst forskjell i karaktersnittet blant guttene og jentene i 2007-kullet finner vi blant søkerne til studiespesialisering, design og håndverk og restaurant og matfag hvor denne forskjellen var 0,2 prosentpoeng i jentenes favør. Kjønnsforskjellen i karaktersnittet blant søkerne til de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene er preget av stor grad av stabilitet i de fire kullene.

Tabell 4.11 Karaktersnitt fra grunnskolen blant søkerne til de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene blant guttene og jentene i 2004-2007-kullet

	2004		2005		2006		2007	
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter
AF/ST	4,6	4,4	4,6	4,4	4,6	4,4	4,6	4,4
ID	4,6	4,2	4,5	4,1	4,5	4,1	4,5	4,1
MD	4,7	4,5	4,6	4,3	4,5	4,3	4,6	4,3
MK	4,5	4,1	4,3	3,9	4,3	3,9	4,2	3,9
FO/DH	3,9	3,6	3,8	3,6	3,6	3,3	3,5	3,3
EL	4,0	3,7	4,0	3,7	4,0	3,6	4,0	3,6
HS	3,6	3,3	3,6	3,3	3,6	3,3	3,6	3,2
NA	3,8	3,4	3,8	3,4	3,8	3,4	3,8	3,4
HN/RM	3,5	3,3	3,6	3,3	3,5	3,3	3,5	3,3
SA/SS	3,8	3,5	3,7	3,4	3,7	3,3	3,7	3,3
ME/TI	3,4	3,1	3,5	3,2	3,8	3,3	3,7	3,3
KP	4,1	3,8	4,2	3,8	-	-	-	-
BY/BA	3,6	3,4	3,8	3,3	3,8	3,3	3,6	3,3
TB	3,6	3,2	3,6	3,2	-	-	-	-
TR	3,6	3,1	3,6	3,1	-	-	-	-
AO	3,6	2,8	3,6	3,0	2,8	2,6	2,7	2,6
Ikke søkt	3,9	3,5	4,0	3,8	4,3	3,2	3,8	3,5
Total	4,2	3,8	4,2	3,8	4,2	3,8	4,2	3,8

4.7 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på søkningen til videregående opplæring i fire elevkull: de som gikk ut av tiendeklasse våren 2004, 2005, 2006 og 2007, nemlig de to kullene før og de to etter innføringen av Kunnskapsløftet. Andelen av avgangselevne fra grunnskolen som søker om opptak i videregående opplæring økte fra 99,1 prosent i 2004 til 99,6 prosent i 2007, samtidig som det samlede søkertallet fra disse kullene økte fra 58.812 i 2004 til 62.050 i 2007. Det har vært en generell tendens til økt søkning til de studieforbereidende tilbudene i årene like før og etter innføringen av Kunnskapsløftet. Andelen som søkte yrkesfag blant avgangselevne fra grunnskolen sank fra 54,4 prosent i 2004 til 47,8 prosent i 2006, for så å øke igjen til 48,8 i 2007. Alle de tre utdanningsprogrammene som leder mot studiekompetanse og Medier og kommunikasjon hadde betydelig høyere søkertall i 2007 enn i 2004. Sett under ett hadde disse programmene 26 prosent flere søkere i 2007 enn i 2004. Også Elektrofag hadde en viss økning i søkertallene. Restaurant- og matfag hadde på sin side 45 prosent færre søkere i 2007 sammenliknet med 2004, mens reduksjonen for Helse- og sosialfag var på 9 prosent. Design og håndverk hadde 48 prosent færre søkere i 2007 sammenliknet med Formgivingsfag i 2004, men her har strukturendringene gjort sammenlikningen vanskelig. For de øvrige utdanningsprogrammene er søkertallene relativt stabile.

Det er betydelige forskjeller mellom fylkene når det gjelder preferanser for de ulike tilbudene, dels er dette forskjeller som er stabile over tid, dels ser vi noe ulike utviklingstendenser. Oslo og Akershus, som tradisjonelt har hatt en særlig høy andel som søker de studiekompetansegivende retningene, viser samtidig en særlig kraftig vekst i søkningen til nettopp disse tilbudene. Den samme tendensen gjør seg for øvrig gjeldende i

alle fylkene rundt Oslofjorden, mens vi ikke finner noe lignende tendens i de fire nordligste fylkene. Når vi regner Medier og kommunikasjon med blant de programmene som leder mot studiekompetanse, blir denne tendensen enda kraftigere og da ser vi at det er tale om en nasjonal tendens med særlig sterke utslag på Østlandet.

Jentene søker i langt svakere grad enn guttene til yrkesfagene. Over tid har jentene i stadig økende grad søkt seg til de studiekompetansegivende programmene, mens guttenes søkemønster har vært mer stabilt over tid. Dermed har forskjellen mellom gutter og jenter økt. Men forskjellen i andel som søkte seg til de studiekompetansegivende programmene var 8,8 prosentpoeng i 2004, hadde den økt til 14 prosentpoeng i 2007. Noe av forklaringen på dette ligger i at jentene søker seg til formgivingsfag på Studiespesialisering, men dette forklarer bare en liten del av økningen. En av målsetningene med Kunnskapsløftet har vært at alle tilbud skulle framstå som attraktive for både gutter og jenter (St.meld 30:2003-2004) Man har likevel ikke oppnådd å redusere kjønnsforskjellen i søkemønsteret, det er snarere slik at det motsatte skjedd.

Totalt har ca 8 prosent av søkerne med seg karakteren 1 fra grunnskolen, eller de mangler vurdering i et eller flere fag. Denne andelen har vært svært stabil over tid, og det er dessuten en betydelig variasjon mellom utdanningsprogrammene i andel som har med seg slike resultater. Mens det gjelder for bare 2 – 3 prosent av søkerne til Studiespesialisering, er andelen 12 – 14 prosent for søkerne til Helse- og sosialfag, 15 – 16 prosent på Restaurant- og matfag og 18 – 20 prosent på Teknikk og industriell produksjon. På Design og håndverk økte andelen fra 8 prosent i 2004 til 15 prosent i 2004, og dette må settes i sammenheng med at Tegning, form og farge ble flyttet over til Studiespesialisering at mange av elevene med de beste resultatene tok samme veien. Andelen som var registrert med karakteren 1 eller manglet vurdering er ca 3 prosentpoeng høyere blant guttene enn blant jentene, og særlig påtakelig på de jentedominerte utdanningsprogrammene. Andelen som har karakteren 1 eller mangler vurdering varierer mellom fylkene. Den er lavest i Sogn og Fjordane og høyest i Vestfold, Aust-Agder og Nord-Trøndelag.

Gjennomsnittskarakteren for de fire avgangskullene fra grunnskolen ligger helt stabilt på 4,0 gjennom fireårsperioden. Jentene har i gjennomsnitt bedre karakterer enn guttene, og gjennomsnittsforskjellen er på 0,4 karakterpoeng. Det er også betydelige forskjeller mellom utdanningsprogrammene der Musikk, dans og drama kommer ut med det høyeste gjennomsnittet (4,7 i 2004), mens Mekaniske fag og byggfagene kommer ut dårligst med 3,3.

5 Hvilket tilbud får søkerne til grunnkurs og Vg1?

5.1 Hovedtall for tilbud ved førsteinntak

Vi vil i dette kapitlet presentere noen hovedtall for det tilbudet grunnskoleelevene fikk da de søkte om opptak i videregående opplæring. Vi vil her begrense oss til å se på det siste kullet før innføringen av Kunnskapsløftet, det vil si grunnskolekullet fra 2005, og de to påfølgende kullene. Tallene refererer seg til førsteinntaket, slik det ble formidlet til søkerne i begynnelsen av juli hvert år. Vi velger i første omgang å se på førsteinntaket fordi vi da også vil kunne fange opp andelen som står på venteliste i forhold til sitt førsteønske. Seinere vil vi også se på hva status var etter skolestart og hvilket tilbud søkeren var blitt elev på, i forhold til hva det opprinnelige førsteønsket var. Vi skiller bare mellom førsteønske og andre tilbud og ser ikke på om tilbudet for eksempel er søkerens annet- eller tredjeønske. Grunnen til at vi gjør dette, er at fylkene følger ulik praksis når det gjelder hvor mange ønsker søkeren gis anledning til å oppgi. Vi skiller mellom kursønske og skoleønske, fordi mange søkere vil oppfatte skoleønsket som like viktig som kursønsket, i noen tilfelle viktigere.

I gjennomsnitt får tre fjerdedeler av søkerne oppfylt førsteønsket sitt, både i forhold til kurs og skole. Andelen er omtrent den samme før og etter innføringen av Kunnskapsløftet, selv om vi kan ane en svak tendens til at andelen synker. Forskjellen mellom 2005 og 2006 er helt marginal slik at ett prosentpoeng færre fikk innfridd både kurs- og skoleønske i 2006 sammenliknet med 2005. En tilsvarende nedgang finner vi også fra 2006 til 2007.

Tabell 5.1 Andel av gutter og jenter etter hvilket tilbud de fikk ved førsteinntaket. Rettighetssøkere fra årets grunnskolekull.

	Ikke søkt / trukket søknad	Venteliste	Ikke søkt, fått tilbud	Ikke første- ønske	Første- ønske skole, ikke kurs	Første- ønske kurs, ikke skole	Første- ønske kurs og skole	Første- ønske kurs samlet
2005								
Gutt	0,9	4,7	0,2	8,5	5,6	8,7	71,4	80,1
Jente	0,8	2,7	0,2	6,8	3,5	8,2	77,8	86,0
Alle	0,9	3,7	0,2	7,7	4,6	8,5	74,5	83,0
2006								
Gutt	1,3	4,4	0,1	8,6	5,3	9,7	70,7	80,4
Jente	1,6	2,5	0,0	7,1	3,8	8,4	76,5	84,9
Alle	1,5	3,5	0,0	7,9	4,5	9,0	73,5	82,5
2007								
Gutt	1,0	4,4		8,5	5,7	10,4	70,0	80,4
Jente	1,0	2,3		7,1	4,3	10,5	74,8	85,3
Alle	1,0	3,4		7,8	5,0	10,4	72,3	82,7

Hvis vi bare ser på kursønsket, er det ingen forskjell på situasjonen før og etter reformen. Det er dermed andelen som får innfridd kursønsket, men ikke skoleønsket, som øker over tid. Imidlertid er det kjønnsforskjeller, og jentene får i noe høyere grad enn guttene innfridd sitt førsteønske. Dette kan skyldes forskjeller i søkning, slik at guttene søker på studieretninger der det er mer konkurranse eller færre plasser slik at det blir vanskeligere å komme inn. Fire av ti jenter ønsket å ta Allmennfag i 2005, mot tre av ti gutter. På denne studieretningen fikk 93 prosent av søkerne innfridd sitt kursønske. Det samme gjentok seg i forbindelse med søkningen i 2006 da 44 prosent av jentene og 31,5 prosent av guttene søkte Studiespesialisering, der 93 prosent fikk innfridd førsteønsket om kurs. Samtidig vet vi at guttene gjennomgående har svakere resultater fra grunnskolen enn jentene, slik at dette forsterker kjønnsforskjellen mht innfrielse av ønsker. Andelen som er satt på venteliste ved førsteinntaket er ca 3,5 prosent, og det er ingen forskjell mellom de tre årene. Guttene havner i noe større grad enn jentene på venteliste, og igjen er det nok karakterforskjeller som forklarer dette.

Det er store forskjeller mellom studieretningene med hensyn til hvor vanskelig det er å komme inn. Tabell 5.2 viser situasjonen det siste året før innføringen av Kunnskapsløftet. Dersom vi ser på elever som får innvilget både førsteønske i forhold til kurs og skole, er det ingen forskjell av betydning mellom søkere til studiespesialisering og yrkesfaglige studieretninger, men dersom vi også inkluderer de som får sitt førsteønske i forhold til kurs men ikke skole, finner vi at det er over 85 prosent av søkerne til studiekompetansegivende retninger som får innfridd førsteønsket i forhold til kurs, mens det gjelder for 81 prosent av søkerne til yrkesfaglige linjer. Størst andel som ikke får innfridd verken førsteønske om skole eller kurs er det på Musikk, dans, drama og Medier og kommunikasjon (29 respektive 28 prosent av søkerne). I tillegg er det 15 prosent av søkerne på Idrettsfag som ikke får innfridd førsteønsket. Det er med andre ord disse tre studieretningene det er størst konkurranse om å komme inn på.

Tabell 5.2 Andel av søkere til ulike grunnkurs 2005 etter hvilket tilbud de fikk ved førsteinntaket. Rettighetssøkere fra årets grunnskolekull.

2005	Ikke søkt /		Ikke førsteønske	Førsteønske		Førsteønske kurs og skole
	trukket søknad	Venteliste		skole, ikke kurs	kurs, ikke skole	
AF	0,2	1,5	3,4	1,4	11,8	81,6
ID	0,3	3,7	15,0	7,5	7,1	66,4
MD	0,3	4,3	29,2	10,4	4,3	51,5
<i>Studiekompetanse</i>	<i>0,3</i>	<i>2,2</i>	<i>7,9</i>	<i>3,3</i>	<i>10,3</i>	<i>76,1</i>
HS	0,3	4,0	3,0	2,4	8,6	81,8
EL	0,2	4,5	6,1	8,3	8,9	72,1
ME	0,4	6,5	2,8	2,8	7,1	80,3
HN	0,4	5,6	3,0	2,7	4,8	83,6
NA	0,8	2,3	7,0	0,9	3,6	85,4
TB	0,2	4,3	3,2	2,1	6,3	83,9
BY	0,3	6,7	6,4	6,7	4,8	75,0
TR	0,0	5,3	3,1	3,1	0,8	87,8
SA	0,3	6,9	9,2	4,5	6,0	73,1
KP	0,8	3,4	7,6	2,9	1,6	83,8
FO	0,3	5,0	5,9	4,1	8,0	76,7
MK	0,4	5,4	28,0	17,5	6,9	41,9
<i>Yrkesfag</i>	<i>0,3</i>	<i>5,3</i>	<i>7,6</i>	<i>5,7</i>	<i>6,9</i>	<i>74,1</i>

Når vi sammenlikner innfrielse av ønsker før og etter Kunnskapsløftet, ser vi at det har funnet sted en del endringer, men at de kan ha ulik retning alt etter hvilket utdanningsprogram vi ser på. For de tre utdanningsprogrammene som leder mot studiekompetanse sett under ett er det ingen endring i det hele tatt fra 2005 til 2006, og en nedgang på et prosentpoeng fra 2006 til 2007. Når vi ser yrkesfagene under ett er situasjonen en annen. Her gikk andelen som fikk innfridd førsteønsket om både kurs og skole ned med 1,7 prosentpoeng fra 2005 til 2006 og med nye 2,1 prosentpoeng fra 2006 til 2007 (tabell 5.3). Når endringen likevel ikke blir større når vi ser hele søkerkullet under ett, skyldes dette at det samtidig skjedde en vridning i søkermønsteret bort fra yrkesfagene, der relativt sett færre får innfridd førsteønsket, og over mot de studiekompetansegivende fagene.

Tabell 5.3 Andel av søkere til ulike grunnkurs 2006 og 2007 etter hvilket tilbud de fikk ved førsteinntaket. Rettighetssøkere fra årets grunnskolekull.

	Ikke søkt, trukket søknad		Venteliste		Ikke første- ønske		Første- ønske skole, ikke kurs		Første- ønske kurs, ikke skole		Første- ønske kurs og skole	
	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07	06	07
Studiespesialisering	0,6	0,3	1,9	1,5	3,0	3,8	1,7	2,4	11,8	13,4	81,0	78,6
Idrettsfag	1,0	0,4	2,8	3,2	14,9	15,0	8,9	7,5	7,2	7,7	65,2	66,2
Musikk, dans, drama	0,5	0,2	3,3	2,6	27,4	23,3	8,2	8,8	4,0	4,1	56,6	61,1
<i>Studiekompetanse</i>	<i>0,7</i>	<i>0,3</i>	<i>2,2</i>	<i>1,8</i>	<i>7,3</i>	<i>7,4</i>	<i>3,5</i>	<i>3,8</i>	<i>10,3</i>	<i>11,7</i>	<i>76,1</i>	<i>75,1</i>
Medier og komm.	0,9	0,8	5,1	4,4	25,9	23,9	13,6	12,4	9,2	12,1	45,3	46,4
Bygg- og anlegg	0,6	0,5	5,9	6,1	4,9	4,5	4,2	5,1	6,5	7,7	77,9	76,0
Design og håndverk	0,7	0,8	6,3	5,8	12,8	9,1	6,8	7,2	9,4	10,6	64,1	66,6
Elektrofag	0,2	0,0	3,8	5,1	7,1	8,2	7,9	9,5	10,0	9,4	71,1	67,8
Helse- og sosialfag	1,1	0,7	3,9	4,0	3,4	4,5	2,5	3,2	8,4	9,6	80,7	78,0
Naturbruk	2,5	1,5	2,5	2,1	8,5	7,9	0,8	2,7	2,4	8,9	83,3	77,0
Restaurant- og mat	0,9	0,2	3,6	4,1	4,1	3,3	3,0	3,4	5,2	5,2	83,2	83,8
Service og samf.	0,8	0,8	5,5	5,7	8,5	7,4	5,5	5,0	7,8	7,4	71,8	73,8
Teknikk og ind. prod	0,6	0,4	6,0	5,7	4,1	5,1	3,0	4,7	7,6	9,7	78,7	74,5
<i>Yrkesfag</i>	<i>0,8</i>	<i>0,6</i>	<i>5,0</i>	<i>5,0</i>	<i>8,5</i>	<i>8,5</i>	<i>5,5</i>	<i>6,4</i>	<i>7,8</i>	<i>9,3</i>	<i>72,4</i>	<i>70,3</i>
Alternativ opplæring	2,2	2,1	1,1	1,2	3,1	4,0	2,2	4,6	8,2	11,3	83,3	76,9

For tre av utdanningsprogrammene, som er en direkte videreføring av de tidligere studieretningene, finner vi ingen endring av betydning. Dette gjelder Idrettsfag, Salg og service/Service og samferdsel og Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag. Det samme gjelder Bygg- og anleggsfag i forhold til Byggfag og Tekniske byggfag sett under ett.

For to utdanningsprogram har andelen som får innfridd førsteønske om kurs og skole økt fra 2005 til 2007, nemlig Musikk, dans, drama (fra 51,5 til 61,1 prosent) og Medier og kommunikasjon (fra 41,9 til 46,4 prosent). For alle de seks andre utdanningsprogrammene har andelen som har fått innfridd sine førsteønsker om kurs og skole gått ned. Minst er nedgangen på Studiespesialisering, med 3 prosentpoeng. På Naturbruk er det 8,4 prosentpoeng færre som fikk innfridd kursønsket i 2007 sammenliknet med 2005. Teknikk og industriell produksjon viser en nedgang på 5,8 prosentpoeng i forhold til Mekaniske fag. På elektrofag er nedgangen på 4,3 prosentpoeng, mens den er 3,8 prosentpoeng på Helse- og sosialfag.

Størst er nedgangen når vi sammenlikner Design og håndverk i 2007 med Formgivningsfag i 2005. Her har andelen som får innfridd kurs- og skoleønsket gått ned med 10 prosentpoeng. Her er det samtidig svært vanskelig å sammenlikne, ettersom antall skoleplasser så vel som søkere er betydelig lavere i 2006 enn i 2005 som følge av opprettelsen av et eget tilbud om formgivningsfag under Studiespesialisering. At noen av søkerne til den tidligere studieretningen Trearbeidsfag skal legges til, betyr mindre fordi disse er så få. I 2005 var det 4392 av grunnskolekullet som hadde Formgivningsfag som førsteønske, mens det ble tilbudt 4764 plasser på studieretningen til dette kullet. I 2006 var

de tilsvarende tallene for Design og håndverk 2813 og 2707. Antallet søkere fra grunnskolekullet var dermed redusert med 36 prosent fra 2005 til 2006, mens antallet plasser som ble tilbudt denne gruppa var redusert med hele 43 prosent. I 2007 var antallet søkere og antall som fikk tilbud 2598 og 2662. Søkertallet fortsatte dermed å synke, mens tilbudet var omtrent det samme som året før. Dermed fikk flere innfridd kursønsket, noe som også gjenspeiles i tabell 5.3.

Det er en lavere andel av elevene med annet morsmål enn norsk som får innfridd sitt førsteønske om både kurs og skole, men de får i nesten like stor grad som elever med et skandinavisk morsmål innfridd sitt førsteønske om kurs. Det kan komme av at elever med annet morsmål enn norsk i høyere grad søker inn på Allmennfag/Studiespesialisering, og at over 90 prosent av søkerne kommer inn der. Søkere med annet morsmål enn norsk finnes også i større grad i Oslo enn i andre fylker, og andelen som ikke får innfridd skoleønsket er særlig høy der, noe som framgår av tabell 5.4.

Tabell 5.4 Andel av søkere med norskspråklig bakgrunn og annet morsmål i 2005, 2006 og 2007 etter hvilket tilbud de fikk ved førsteinntaket. Rettighetssøkere fra årets grunnskolekull.

	Ikke søkt, trukket søknad	Vente- liste	Ikke søkt, tilbud	Ikke første- ønske	Førsteønske skole, ikke kurs	Første- ønske kurs, ikke skole	Første- ønske kurs og skole
2005							
Norsk	0,9	3,6	0,2	7,6	4,5	8,0	75,3
Annet morsmål	1,0	5,9	0,4	8,7	5,6	17,4	60,9
Alle	0,9	3,7	0,2	7,7	4,6	8,5	74,5
2006							
Norsk	1,4	3,3		7,9	4,5	8,5	74,3
Annet morsmål	1,9	6,3		7,8	4,6	19,5	59,9
Alle	1,5	3,5		7,9	4,5	9,0	73,5
2007							
Norsk	1,1	3,1		7,8	5,1	9,8	73,2
Annet morsmål	1,3	6,5		8,8	4,2	19,0	60,1
Alle	1,1	3,4		7,8	5,0	10,4	72,2

Oslo og Akershus er de to fylkene der færrest elever får innfridd både førsteønske om kurs og skole (59,5 respektive 66 prosent). Dersom vi derimot ser på de som får innvilget kursønsket sitt generelt er faktisk Oslo et av de fylkene med høyest andel, sammen med Oppland, Vest-Agder og Troms. Akershus, Vestfold og Finnmark er de tre fylkene der færrest får innfridd sitt førsteønske. Akershus er også det fylket som har størst andel (11,1 prosent) som ikke får tilbud om sitt førsteønske, verken på skole eller kurs. I Vestfold, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Troms er det mindre enn 5 prosent som ikke får tilbud om sitt førsteønske.

Det er store variasjoner i bruk av venteliste mellom fylkene. Akershus, Buskerud, Sogn og Fjordane og Aust-Agder bruker i stor grad venteliste, der står rundt 7 prosent av søkerne på venteliste etter første inntak. I gjennomsnitt blir 3,7 prosent av søkerne satt på venteliste.

Tabell 5.5 Andel av søkere etter hjemfylke i 2005 og etter hvilket tilbud de fikk ved førsteinntaket. Rettighetssøkere fra årets grunnskolekull.

	Ikke søkt, trukket søknad	Vente- liste	Ikke søkt, tilbud	Ikke første- ønske	Førsteønske skole, ikke kurs	Førsteønske kurs, ikke skole	Førsteønske kurs og skole	Første- ønske kurs samlet
Østfold	0,7	1,3	0,0	7,5	4,3	4,5	81,7	86,2
Akershus	0,8	7,1	0,1	11,1	4,2	10,7	65,9	76,6
Oslo	1,5	1,7	0,1	5,9	1,9	29,3	59,5	88,8
Hedmark	0,3	1,0	0,0	8,5	5,8	4,4	80,0	84,4
Oppland	0,5	0,5	0,2	5,3	6,1	2,5	84,8	87,3
Buskerud	1,2	7,6	0,1	9,5	6,4	5,7	69,5	75,2
Vestfold	1,4	3,9	0,1	4,8	5,6	4,4	79,8	84,2
Telemark	1,9	4,6	0,1	7,7	5,4	5,2	75,0	80,2
Aust-Agder	0,9	6,6	0,0	7,8	4,8	2,4	77,5	79,9
Vest-Agder	0,8	1,6	0,2	5,4	3,7	1,9	86,3	88,2
Rogaland	0,3	3,9	0,1	7,8	3,1	10,0	74,9	84,9
Hordaland	1,1	3,6	0,1	9,8	3,5	11,2	70,7	81,9
Sogn og Fjordane	0,5	7,3	0,1	4,9	6,0	2,4	78,9	81,3
Møre og Romsdal	0,9	3,4	0,0	6,9	6,3	4,0	78,5	82,5
Sør-Trøndelag	0,3	2,1	0,9	8,6	4,9	11,5	71,6	83,2
Nord-Trøndelag	0,4	0,1	0,9	4,9	6,8	2,3	84,6	86,9
Nordland	0,9	4,8	0,0	7,7	5,2	3,3	78,1	81,4
Troms	0,6	1,8	0,1	4,9	2,3	3,9	86,4	90,3
Finnmark	1,1	4,9	0,5	5,3	10,3	3,8	74,2	78,0
Alle	0,9	3,7	0,2	7,7	4,6	8,5	74,5	83,0

Om en elev får innfridd førsteønske eller ikke er direkte relatert til karakterer, de som får innfridd førsteønske har et halvt karakterpoeng bedre gjennomsnittskarakter enn de som ikke får innfridd førsteønske. Dårligst karakter har de elevene som blir satt på venteliste, de har mer enn et helt karakterpoeng dårligere gjennomsnittskarakter enn de som får innfridd førsteønske om kurs og skole. Karaktergjennomsnittet for disse to gruppene er identisk i 2005 og 2006. Elever som ikke har søkt eller trukket søknaden har et karaktersnitt som bare er litt lavere enn gjennomsnittet.

Tabell 5.6 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen etter hvilket tilbud søkerne gis ved førsteinntaket. Rettighetssøkere fra årets grunnskolekull.

Tilbud ved 1. inntak	2005		2006		2007	
	Gjennom- snitt	Antall	Gjennom- snitt	Antall	Gjennom- snitt	Antall
Ikke søkt / trukket søknad	3,72	446	3,87	626	3,62	559
Venteliste	2,86	2236	2,86	2111	2,82	2090
Ikke søkt, tilbud	3,78	98	3,43	20		
Ikke førsteønske	3,61	4640	3,58	4912	3,59	4837
Førsteønske skole, ikke kurs	3,52	2756	3,54	2793	3,52	3102
Førsteønske kurs, ikke skole	3,80	5093	3,77	5584	3,87	6472
Førsteønske kurs og skole	4,14	44892	4,14	45476	4,13	44794
Total	3,99	60161	3,99	61522	3,98	61854

5.2 Oppsummering

I dette kapitlet har vi presentert noen hovedtall for det tilbudet grunnskoleelevene fikk da de søkte om opptak i videregående opplæring. Vi refererer til førsteinntaket, det vil si tilbudet søkerne får tidlig i juli. I gjennomsnitt får tre fjerdedeler av søkerne oppfylt førsteønsket sitt, både i forhold til kurs og skole ved førsteinntaket. Andelen er omtrent den samme før og etter innføringen av Kunnskapsløftet, selv om vi kan ane en svak tendens til at andelen synker. Forskjellen mellom 2005 og 2006 er helt marginal slik at ett prosentpoeng færre fikk innfridd både kurs- og skoleønske i 2006 sammenliknet med 2005. En tilsvarende nedgang finner vi også fra 2006 til 2007. Hvis vi bare ser på kursønsket, er det ingen forskjell på situasjonen før og etter reformen. Det er dermed andelen som får innfridd kursønsket, men ikke skoleønsket, som øker over tid. Andelen økte fra 8,5 prosent i 2005 til 10,4 prosent i 2007. Andelen som fikk innfridd skoleønske, men ikke kursønske har ligget stabilt på ca 5 prosent, mens ca 8 prosent ikke fikk innfridd verken kurs- eller skoleønske, men ble gitt et helt annet tilbud. Andelen som ble satt på venteliste er ca 3,5 prosent, mens ca 1 prosent ikke har søkt eller har trukket søknaden.

Størst andel som ikke får innfridd verken førsteønske om skole eller kurs er det på Musikk, dans, drama og Medier og kommunikasjon (29 respektive 28 prosent av søkerne i 2004). I tillegg er det 15 prosent av søkerne på Idrettsfag som ikke får innfridd førsteønsket. Her er det bare små endringer de påfølgende årene. Når vi ser yrkesfagene under ett, gikk andelen som fikk innfridd førsteønsket om både kurs og skole ned med 1,7 prosentpoeng fra 2005 til 2006 og med nye 2,1 prosentpoeng fra 2006 til 2007.

For tre av utdanningsprogrammene, som er en direkte videreføring av de tidligere studieretningene, finner vi ingen endring av betydning. Dette gjelder Idrettsfag, Salg og service/Service og samferdsel og Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag. Det samme gjelder Bygg- og anleggsgfag i forhold til Byggfag og Tekniske byggfag sett under ett. For to utdanningsprogram har andelen som får innfridd førsteønske om kurs og skole økt fra 2005 til 2007, nemlig Musikk, dans, drama (fra 51,5 til 61,1 prosent) og Medier og kommunikasjon (fra 41,9 til 46,4 prosent). For alle de seks andre utdanningsprogrammene har andelen som har fått innfridd førsteønske om kurs og skole gått ned. Tre av fire søkere med norskspråklig bakgrunn får innfridd både kurs- og skoleønske, mens dette gjelder 60 prosent av søkerne som ikke har slik bakgrunn. Disse får til gjengjeld i større grad innfridd kursønsket, men ikke skoleønsket.

Flest som fikk innfridd både kurs- og skoleønsket var det i 2005 i Troms og Vest-Agder med 86 prosent, mens andelen var lavest i Oslo (60 prosent) og Akershus (66 prosent). Oslo utmerker seg til gjengjeld ved at 29 prosent fikk innfridd kursønsket, men ikke skoleønsket. Når vi bare ser på innfrielse av kursønsket, blir andelen i Oslo blant de høyeste i landet, bare overgått av Troms. Karaktergjennomsnittet fra grunnskolen varierer med hvilket tilbud som gis. Mens søkere som settes på venteliste har en gjennomsnittskarakter på ca 2,8, er gjennomsnittet 4,1 for søkere som får innfridd både kurs- og skoleønske.

6 Elevene på grunnkurs/Vg1 høsten 2004 til 2007

I dette kapitlet ser vi nærmere på de kullene som gikk ut av ungdomsskolen i perioden fra 2004 til 2007 og som var elever i videregående opplæring høsten samme år. I første del undersøker vi status for elevene i oktober den første høsten etter at de gikk ut av ungdomsskolen. Her presenterer vi hvor mange som ble elever, og hvor mange som har begynt på et kurs og en skole som tilsvarer førsteønsket. Den andre delen av kapitlet beskriver de som er registrert som elever i videregående opplæring. Her ser vi blant annet på hvordan de fordeler seg på ulike utdanningsprogram, hvilke prestasjoner de har fra grunnskolen og om det er forskjeller mellom fylker.

6.1 Elevstatus etter skolestart

Når vi i dette avsnittet ser nærmere på hvor mange som til slutt ble elever, er det elevstatus per 1. oktober det året ungdommene gikk ut av grunnskolen vi presenterer.

Tabell 6.1 Elevstatus pr 1. oktober det året de gikk ut av grunnskolen. Elevkullene fra 2004 til 2007. Prosent.

	2004		2005		2006		2007	
	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall
Ikke elev	4,2	2490	3,4	2074	3,9	2467	3,4	2133
Ikke søkt, elev	0,3	174	0,3	212	0,2	152	0,2	109
Ikke 1. ønske	7,2	4278	7,6	4627	8,4	5254	6,9	4300
1. ønske skole, ikke kurs	3,6	2155	4,2	2552	4,7	2956	8,2	5137
1. ønske kurs, ikke skole	8,9	5294	10,0	6062	10,7	6702	11,8	7376
1. ønske kurs og skole	75,8	44955	74,5	45271	72,1	45343	69,4	43270
Total	100	59346	100	60798	100	62874	100,0	62325

Hvis vi tar utgangspunkt i det første kullet etter innføringen av Kunnskapsløftet, ser vi at per 1. oktober 2006 var i alt 96,1 prosent av tiendeklassekullet våren 2006 registrert som elever i videregående opplæring, mens 3,9 prosent ikke var elever. Vi viste i kapittel 4 at det var 0,7 prosent av dette kullet som ikke søkte opptak til videregående opplæring, og dermed 99,3 prosent som søkte om plass.

Av de som ikke søkte var 0,2 prosentpoeng likevel registrert som elever den påfølgende høsten. I tillegg var det altså 3,4 prosentpoeng av de som i utgangspunktet søkte om plass i videregående opplæring, som likevel ikke var registrert som elever den første høsten etter ungdomsskolen. Gruppen som per 1. oktober ikke var registrert som elever var, i tillegg til de som ikke hadde søkt videregående opplæring, sammensatt av alt fra ungdom som ikke fikk tilbud om plass ved førsteinntaket til videregående opplæring til søkere som både fikk plass på det utdanningsprogrammet og skolen de helst ville. I overkant av halvparten (52,3 prosent) av de som søkte, men som ikke var registrert som elever per 1. oktober hadde fått tilbud om plass både på det kurset og skolen de helst ville. Det var også 11 prosent som bare hadde fått tilbud om plass på det kurset de helst ville.

Ser vi på hele perioden 2004 til 2007 ser vi at andelen som ble elever på et tilbud som var i tråd med førsteønsket både når det gjelder skole og studieretning/utdanningsprogram har sunket jevnt fra 75,8 prosent i 2004-kullet til 69,4 prosent i 2007-kullet. Forskjellen mellom de to årene 2006 og 2007 er større når vi ser på elevstatus etter skolestart enn når vi ser på resultatet av førsteinntaket (tabell 5.1). Samtidig har det vært en økning i andelen som har fått plass bare på studieretningen/utdanningsprogrammet de helst ville, men ikke på skolen, fra 8,9 prosent i 2004 til 11,8 prosent i 2007, eller bare på skolen de hadde som førsteprioritert skoleønske, fra 3,6 til 8,2 prosent i samme periode. Vi merker oss at andelen som bare fikk innfridd skoleønsket økte med 3,5 prosentpoeng fra 2006- til 2007-kullet. Andelen som ikke har fått innfridd førsteønsket sitt, verken når det gjelder skole eller studieretning / utdanningsprogram, har vært så å si stabil. Denne andelen var høyest i 2006-kullet med 8,4 prosent, og lavest i 2007-kullet med 6,9 prosent.

6.2 Elevstatus etter fylke

Når vi nå skal se på elevenes status innad i de ulike fylkene, vil vi begrense oss til å sammenligne det siste kullet før med det siste kullet etter innføringen av Kunnskapsløftet. Tabell 6.2 og 6.3 viser den fylkesvise variasjonen i elevstatus per 1. oktober blant elevene i 2005- og 2006-kullet.

Tabell 6.2 Elevstatus per 1. oktober i tiendeklassekullet fra 2005, etter fylke. Prosent.

	Ikke elev	Ikke søkt, elev	Ikke førsteønske	Førsteønske skole, ikke kurs	Førsteønske kurs, ikke skole	Førsteønske kurs og skole	Total
Østfold	2,9	0,3	8,3	3,3	13,5	71,6	100
Akershus	3,9	0,4	11,7	4,1	13,0	66,9	100
Oslo	3,9	0,1	6,5	0,9	26,9	61,7	100
Hedmark	2,5		7,9	5,6	4,0	79,9	100
Oppland	2,2	0,4	6,3	5,3	3,3	82,5	100
Buskerud	4,2	0,3	8,6	4,9	7,2	74,8	100
Vestfold	3,6	0,6	5,5	4,7	16,2	69,3	100
Telemark	3,5	0,3	8,6	4,2	5,1	78,4	100
Aust-Agder	2,4	0,2	7,3	4,1	5,2	80,7	100
Vest-Agder	2,5	0,4	7,5	3,8	4,5	81,4	100
Rogaland	2,0	0,1	7,5	3,1	11,4	75,8	100
Hordaland	2,7	0,5	9,1	3,6	12,3	71,9	100
Sogn og Fjordane	2,4	0,5	5,0	5,6	3,4	83,1	100
Møre og Romsdal	5,5	0,1	5,8	5,4	4,0	79,2	100
Sør-Trøndelag	2,8	0,9	7,9	5,4	9,9	73,2	100
Nord-Trøndelag	2,0	1,0	3,8	6,2	2,1	85,0	100
Nordland	5,4	0,1	6,0	5,3	2,6	80,5	100
Troms	4,7	0,2	4,8	2,5	3,2	84,6	100
Finnmark	6,8	0,6	4,3	10,9	5,6	71,8	100
Total	3,4	0,3	7,6	4,2	10,0	74,5	100

Tabell 6.3 Elevstatus per 1. oktober i tiendeklassekullet fra 2006, etter fylke. Prosent.

	Ikke elev	Ikke søkt, elev	Ikke førsteønske	Førsteønske skole, ikke kurs	Førsteønske kurs, ikke skole	Førsteønske kurs og skole	Total
Østfold	4,3	0,2	7,4	4,3	4,9	79,0	100
Akershus	3,9	0,2	13,2	4,2	15,8	62,8	100
Oslo	4,9	0,8	6,6	1,0	27,5	59,2	100
Hedmark	3,6	0,2	9,4	6,9	4,3	75,5	100
Oppland	2,7	0,1	6,0	6,1	2,7	82,4	100
Buskerud	3,4	0,6	8,6	7,0	8,0	72,4	100
Vestfold	4,3	0,8	7,0	5,6	5,7	76,6	100
Telemark	4,8	0,1	10,3	4,5	5,4	74,9	100
Aust-Agder	4,4	0,1	7,4	4,4	6,8	76,8	100
Vest-Agder	4,2	0,0	9,9	4,8	7,6	73,5	100
Rogaland	3,5	0,0	8,7	2,9	13,0	71,8	100
Hordaland	3,0	0,2	8,8	5,8	16,5	65,7	100
Sogn og Fjordane	3,5	0,4	5,0	6,1	4,9	80,0	100
Møre og Romsdal	3,3	0,1	6,1	4,0	5,1	81,5	100
Sør-Trøndelag	3,5	0,1	8,1	4,2	12,0	72,2	100
Nord-Trøndelag	3,7	0,1	5,0	8,0	3,7	79,6	100
Nordland	4,7	0,1	7,9	5,9	4,8	76,6	100
Troms	5,0	0,2	7,3	3,7	5,4	78,5	100
Finnmark	7,2	0,4	5,3	8,1	7,8	71,3	100
Total	3,9	0,2	8,4	4,7	10,7	72,1	100

Hvis vi ser på 2006-kullet, finner vi at andelen som ikke var elever i videregående opplæring den første høsten etter at de gikk ut av grunnskolen varierer fra 7,2 prosent i Finnmark til 2,7 prosent i Oppland. I fylkene Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Oppland har omtrent åtte av ti elever fått plass både på det utdanningsprogrammet og skolen de helst ville. Motsatsen til disse fylkene er Akershus og Oslo hvor det bare er om lag seks av ti som er registrert som elever på det utdanningsprogrammet og den skolen de hadde på førsteplass da de søkte opptak til videregående. Oslo utmerker seg ved at nesten tre av ti er elever på det utdanningsprogrammet de helst ville, men går på en annen skole, mens det bare er 1 prosent som har fått plass på den skolen de helst ville uten å få plass på sitt første utdanningsprogramønske. Dette er et mønster vi også finner igjen i 2004-, 2005- og 2007-kullet. Oslo er dermed i en særstilling ved at det er en relativt høy andel som ikke får plass på den skolen de helst vil, noe som kan forklares med korte reiseavstander og at det er en betydelig variasjon i hvor populære de ulike videregående skolene er i dette fylket.

Andelen som verken har fått plass på utdanningsprogrammet eller skolen de helst ville i 2006-kullet er høyest i Telemark og Akershus. I disse fylkene er det henholdsvis 10,3 og 13,2 prosent av elevkullet som ikke får innfridd førsteønsket sitt. På motsatt side finner vi Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag hvor det er 5 prosent av elevkullet som ikke fikk innfridd førsteønsket sitt.

Som vi så i tabell 6.1 gikk andelen som fikk innfridd førsteønske noe ned fra 2005- til 2006-kullet både når det gjelder kurs og skole. Når vi sammenligner disse kullene på fylkesnivå finner vi at andelen som fikk innfridd førsteønsket sitt var lavere i 2006 enn i 2005 i de fleste fylker, mens i noen fylker har denne andelen økt. Vi ser for eksempel at det

er i overkant av 7 prosentpoeng flere som fikk innfridd førsteønsket sitt i Østfold og Vestfold i 2006 enn i 2005. Likevel er hovedtendensen i de fleste fylker at andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt har sunket, både når vi sammenligner 2005 og 2006-kullet, og når vi ser hele perioden 2004- til 2007 under ett,. Et unntak finner vi i Finnmark, hvor andelen som fikk innfridd førsteønsket sitt var 5,5 prosentpoeng høyere i 2007 enn i 2004.

6.3 Elevstatus etter utdanningsprogram

Hvis vi sammenstiller hvilke utdanningsprogram elevene i de fire kullene søkte opptak til med deres elevstatus per 1. oktober samme år finner vi store variasjoner. I 2007-kullet fikk omtrent en av fem søkere til musikk, dans og drama og medier og kommunikasjon ikke innfridd førsteønsket sitt, verken når det gjaldt skole eller utdanningsprogram. Dette gjaldt derimot bare en liten andel (3,3 prosent) av søkerne til studiespesialisering. Det var også 16,1 prosent av søkerne til medier og kommunikasjon som bare fikk plass på den skolen de helst ville. Samlet betyr dette at det bare var seks av ti søkere til medier og kommunikasjon i 2007-kullet som faktisk fikk plass og ble elever ved dette utdanningsprogrammet. Det samme gjelder for søkerne til musikk, dans og drama, hvor 62,1 prosent av søkerne fikk plass. Studiespesialisering er det utdanningsprogrammet som det ser ut til å være enklest å få plass på. Ni av ti søkere til studiespesialisering var registrert som elever på dette utdanningsprogrammet.

Tabell 6. 4 Elevstatus per 1. oktober i tiendeklassekullet fra 2007, etter hvilket utdanningsprogram de søkte. Prosent.

	Ikke elev	Ikke søkt, elev	Ikke førsteønske	Førsteønske skole, ikke kurs	Førsteønske kurs, ikke skole	Førsteønske kurs og skole	Total
ST	1,9	0,1	3,3	4,8	14,3	75,6	100,0
ID	2,0		13,8	14,2	9,8	60,2	100,0
MD	3,4		21,9	12,5	6,2	55,9	100,0
MK	3,4	0,0	20,8	16,1	16,8	42,9	100,0
BA	3,5	0,1	3,1	7,8	9,2	76,3	100,0
DH	5,0		6,2	10,5	13,2	65,2	100,0
EL	2,0	0,0	8,1	14,0	10,5	65,4	100,0
HS	3,9		3,7	5,7	10,7	76,1	100,0
NA	4,5	0,2	6,5	6,8	10,8	71,1	100,0
RM	2,9		2,4	6,9	6,1	81,7	100,0
SS	4,0	0,1	6,2	9,6	9,2	70,9	100,0
TP	3,9		5,1	6,9	10,4	73,7	100,0
AO	21,9	1,4	4,5	7,4	6,1	58,8	100,0
Ikke søkt	81,1	18,9					100,0
Total	3,4	0,2	6,9	8,2	11,8	69,4	100,0

Når vi nå skal sammenligne elevstatusen blant søkerne til ulike studieretninger / utdanningsprogram i de fire kullene, vil vi konsentrere oss om andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt både når det gjelder skole og kurs. Vi observerer en betydelig nedgang i andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt blant søkerne til medier og kommunikasjon, musikk, dans og drama og idrettsfag fra 2004 til 2007-kullet, og størst endring finner vi fra 2004- til 2005-kullet. Det har også vært en nedgang i andelen som

fikk plass på både studieretningen/utdanningsprogrammet og skolen de helst ville blant søkerne til elektrofag fra 2004 (79 prosent) til 2007 (65,4 prosent). Andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt blant søkerne til allmenne fag/studiespesialisering, helse- og sosialfag og salg og service/service og samferdsel har i stor grad vært stabil, mens denne andelen har økt noe blant søkerne til hotell- og næringsmiddelfag/restaurant og matfag fra 2004 til 2007-kullet. Blant søkerne til naturbruk har andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt variert noe fra år til år, og var lavest i 2007 med 71,1 prosent og høyest i 2005 med 78 prosent. Ellers kan vi notere oss at andelen som fikk innfridd førsteønsket sitt blant søkerne til formgivningsfag/design og håndverk gikk ned fra 76,7 prosent i 2005-kullet til i overkant av 65 prosent i 2006- og 2007-kullet.

6.4 Elevstatus etter kjønn

Vi finner bare små forskjeller mellom guttene og jentene i de fire elevkullene når det gjelder deres elevstatus per 1. oktober det året de gikk ut av ungdomsskolen. I tabell 6.5 ser vi at det var en noe høyere andel blant jentene enn blant guttene i 2005-, 2006- og 2007-kullet som var registrert som elever både på utdanningsprogrammet og skolen de hadde som førsteønske, mens denne andelen var lik blant guttene og jentene i 2004-kullet. Differansen mellom andelen som fikk innfridd førsteønsket sitt blant guttene og jentene var på 3,4 prosentpoeng i 2005-kullet og 2,7 prosentpoeng i 2006-kullet. Sett i lys av analysene i kapittel 4 som viste at jentesøkerne både hadde bedre karakterer og lavere andel som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering fra ungdomsskolen enn guttene, er det ikke overraskende at jentene i større grad får innfridd førsteønsket sitt. Men selv om prestasjonsforskjellene mellom gutter og jenter var like stor i 2004-kullet som i de øvrige kullene, finner vi altså ikke noen kjønnsforskjell i andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt i dette kullet.

Tabell 6.5 Elevstatus blant gutter og jenter i 2004 – 2007-kullet.

	2007		2006		2005		2004	
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter
Ikke elev	3,4	3,4	3,9	4,0	3,4	3,4	4,2	4,2
Ikke søkt, elev	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3
Ikke 1. ønske	6,3	7,5	7,8	8,9	6,9	8,2	7,1	7,3
1. ønske skole, ikke kurs	7,5	8,9	4,1	5,3	3,3	5,1	3,1	4,1
1. ønske kurs, ikke skole	11,7	12,0	10,5	10,9	9,8	10,1	9,4	8,4
1. ønske kurs og skole	70,9	68,0	73,5	70,8	76,2	72,8	75,8	75,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

6.5 Prestasjoner fra ungdomsskolen og elevstatus

Vi har tidligere sett at omtrent 8 prosent av elevkullet som gikk ut av ungdomsskolen hver år hadde karakteren 1 eller manglet vurdering i minst ett fag fra ungdomsskolen. Tabell 6.6 viser at det er svært stor forskjell mellom gruppene med ulik elevstatus per 1. oktober og andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering. Elevene som både har fått innfridd førsteønsket sitt når det gjelder skole og kurs har lavest andel som er registrert med manglende vurdering eller karakteren 1 i minst ett fag i alle kullene (i overkant av 6

prosent). Denne andelen er noe høyere med i overkant av 8 prosent blant elevene som bare har fått plass på det kurset de helst ville. Høyest andel med manglende vurdering eller karakteren 1 finner vi blant de som ikke er elever. Det må kunne sies å være stor grad av stabilitet mellom de ulike kullene i andelen som mangler vurdering eller som har karakteren 1 i de ulike elevstatusgruppene.

Tabell 6.6 Andel som har karakteren 1 eller mangler vurdering etter elevstatus høsten etter avsluttet grunnskole i fire ulike årskull

	2004	2005	2006	2007
Ikke elev	30,6	26,6	26,2	31,6
Ikke søkt, elev	11,3	15,9	13,3	13,9
Ikke 1. ønske	11,9	10,5	10,8	8,9
1. ønske skole, ikke kurs	12,6	12,3	12,2	12,4
1. ønske kurs, ikke skole	8,3	8,4	8,2	8,6
1. ønske kurs og skole	6,3	6,7	6,1	6,3
Total	8,0	8,1	7,6	8,0

Tabell 6.7 viser hvordan gjennomsnittskarakterer fra ungdomsskolen varierer mellom grupper med ulik elevstatus i de fire elevkullene. Ikke overraskende har de som er elever både på det utdanningsprogrammet og skolen de hadde søkt seg til høyest gjennomsnittskarakter, med 4,1. Lavest snittkarakter finner vi i den gruppen som ikke er elever, de har et karaktersnitt som varierer fra 3,3 til 3,5 mellom de fire kullene. Innad i gruppen som ikke er elever finner vi relativt stor variasjon i gjennomsnittskarakteren. De som ved førsteinntaket i 2006-kullet hadde fått tilbud om plass enten på både kurset og skolen de hadde søkt til eller bare kurset, som utgjør 63,3 prosent av de som ikke er elever, hadde 3,6 i gjennomsnittskarakter fra ungdomsskolen. De som ikke var elever og som ved førsteinntaket enten ikke hadde søkt eller hadde trukket søknaden, var satt på venteliste, ikke hadde fått innfridd førsteønsket sitt eller bare fikk plass på den skolen de hadde valgt, hadde 3 i gjennomsnittskarakter fra grunnskolen. Selv om de som ikke hadde søkt, men som likevel var registrert som elever utgjør en liten gruppe er det interessant at denne gruppen har et relativt høyt karaktersnitt alle årene.

Tabell 6.7 Karakterer fra grunnskolen etter elevstatus i videregående opplæring per 1. oktober i 2004 til 2007-kullet

	2004	2005	2006	2007
Ikke elev	3,3	3,5	3,4	3,4
Ikke søkt, elev	4,2	3,9	4,2	3,8
Ikke 1. ønske	3,7	3,7	3,7	3,7
1. ønske skole, ikke kurs	3,6	3,5	3,6	3,7
1. ønske kurs, ikke skole	4,0	3,9	3,9	3,8
1. ønske kurs og skole	4,1	4,1	4,1	4,1
Total	4,0	4,0	4,0	4,0

6.6 Elevenes fordeling på utdanningsprogram

Tabell 6.8 viser hvordan de som var registrert som elever i videregående opplæring i 2004 til 2007-kullet fordelte seg på ulike studieretninger/utdanningsprogram. I 2006-kullet var

fire av ti elever på studiespesialisering, mens 6,2 prosent gikk på idrettsfag og 3,5 prosent på musikk, dans og drama. Halvparten av elevene gikk altså på et studieforberedende utdanningsprogram. Sammenligner vi med 2005-kullet, ser vi at andelen som var elever i et studieforberedende løp har steget noe. I 2005-kullet var denne andelen 47,6 prosent, og forskjellen mellom de to kullene skyldes primært at andelen som går på allmenne fag/studiespesialisering har økt med i overkant av 2 prosentpoeng.

Tabell 6.8 Hvordan elever i videregående opplæring i fire elevkull fordeler seg på ulike studieretninger/utdanningsprogram

	2004	2005	2006	2007
AF/ST	37,5	38,6	40,8	40,1
ID	5,4	5,8	6,2	6,4
MD	3,3	3,2	3,5	3,3
MK	3,0	3,6	4,5	4,7
FO/DH	8,1	7,6	4,1	4,1
EL	6,8	6,3	6,1	6,7
HS	8,7	8,1	8,3	8,3
NA	2,1	2,1	2,1	2,1
HN/RM	4,7	4,1	3,6	3,3
SA/SS	3,5	3,5	3,8	3,7
ME/TP	7,8	7,8	8,0	8,5
KP	0,5	0,7	-	-
BY/BA	5,5	5,5	7,1	7,6
TB	1,4	1,3	-	-
TR	0,3	0,3	-	-
AO	1,3	1,5	1,8	1,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Ser vi på yrkesfaglige utdanningsprogram finner vi at det er størst andel av elevene i 2006-kullet som går på helse- og sosialfag (8,3 prosent) og teknikk og industriell produksjon (8 prosent). Naturbruk er det minste utdanningsprogrammet. Bare 2,1 prosent av elevene går på dette utdanningsprogrammet. Det er relativt små forskjeller mellom kullene før og etter innføringen av Kunnskapsløftet i hvordan elevene fordeler seg på de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene, med ett unntak: i 2006 var det 3,5 prosentpoeng færre elever som var elever på Design og håndverk (4,1 prosent), enn det var som var elever på Formgivningsfag i 2005-kullet (7,6 prosent).

Hvis vi ser elevfordelingen opp mot søkningen, finner vi noen forskjeller. På utdanningsprogrammene medier og kommunikasjon, musikk, dans og drama og idrettsfag i 2006 var søkerandelen noe høyere enn elevandelen, mens det var en høyere andel som var elever på studiespesialisering enn det var søkere. Det var også noen flere som var elever enn det var søkere på utdanningsprogrammene Helse- og sosialfag, Naturbruk, Restaurant- og matfag, Service og samferdsel og Teknikk og industriell produksjon, samt på alternativ opplæring. Endringene i fordelingen av førsteårselevne på ulike studieretninger og utdanningsprogram avspeiler for en stor del søkningen, men endringene blir ikke like store fordi ikke alle søkere får det tilbudet de primært ønsker. Mens andelen som søkte seg inn på de tre studiekompetansegivende studieprogrammene økte med seks prosentpoeng fra 2004 til 2007, fra 43,3 prosent til 49,3 prosent, er den tilsvarende endringen i på elevnivå på 3,6 prosentpoeng, fra 46,2 prosent til 49,8 prosent.

6.6.1 Elever som mangler vurdering eller har karakteren 1

Hvis vi ser på andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering i minst ett fag fra grunnskolen blant elevene på de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene i 2004 til 2007-kullet, finner vi i stor grad igjen det samme mønsteret som vi så når vi så på denne fordelingen blant søkerne. Andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering var klart lavere enn landsgjennomsnittet blant elevene på de studieforeberedende studieretningene/utdanningsprogrammene, mens det var klart høyere blant elevene på de fleste yrkesfaglige studieretningene/utdanningsprogrammene. Elevene på de yrkesfaglige studieretningene/utdanningsprogrammene medier og kommunikasjon og elektrofag skiller seg ut med å ha en lavere andel med karakteren 1 eller manglende vurdering enn de øvrige yrkesfagene.

Andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering blant elevene på de ulike utdanningsprogrammene i 2006 var gjennomgående lavere, sammenlignet med det vi fant blant søkerne til de ulike utdanningsprogrammene i tabell 4,7. Dette ser vi også ved at denne andelen er noe lavere blant de som faktisk er registrert som elever den påfølgende høsten etter de gikk ut av ungdomsskolen enn i hele ungdomsskolekullet samlet. Sammenligner vi andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering blant elevene i de fire kullene, finner vi at denne i hovedsak har vært stabil. Vi ser likevel at denne andelen har steget fra 7,1 til 12,8 prosent blant elevene på Formgivningsfag/Design og håndverk fra 2004 til 2007. Denne andelen har også økt noe blant elevene på Medier og kommunikasjon, Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag og Salg og service/Service og samferdsel. Vi merker oss også at det er en noe lavere andel som mangler vurdering eller har karakteren 1 blant elevene på Elektrofag i 2007-kullet enn i 2004-kullet.

Tabell 6.9 Andelen som har karakteren 1 eller mangler vurdering blant elevene på de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene i 2004 til 2007-kullet (de som ikke er elever er holdt utenfor)

	2004	2005	2006	2007
AF/ST	2,3	2,6	2,1	2,3
ID	2,0	2,3	2,0	1,6
MD	2,1	2,6	2,4	2,9
MK	2,0	3,7	3,5	4,2
FO/DH	7,1	9,8	11,6	12,8
EL	5,5	5,7	4,7	4,3
HS	11,3	11,3	11,2	11,9
NA	14,1	13,2	13,8	14,3
HN/RM	15,9	15,1	17,2	18,3
SA/SS	8,0	9,0	11,0	10,0
ME/TP	19,1	18,8	16,8	16,9
KP	4,1	5,2	-	-
BY/BA	12,8	13,8	14,0	15,2
TB	16,5	16,3	-	-
TR	16,8	25,6	-	-
AO	45,1	44,4	54,9	61,6
Total	7,2	7,5	7,0	7,3

6.6.2 Gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen

Tabell 6.10 viser at den gjennomsnittlig grunnskolekarakteren i 2004 til 2007-kullet var betydelig høyere blant elevene på de studieforbereidende utdanningsprogrammene og Medier og kommunikasjon, enn det som var snittet for kullet som sådan.

Tabell 6.10 Gjennomsnittlig grunnskolekarakter blant elevene på ulike studieretninger/utdanningsprogram i videregående opplæring per 1. oktober i 2004 til 2007-kullet (ikke elever holdt utenfor)

	2004	2005	2006	2007
AF/ST	4,5	4,5	4,5	4,5
ID	4,4	4,4	4,4	4,4
MD	4,7	4,7	4,7	4,7
MK	4,5	4,4	4,3	4,2
FO/DH	3,9	3,8	3,6	3,6
EL	3,7	3,7	3,7	3,7
HS	3,6	3,6	3,6	3,6
NA	3,7	3,7	3,6	3,6
HN/RM	3,4	3,4	3,4	3,3
SA/SS	3,7	3,6	3,5	3,5
ME/TI	3,2	3,2	3,3	3,3
KP	3,9	3,9	-	-
BY/BA	3,4	3,4	3,4	3,3
TB	3,2	3,2	-	-
TR	3,2	3,2	-	-
AO	3,3	3,2	2,7	2,5
Total	4,0	4,0	4,0	4,0

Elevene på musikk, dans og drama hadde høyest gjennomsnittskarakter alle årene med 4,7. Gjennomsnittskarakteren blant elevene på samtlige yrkesfaglige studieretninger eller utdanningsprogram, unntatt Medier og kommunikasjon, hadde derimot lavere gjennomsnittskarakter enn snittet for hele kullet, som var 4 alle årene. På disse utdanningsprogrammene varierte gjennomsnittskarakteren blant elevene i 2006-kullet fra 3,3 på teknikk og industriell produksjon til 3,7 på elektrofag.

Elevsammensetningen på de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene med tanke på elevenes gjennomsnittskarakter ser i stor grad ut til å være stabil i løpet av perioden 2004 til 2007.

6.7 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett nærmere på elevene som gikk ut av ungdomsskolen i årene 2004 til 2007 og som var elever i videregående opplæring høsten samme år. Andelen som ble elever på et tilbud som var i tråd med førsteønsket både når det gjelder skole og studieretning/utdanningsprogram har sunket jevnt fra 75,8 prosent i 2004-kullet til 69,4 prosent i 2007-kullet. Samtidig har det vært en økning i andelen som har fått plass bare på studieretningen/utdanningsprogrammet de helst ville, fra 8,9 prosent i 2004 til 11,8 prosent i 2007, eller bare på skolen de hadde som førsteønske, fra 3,6 til 8,2 prosent.

Det er variasjon mellom fylkene i andelen som ikke var elever i videregående opplæring den første høsten etter de gikk ut av grunnskolen, fra 7,2 prosent i Finnmark til 2,7 prosent i Oppland. I fylkene Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Oppland har omtrent åtte av ti elever fått plass både på det utdanningsprogrammet og skolen de helst ville. I Akershus og Oslo er det bare er om lag seks av ti som er registrert som elever på det utdanningsprogrammet og den skolen de hadde på førsteplass da de søkte opptak til videregående. Oslo utmerker seg ved at nesten tre av ti er elever på det utdanningsprogrammet de helst ville, men går på en annen skole, mens det bare er 1 prosent som har fått plass på den skolen de helst ville uten å få plass på sitt første utdanningsprogramønske. Oslo er dermed i en særstilling ved at det er en relativt høy andel som ikke får plass på den skolen de helst vil, noe som kan forklares med at det er en betydelig variasjon i hvor populære de ulike videregående skolene er i dette fylket.

Over tid er hovedtendensen i de fleste fylker, både når vi sammenligner 2005 og 2006-kullet, og når vi ser hele perioden 2004- til 2007 under ett, at andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt har sunket. Vi observerer en betydelig nedgang i andelen som har fått innfridd førsteønsket sitt blant søkerne til medier og kommunikasjon, musikk, dans og drama og idrettsfag fra 2004 til 2007-kullet, og størst endring finner vi fra 2004- til 2005-kullet. Det har også vært en nedgang i andelen som fikk plass på både studieretningen eller utdanningsprogrammet og skolen de helst ville blant søkerne til elektrofag fra 2004 (79 prosent) til 2007 (65,4 prosent).

Sett i lys av analysene i kapittel 4 som viste at jentesøkerne både hadde bedre karakterer og lavere andel som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering fra ungdomsskolen enn guttene, er det ikke overraskende at jentene i større grad får innfridd førsteønsket sitt. Mellom 26 og 31 prosent av de som ikke var elever høsten etter at de gikk ut av grunnskolen hadde karakteren 1 eller var uten vurdering i et eller flere fag. Av de som var elever på et kurs og en skole som var i samsvar med førsteønsket var det bare 6 prosent hadde karakteren 1 eller var uten vurdering i et eller flere fag. De som ikke var elever første høsten etter grunnskolen hadde et karaktergjennomsnitt på 3,4, mens karaktergjennomsnittet for de som var elever på et kurs og en skole som var i samsvar med førsteønsket var 4,1.

Endringene i fordelingen av førsteårselevne på ulike studieretninger og utdanningsprogram avspeiler for en stor del søkningen, men endringene blir ikke like store fordi ikke alle søkere får det tilbudet de primært ønsker. Men andelen som søkte seg inn på de tre studiekompetansegivende studieprogrammene økte med seks prosentpoeng fra 2004 til 2007 er den tilsvarende endringen i på elevnivå på 3,6 prosentpoeng.

Sammenligner vi andelen som hadde karakteren 1 eller manglet vurdering blant elevene i de fire kullene, finner vi at denne i hovedsak har vært stabil. Vi ser likevel at denne andelen har steget relativt noe fra 7,1 til 12,8 prosent blant elevene på Formgivningsfag /Design og håndverk fra 2004 til 2007. Andelen har også økt noe blant elevene på Medier og kommunikasjon, Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag og Salg og service/Service og samferdsel, men den har sunket blant elevene på elektrofag i 2007-kullet i forhold til 2004-kullet. Den gjennomsnittlig grunnskolekarakteren i 2004 til 2007-

kullet var betydelig høyere blant elevene på de studieforberedende utdanningsprogrammene og medier og kommunikasjon, enn det som var snittet for kullet som sådan.

7 Søkning og elevtall det andre året

Vi vil i dette kapitlet se nærmere på søkningen til annet opplæringsår og hvor mange elever og lærlinger fra de opprinnelige grunnskolekullene vi gjenfinner på dette nivået et år etter at de gikk ut av grunnskolen. Ettersom vi har data fram til høsten 2007, vil vi bare kunne få med det første året etter innføringen av Kunnskapsløftet. Et hovedpoeng med denne gjennomgangen er å se nærmere på de utslagene den nye tilbudsstrukturen gir. Det er særlig fra og med Vg2-nivå at vi finner strukturelle endringer av betydning, ettersom tilbudet er skåret ned med om lag 35 kurs i forhold til hva som fantes av VKI-kurs i Reform 94 strukturen. Vi vil i det følgende gå gjennom hvert enkelt utdanningsprogram og sammenlikne situasjonen i 2007 med det som var tilfelle de to forutgående årene.

7.1 Studiespesialisering

Ved siden av navneskiftet, fra Allmenne, økonomiske og administrative fag til Studiespesialisering, er det tre strukturelle grep som er av særlig betydning for dette programmet. For det første ble formgivingsfag et eget valg allerede fra første opplæringsår, for det andre ble det innført et skille mellom realfag, språkfag og samfunnsfag og økonomi fra andre år, og endelig ble ansvaret for IKT- servicefag overført til utdanningsprogram for Service og samferdsel.

Omfanget av søkere til annet år ved studieretningen/utdanningsprogrammet økte med 7,5 prosent fra 2005 til 2006. Fra 2006 til 2007 økte søkertallet med 4 prosent, mens elevtallet økte med 2,1 prosent. Det er igjen viktig å understreke at vi her begrenser oss til å se på avgangskullene fra grunnskolen fra årene 2004, 2005 og 2006 og at vi dermed holder utenom andre søkere og elever, for eksempel de som har forsinket progresjon og voksne søkere og elever.

Tabell 7.1 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Allmenne, økonomiske og administrative fag / Studiespesialisering

	Søkere 05	Elever 05	Søkere 06	Elever 06
Allmenne fag	16259	15779	17757	17351
Økonomisk administrative fag	2198	2816	2108	2773
IKT-Driftsfag	739	569	770	563
Int. Bacc	225	236	236	253
Annet, spes	504	449	565	392
Sum	19925	19849	21436	21332

	Søkere 07	Elever 07
Realfag	9969	9200
Samfunnsfag og økonomi	9616	10179
Formgivingsfag	1214	1123
Språkfag	1193	955
Spes, IB	304	336
Sum	22296	21793

Når vi ser på størrelsen på de aktuelle grunnskolekullene, så økte den med 2,5 prosent fra 2004 til 2005 og med 3,4 prosent fra 2005 til 2006. Det var dermed en økning i søker- og elevtall på annet år av Allmenne, økonomiske og administrative fag fra 2005 til 2006 som oversteg økningen i størrelsen på det aktuelle årskullet av grunnskoleelever.

Strukturendringen i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet innebar at IKT-driftsfag er flyttet til Service og samferdsel, mens formgivingsfag er opprettet som nytt tilbud og erstatter Tegning, form, farge. Dette må vi ta hensyn til når vi sammenlikner søker- og elevtall på andreåret i 2006 og 2007. Når vi tar hensyn til dette, kan ikke søker- og elevtallet på Studiespesialisering sies å ha økt i forhold til hva det var på den tilsvarende studieretningen før reformen.

Det gir liten mening å sammenlikne søkning og elevtall for de enkelte tilbudene fordi det dreier seg om helt ulike tilbud. Det vi derimot vil gjøre er å gå nærmere i dybden når det gjelder søkning til de fire nye fordypningene på Studiespesialisering.

7.1.1 Fordypninger innenfor Studiespesialisering

Innføringen av Kunnskapsløftet medførte en klarere linjedeling innenfor utdanningsprogrammet for studiespesialisering. Allerede fra det første året var det mulig å velge formgivingsfag, mens det for øvrig ikke ble skilt mellom ulike linjer på dette nivået. Fra Vg2 skulle elevene velge mellom formgivingsfag, realfag, samfunnsfag og økonomi og språkfag. Tabellen viser søkning og elevtall for de ulike alternativene.

Tabell 7.2 Søkere og elever på de ulike Vg2 tilbudene på Utdanningsprogram for studiespesialisering

	Antall søkere	Prosent	Antall elever	Prosent
Realfag	9969	44,7	9200	42,2
Samfunnsfag og økonomi	9616	43,1	10179	46,7
Språkfag	1193	5,4	955	4,4
Formgivingsfag	1214	5,4	1123	5,2
Andre tilbud	304	1,4	336	1,5
Sum	22296	100,0	21793	100,0

Søkerne fordelte seg temmelig likt mellom realfag på den ene siden og samfunnsfag og økonomi på den andre, og disse to tilbudene samlet 88 prosent av søkerne. Språkfag og formgivingsfag fikk omtrent 5 prosent av søkerne hver. Fra søkning til skolestart øker antallet elever på samfunnsfag og økonomi, mens det reduseres tilsvarende på de andre tilbudene. Vi har allerede sett at de fleste som søkte Vg2 formgiving var å finne som elever på dette tilbudet samme høst, nemlig 1078 av 1214 søkere. I tillegg ble 45 elever som hadde søkt andre forypninger elever på formgiving, slik at 1123 av det opprinnelige grunnskolekullet fra 2006 var elever på Vg2 formgiving høsten 2007.

For søkerne til språkfagene ser dette helt annerledes ut. Når vi ser nærmere på hvem som søkte på språkfag, hvem som fikk tilbud om språkfag og hvem som endte opp som elev på språkfag, omfatter dette i alt 1524 grunnskoleelever fra 2006-kullet, og disse fordeler seg slik:

- 730 Søkte språkfag, ble tilbudt språkfag og ble elev på språkfag
- 28 Søkte språkfag, ble ikke tilbudt språkfag, men ble elev på språkfag
- 44 Søkte ikke språkfag, ble tilbudt språkfag og ble elev på språkfag
- 122 Søkte ikke språkfag, ble ikke tilbudt språkfag, men ble elev på språkfag
- 31 Søkte ikke noe, fikk ikke noe tilbud, men ble elev på språkfag
- 143 Søkte språkfag, ble tilbudt språkfag, men ble elev på annet fag
- 104 Søkte språkfag, ble tilbudt språkfag, men avbrøt utdanning
- 167 Søkte språkfag, ble ikke tilbudt språkfag, og ble elev på annet fag
- 119 Søkte ikke språkfag, ble tilbudt språkfag, men ble elev på annet fag
- 19 Søkte språkfag, ble ikke tilbudt språkfag, og avbrøt utdanning
- 15 Søkte ikke språkfag, ble tilbudt språkfag, men avbrøt utdanning

Bare 730 var både søkere, fikk tilbud og endte opp som elever på språkfag. Det kan imidlertid være grunn til å tro at en del av de 31 som verken søkte eller fikk tilbud, men som ble elever reelt sett kan ha vært søkere. Likevel viser oversikten at det må ha vært et manglende samsvar mellom tilbud og etterspørsel når det gjelder språkfag. For det første var det bare 758 av de 1193 søkerne som endte opp som elever på språkfag, samtidig som 164 av de som endte opp som elever på språkfag hadde søkt om andre tilbud. Dette er nasjonale tall, og situasjonen vil variere mye fra fylke til fylke. Vi finner språkfagselever i alle fylker og på 140 forskjellige skoler høsten 2007, men på 130 av disse skolene var det færre enn 10 elever på dette Vg2 tilbudet og på 50 av dem færre enn 5. Man innså derfor ganske raskt at det ikke ville være mulig å opprettholde dette som et eget tilbud og det ble derfor allerede fra høsten 2008 slått sammen med samfunnsfag og økonomi.

7.1.2 Formgivingsfag

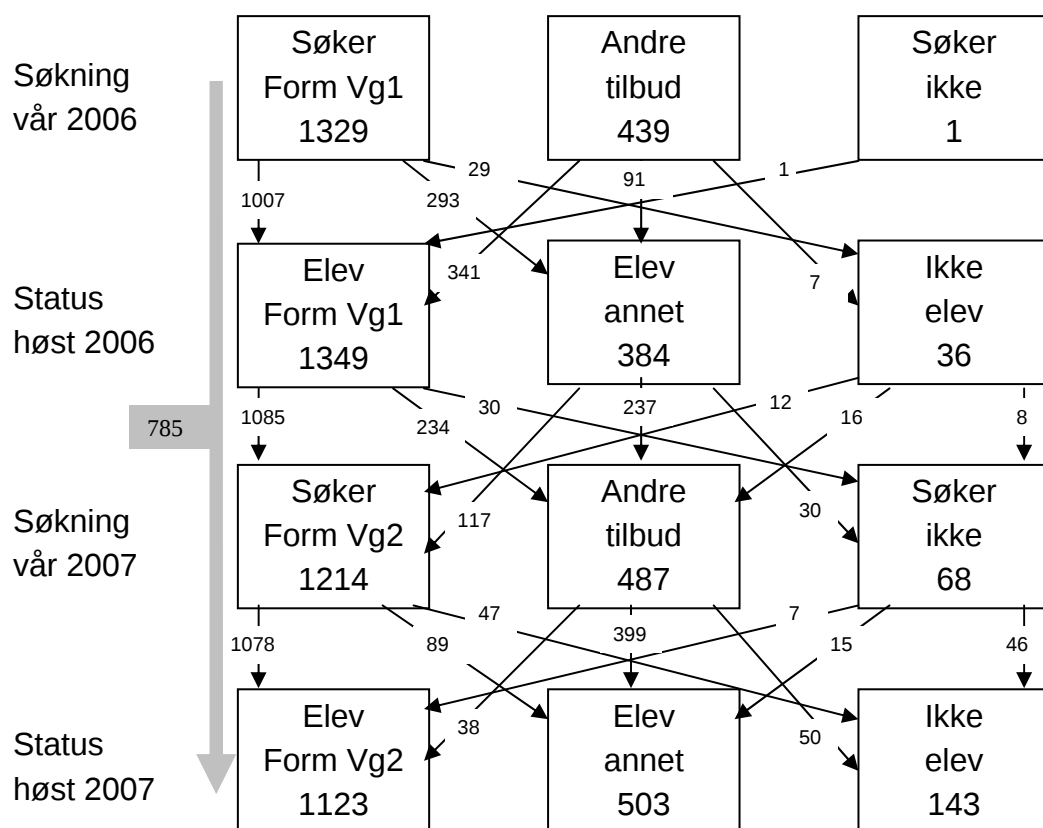
En av de viktigste strukturendringene i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 var å avvikle VKI og VKII-kursene Tegning, form, farge på Formgivingsfag og overføre ansvaret for disse kursene til det nye utdanningsprogrammet Studiespesialisering og samtidig la dette være et eget tilbud allerede fra første opplæringsår. I St.Meld 30 2003-2004 (Kultur for læring) foreslo departementet, som vist i kapittel 2, også å overføre Medier og kommunikasjon og Naturforvaltning til det nye utdanningsprogrammet, men dette fikk ikke flertallets oppslutning i Stortinget. Kvalitetsutvalgets opprinnelige forslag var å samle alle tilbud som ledet mot studiekompetanse i samme utdanningsprogram, mens departementets forslag var å la Idrettsfag og Musikk, dans, drama bestå som egne utdanningsprogram, mens de øvrige studiekompetansegivende tilbudene skulle samles.

Det endelige vedtaket fikk altså bare konsekvenser for tilbudet Tegning, form, farge. Disse konsekvensene skulle til gjengjeld vise seg å bli svært omfattende. Når vi tar utgangspunkt i de to siste grunnskolekullene før innføringen av Kunnskapsløftet, finner vi 2497 elever på VKI Tegning, form farge høsten 2005 og 2318 på tilsvarende kurs i 2006. Etter innføringen av Kunnskapsløftet er situasjonen denne: Høsten 2006 gjenfinner vi 1349 av dette årets avgangselever fra grunnskolen på Vg1 Studiespesialisering, formgivingsfag

og året etter var 1221 av dem elever på Vg2 formgivingsfag. Det har dermed funnet sted en halvering av elevtallet, og dette kan ikke være annet enn en direkte konsekvens av reformen, selv om vi ser en tendens til nedgang i elevtallet også før reformen.

En nærmere analyse av våre data viser at progresjonen for de elevene det her gjelder viser seg å ha et svært komplekst mønster. Strukturendringen gjør det umulig å sammenlikne situasjonen før og etter reformen direkte, men en analyse av det første kullet gir tydelige indikasjoner på at endringen har gitt noen ikke tilsiktede negative konsekvenser. Figuren nedenfor viser elevkullets vandring fra første til andre år. Tallene i figuren angir antall elever. For å få det fulle bildet av gjennomstrømningen for elevene i dette tilbudet, inkluderer vi alle fra grunnskolekullet 2006 som enten (1) søkte Studiespesialisering, formgivingsfag Vg1 våren 2006, eller (2) var registrert som elever på dette kurset høsten 2006, eller (3) søkte Studiespesialisering, formgivingsfag Vg2 våren 2006, eller (4) var registrert som elever på dette kurset høsten 2007. Dette omfatter i alt 1769 elever, og dette er dermed 420 flere enn antall elever på Vg1 høsten 2006.

1329 elever fra det aktuelle grunnskolekullet søkte om opptak på Studiespesialisering, formgivingsfag Vg1 våren 2006. Av disse gjenfinner vi 1007, eller 76 prosent, som elever på dette kurset høsten samme år, mens 293 var elever på andre kurs og 29 ikke var i videregående opplæring. Høsten dette året var elevtallet på kurset 1349, og 341 av disse hadde andre tilbud enn formgivingsfag som førstevalg da de søkte. Det som er ganske påfallende er at det i utgangspunktet er godt samsvar mellom antall søkere og antall elever på kurset, men bare 76 prosent av primærsøkerne fikk innfridd sitt førsteønske, mens 25 prosent av de som til slutt ble elever hadde et annet førsteønske. Når vi går nærmere inn i detaljene, finner vi at 87 av de som til slutt ble elever hadde Medier og kommunikasjon som førstevalg, 64 hadde Musikk, dans, drama, 59 hadde Design og håndverk og 21 hadde idrettsfag som førstevalg. Endelig var det 72 elever som hadde Studiespesialisering uten nærmere angitt kurs som førstevalg. Av de 293 søkerne som ikke fikk innfridd førsteønsket sitt, var det 169 som ble elever på generell studiespesialisering, mens 46 havnet på Design og håndverk.

Figur 7.1 Gjennomføring for det første kullet av søkere og elever til Studiespesialisering, formgivingsfag.

Det som kanskje er enda mer påtakelig, er at bare 1085 av de 1389 elevene, eller 80 prosent søkte på Vg2 formgivingsfag våren 2007, 234 søkte seg til andre tilbud og 30 søkte ikke i det hele tatt. Til gjengjeld var det 117 søkere til Vg2 som ikke kom fra Vg1 formgivingsfag og 12 som ikke hadde vært registrert som elever. Dermed var det til sammen 1214 søkere til Vg2. Vi må da igjen minne om at dette gjelder søkere som tilhørte avgangskullet fra grunnskolen våren 2006. I tillegg til disse kommer søkere fra tidligere kull, men de tar vi ikke med i denne oversikten fordi vi her konsentrerer oss om et bestemt elevkull. Vi gjenfinner 1078 av de 1214 søkerne, eller 89 prosent, som elever på Vg2 formgivingsfag høsten 2007. I tillegg kommer 38 elever som hadde andre tilbud som førsteønske og 7 som ikke var registrert som søkere. Til sammen var dermed 1123 elever på Vg2 høsten 2007. Av disse 1123 elevene var det bare 785 (den gjennomgående grå pilen til venstre) som hadde vært elever hele tiden uten å gjøre omvalg og brukt normert tid, det vil si at de søkte Vg1, ble elever, søkte Vg2 og ble elever. Av de 1214 søkerne var det 89 som endte opp som elever på et annet kurs enn Vg2 formgivingsfag, mens 47 ikke var i opplæring høsten 2007.

En annen måte å beskrive gjennomstrømningen på er å se på hvor stor andel av de som begynte på Vg1 formgivingsfag høsten 2006 som var elever på Vg2 i samme fag året etter. Det viser seg at det gjaldt 1015 eller 75 prosent av de 1349 elevene. Dette er litt lavere enn gjennomsnittet for hele 2006-kullet, der 79 prosent har følger et normert løp, og det er betydelig lavere enn for de tre studiekompetansegivende utdanningsprogrammene og

Medier og kommunikasjon, der mellom 86 og 88 prosent følger et normert løp. Det som vises her er imidlertid et bilde av situasjonen på landsbasis. Det må forventes stor variasjon fylkene i mellom når det gjelder dette tilbudet. I tabellen nedenfor har vi samlet ulike typer informasjon for fylkene, nemlig antall søkere fra grunnskolekullet våren 2006 som hadde formgivingsfag Vg1 som førsteønske; antall som endte om som elever på Vg1 høsten 2006; forholdstallet mellom søkere og elever; andel av primærsøkerne som endte opp som elever; andelen av elevene høsten 2006 som hadde formgivingsfag Vg1 som førsteønske; andel av elevene fra Vg1 høsten 2006 som var elever på Vg2 høsten 2007; antall elever på VKI Tegning, form, farge høsten 2006; antall elever på Formgivingsfag Vg2 høsten 2007; prosentvis endring i antall elever fra 2006 til 2007.

Tabell 7.3 Fylkesvise nøkkeltall for Tegning, form, farge og Studiespesialisering, formgivingsfag.

Hjemfylke	Søkere FO Vg1	Elever FO Vg1	Innfridd førsteønsket		Normert løp	Elever TFF 2006	Elever FO Vg2 2007	Prosent endring
			Søkere /elever	Søker FO Vg1				
Østfold	129	153	0,84	86	73	79	160	124 -23 %
Akershus	188	169	1,11	62	69	69	409	161 -61 %
Oslo	100	91	1,10	82	90	78	162	73 -55 %
Hedmark	47	76	0,62	91	57	76	125	67 -46 %
Oppland	69	73	0,95	80	75	67	73	51 -30 %
Buskerud	94	102	0,92	70	65	84	164	90 -45 %
Vestfold	67	74	0,91	84	76	76	117	59 -50 %
Telemark	45	28	1,61	62	100	75	54	22 -59 %
Aust-Agder	18	13	1,38	56	77	85	50	11 -78 %
Vest-Agder	51	64	0,80	82	66	75	78	54 -31 %
Rogaland	131	142	0,92	85	78	71	258	109 -58 %
Hordaland	130	127	1,02	76	78	80	196	111 -43 %
Sogn og Fjordane	6	7	0,86	67	57	100	30	7 -77 %
Møre og Romsdal	80	72	1,11	76	85	79	121	64 -47 %
Sør-Trøndelag	41	44	0,93	85	80	80	94	36 -62 %
Nord-Trøndelag	38	30	1,27	68	87	83	58	26 -55 %
Nordland	58	46	1,26	64	80	61	113	32 -72 %
Troms	31	37	0,84	81	68	59	49	26 -47 %
Finnmark	6	1	*	0			7	0 -100 %
	1329	1349	0,99	76	75	75	2318	1123 -52 %

Tabellen viser at det er store fylkesvise variasjoner. De tre første kolonnene viser at antall elever tilsvarer antall primærsøkere med et avvik på en prosent på nasjonalt nivå, mens forholdstallet mellom antall søkere og antall elever varierer mellom 0,62 (Hedmark) og 1,61 (Telemark) på fylkesnivå. Der det er få søkere i forhold til antall elever, vil andelen som får innfridd førsteønsket (fjerde kolonne) bli høyt, slik vi ser i Hedmark, mens det omvendte er tilfelle i Aust-Agder og Telemark, der det er flere søkere enn elever. Når det er flere elever enn søkere, vil andelen av elevene som hadde tilbudet som sitt førsteønske være høy slik tilfellet er i Telemark, mens denne andelen er lav der det er få søkere og

mange elever, som i Hedmark (femte kolonne). Finnmark utgjør et særtilfelle, fordi det her ikke ble gitt tilbud i formgivingsfag Vg1 høsten 2006. Den ene eleven fikk tilbud i et annet fylke. Høsten 2007 var tilbudet gjenopprettet med ni primærskolere og åtte elever på Vg1.

Andelen av Vg1-elevne som gjenfinnes på Vg2 året etter er 75 prosent på landsbasis og varierer mellom 59 prosent (Troms) og 100 prosent (Sogn og Fjordane) (kolonne 6). De tre siste kolonnene viser utviklingen i elevtallet for andre opplæringsår der vi sammenlikner VKI Tegning, form, farge med Vg2 formgivingsfag. På landsbasis er elevtallet litt mer enn halvert, men det er stor variasjon fra Finnmark, som ikke hadde Vg2 elever høsten 2007, til Østfold der elevtallet "bare" var redusert med 23 prosent. Når vi går ned på skolenivå, finner at omtrent 125 skoler tilbød Tegning, form, farge, mens antall skoler med formgivingsfag etter modell av Kunnskapsløftet er omtrent 85. Det finnes en god del eksempler på skoler som har opprettholdt omtrent det samme antallet elevplasser som før Kunnskapsløftet, men da har til gjengjeld andre skoler i fylket ikke videreført tilbudet.

En nærmere analyse av VKI-elevne på Tegning form farge høsten 2005 og 2006 og en sammenlikning med Vg2 elevne på Studiespesialisering med formgiving høsten 2007, viser at det nye tilbudet har tiltrukket seg de mest skoleflinke elevne.

Tabell 7.4 Gjennomsnittskarakter fra grunnskolen og kjønnsfordeling blant ulike grupper av elever

	Gj.snittkarakter fra grunnskolen			Andel jenter		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Allmennfag VKI	4,49	4,51	————	52,3 %	52,8 %	————
Tegning, form, farge, VKI	4,02	3,99	————	83,4 %	85,2 %	————
Rest Formgivingsfag VKI	3,78	3,79	————	98,1 %	98,0 %	————
Design/håndverk Vg2	————	————	3,76	————	————	93,5 %
Stud.spes. formgiving Vg2	————	————	4,19	————	————	83,5 %
Rest, Stud.spes. Vg2	————	————	4,53	————	————	54,3 %

Gjennomsnittskarakteren fra grunnskolen for VKI elevne på Tegning form farge før Kunnskapsløftet var 4,0 mens karakteren for de øvrige VKI elevne på studieretning for Formgivingsfag var ca 3,8. Etter innføringen av Kunnskapsløftet var gjennomsnittskarakteren fra grunnskolen på Vg2 for elevne på Studiespesialisering, formgivingsfag 4,2. Karakteren for Vg2 elevne på det nye utdanningsprogrammet Design og håndverksfag 3,76. Dette kan bety at det er de mest skoleflinke blant de elevne som tidligere tok sikte på Tegning form farge som nå er å finne på Studiespesialisering, formgivingsfag. Ettersom det ikke er mulig å foreta direkte sammenlikninger, må vi ta forbehold for en slik konklusjon, men mye kan tyde på at den elevgruppa som hadde middels karakterer og som fant Tegning form farge særlig attraktivt i mindre grad er tiltrukket av det nye tilbudet.

7.2 Idrettsfag og Musikk, dans og drama

Fordi de to utdanningsprogrammene har en tilbudsstruktur som ikke er berørt av Kunnskapsløftet, og fordi de har få tilbud som alle fører mot generell studiekompetanse,

har vi valgt å se dem under ett. Det mest slående ved tabell 7.5 er den kraftige veksten i antall søkere og elever på Idrettsfag, som vi kjenner igjen fra tabellene for søkning til grunnkurs og Vg1. Det er her snakk om en vekst i elevtallet på det andre året i Idrettsfag på 23 prosent fra 2005 til 2007. Også på Musikk, dans og drama er den vekst i søker- og elevtall, men den er langt mer beskjeden, ”bare” 8 prosent når vi sammenlikner elevtallet i 2007 med 2005. Siden veksten på Idrettsfag er like sterk fra 2005 til 2006 som den er fra 2006 til 2007, er det ingen grunn til å sette den i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet. Vi tolker tallene som at det er en generell vekst i etterspørselen etter tilbudet som skolesystemet ikke ser ut til å ha problemer med å imøtekomme.

Tabell 7.5 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Idrettsfag og Musikk, dans og drama.

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Idrettsfag	2648	2737	2954	3056	3290	3359
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Musikk	1012	967	1008	970	1105	1056
Dans	286	274	300	296	311	287
Drama	428	405	474	441	464	442
Musikk, dans og drama	1726	1640	1783	1707	1880	1775

Mens det er registrert litt flere elever enn søkere på Idrettsfag, er det motsatte tilfelle på Musikk, dans og drama. Kan det bety at særlig mange av elevene på Idrettsfag har hatt andre førsteønsker, men endt opp med VKI/Vg2 Idrettsfag? Vi tror ikke det, årsaken er nok heller at førsteårselevne på Idrettsfag i Oslo stort sett ikke har blitt registrert som søkere til VKI/Vg2 om våren, mens de dukker opp igjen som VKI/Vg2-elever om høsten. Tallet varierer mellom 160 og 250 for de tre årskullene, og søkertallene i tabellen over for VKI/Vg2 Idrettsfag er dermed kunstig lave. Når vi tar høyde for dette, blir forholdet mellom søkertall og elevtall omtrent det samme på de to studieretningene, nemlig at søkertallet er 3 – 6 prosent høyere enn elevtallet.

7.3 Helse- og sosialfag

Helse- og sosialfag omfatter de samme fagene før og etter Kunnskapsløftet, men det har foregått en viktig strukturendring ved at VKI kursene Omsorgsfag og Hjelpepleier er slått sammen til Vg2 kurset Helsearbeider. Når vi ser på grunnskolekullene fra 2005 og 2006, det vil si siste årskull før Kunnskapsløftet og første etter innføringen av reformen, ser vi at de to VKI kursene til sammen hadde 1577 elever, mens det nye Vg2 kurset hadde 1681 elever. Samlet sett gikk elevtallet fra de relevante grunnskolekullene ned med 11 prosent fra 2005 til 2006. Dette skyldtes en nedgang i antallet elever på VKI Hjelpepleier og Helseservice.

Tabell 7.6 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Helse- og sosialfag

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Barne- og ungdomsarbeiderfag	1694	1484	1792	1499	1952	1759
Omsorgsfag	508	563	467	579		
Hjelpepleier	1130	1152	948	998		
Helsearbeiderfag					1613	1681
Fotterapeut	4	7	11	9	16	25
Hudpleie	286	167	329	180	362	214
Helseservicefag	461	509	470	443	364	374
Ambulansefag	181	55	215	73	190	82
HS med studiekompetanse	41	37	32	13		
Tilrettelagt Helse- og sosial	8	4	4	3		
Sum	4313	3978	4268	3797	4497	4135

Fra 2006 til 2007 økte søkertallet med 5 prosent, mens elevtallet økte med 9 prosent. Veksten er særlig sterk for barne- og ungdomsarbeiderfaget, samtidig som det nye helsearbeiderfaget har flere søkere og elever enn omsorgsfag og hjelpepleier hadde i 2006 og omtrent like mye som de to fagene hadde i 2005. For hudpleie har det vært en svak, men jevn, vekst fra år til år, mens det motsatte er tilfelle for helseservicefaget. I hudpleie og særlig i ambulansefag er det langt flere søkere enn elever, noe som tyder på en underkapasitet. Det samme gjelder for barne- og ungdomsarbeiderfaget. Kunnskapsløftet ser så langt ikke ut til å ha noen særlig betydning for Helse- og sosialfag. Det gjenstår likevel å se hvilke preferanser elevene har ved overgangen til tredje opplæringsår. Av erfaring vet vi at svært mange da velger allmennfaglig påbygning, og det blir særlig viktig å se om elevene fra det nye helsearbeiderfaget velger og får læreplass eller om de fortsetter på skolebenken.

7.4 Formgivingsfag og Design og håndverk

Formgivingsfag undergikk store endringer i tilbudsstruktur i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet. Den største endringen er at det populære tilbudet Tegning, form og farge er flyttet til Studiespesialisering, noe vi allerede har omtalt. Samtidig ble to nye tilbud innført, nemlig Interiør og Utstillingsdesign og Design og trearbeid. Det første kurset er reelt sett en videreføring av Tegning, form og farge for de elevene som i den gamle strukturen gikk videre fra VK1 i dette faget til Dekorator og Interiør på VKII. 441 elever er å finne på disse tilbudene. Dette kan i noen grad sies å kompensere for den reduksjonen i elevtall på 1200 som vi tidligere har dokumentert når vi sammenligner formgivingsfag på annet år i Studiespesialisering med VKI Tegning, form og farge før reformen. Den samlede effekten av omleggingen var at søkertallet på andreåret ble halvert mens elevtallet ble redusert med 53 prosent fra 2006 til 2007 når vi sammenlikner den gamle studieretningen med det nye studieprogrammet.

*Tabell 7.7 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år
Formgivingsfag og Design og håndverk*

	2005		2005		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Tegning, form og farge	2477	2497	2328	2346		
Frisørfag	990	728	1075	697	861	664
Interiør og utstillingsdesign					440	441
Design og tekstil	185	188	202	202	268	256
Blomsterdekoratør	93	98	91	104	114	103
Design og trearbeid					69	72
Aktivitør	25	34	25	21	39	38
Gull- og sølvarbeid	30	21	34	17	29	20
Formgivingsfag	5	2	7	5		
Duodjo	3	3	1	1		
Taksidermist	1					
Glasshåndverker	1				2	
Børsemakerfaget					7	4
Båtbyggerfaget					6	
Maskør- og parykkmakerfaget					4	
Ur- og instrumentmaker					1	
Gipsmakerfaget					1	
Pottemakerfaget					1	
Sum	3810	3571	3763	3393	1842	1598

Det nye tilbudet Design og trearbeid er en arv fra Studieretning for trearbeidsfag, som ble nedlagt i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet. De fem tilbudene som videreføres mer eller mindre uten endringer har noe varierende oppslutning. Interessen for frisørfaget ser ut til å ha gått ned etter innføringen av Kunnskapsløftet, mens Design og tekstil har opplevd en økning i søker- og elevtall. En del mindre fag kommer fra andre studieretninger, slik som børsemaker, som kommer fra mekaniske fag og Båtbygger som kommer fra trearbeidsfag.

7.5 Hotell- og næringsmiddelfag / Restaurant og matfag

På førsteårsnivå ble det ikke foretatt noen endringer i tilbudsstruktur som fikk konsekvenser for studieretningen Hotell- og næringsmiddelfag. Det eneste nye i så måte er navnet på det nye utdanningsprogrammet. Fra andre år er det derimot betydelige endringer i tilbudet, i første en rekke en omfattende forenkling.

Tabell 7.8 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Hotell- og næringsmiddelfag og Restaurant- og matfag.

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Kokkfag	1369	1246	1290	1114		
Servitørfag	223	262	224	221		
Restaurantfag					1362	966
Kokk- og servitør						256
Matfag	107	100	89	76	388	368
Baker- og konditorfag	145	129	185	148		
Kjøttfag	81	87	77	88		
Industriell næringsmiddelproduksjon	58	53	51	49		
Fiskeindustri	9	6	1	2		
HN VKI Tilrettelagt	5	5	5	5		
HN VK1 Allmennfag		1				
Sum	1997	1889	1922	1703	1750	1590

Antallet VKI-kurs var sju, mens dette nå er redusert til to. Den offisielle tilbudsstrukturen opererer med to kurs, nemlig Restaurantfag og Matfag, mens kurset Kokk- og servitør opptre på elevnivå i våre datafiler høsten 2007 ved 17 skoler i fire fylker. De fire fylkene bruker til gjengjeld ikke betegnelsen Restaurantfag, så vi regner derfor med at Restaurantfag og Kokk- og servitørfag i realiteten er det samme, og at begge kurs er tenkt å lede mot lærefagene Institusjonskokk, Kokk og Servitør.

Vi ser ellers at søker- og elevtallene samlet sett har gått en del ned over tid og at søkertallet var 12 prosent lavere i 2007 enn i 2005, mens elevtallet var redusert med 16 prosent. Det nye tilbudet Matfag har temmelig nøyaktig samme elevtall som de fire mindre fagene hadde før Kunnskapsløftet, mens hele reduksjonen har funnet sted i Kokk- og servitørfagene. Tidligere studier (Markussen et.al 2008) har vist at studieretningen har et særlig stort frafall og dårlig gjennomføring. Dette kan ha fått konsekvenser for søkningen til disse fagene.

7.6 Medier og kommunikasjon

For Medier og kommunikasjon er endringen for det andre året som følge av Kunnskapsløftet svært enkel og består i at tilbudet om eget kurs i grafisk produksjon på dette nivået er lagt ned.

Tabell 7.9 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Medier og kommunikasjon

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Medier og kommunikasjon	1617	1554	1974	1926	3290	3359
Grafisk produksjon	18	21	25	22		
Sum	1635	1575	1999	1948	3290	3359

Når vi ser på elevtallene på de to kursene før Kunnskapsløftet og kan konstatere at det minste kurset har forvunnet helt som eget tilbud på annet år, virker det lite rimelig å regne

utdanningsprogrammet med blant yrkesfagene. Nå vi dessuten legger til hva som er situasjonen for 2005-kullet høsten 2007 virker dette enda mindre rimelig. Da finner vi i alt 32 lærlinger på fem lærefag, 30 er på VKII i skole yrkesfag, mens 1465 er elever på Medier og kommunikasjon som leder mot studiekompetanse. Å regne dette blant de yrkesfaglige programmene bidrar til å skape forvirring når man skal følge elevene gjennom videregående opplæring og se hvor de ender opp i forhold til hva som var utgangspunktet.

7.7 Elektrofag

På elektrofag er det mer snakk om nye navn på tilbudene enn omfattende endringer i tilbudsstrukturen.

Tabell 7.10 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Elektrofag

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Elektro / Elenergi	1880	1628	1932	1668	1837	1639
Elektronikk / Data og elektronikk	456	585	405	494	626	684
Automatisering	262	255	301	250	534	435
Sjøfartsfag	185	204	150	158		
Flyfag	148	92	143	90	94	84
Teknisk allmennfag						12
Kulde- og varmepumpeteknikk					43	55
Mekatroniske fag (Oppland)	9	10	8	15		
Verkstedtekniske fag (Hedmark/Oppland)	4	4	9	10		
Elektronikk med allmennfag	9	9	15	14		
Elektrofag med studiekompetanse		7		8		
Sum	2953	2794	2963	2707	3134	2909

Vi ser at søker- og elevtallene er svært stabile på elektro / elektroenergi, eller det som tidligere ble kalt "sterkstrøm". Både Data og elektronikk ("svakstrøm") og Automatisering hadde en sterk vekst i søkertallet i 2007 sammenliknet med 2006, og dette er det tatt høyde for i dimensjoneringen av tilbudet ved at også elevtallet har økt betydelig. Sjøfartsfag gjenfinnes nå som maritime fag på utdanningsprogram for teknikk og industriell produksjon. Til gjengjeld kommer Kulde- og varmepumpeteknikk inn fra Mekaniske fag.

7.8 Mekaniske fag, Kjemi- og prosessfag og Teknikk og industriell produksjon

Den mest omfattende saneringen av kurstilbud finner vi når vi sammenlikner tilbudsstrukturen på studieretningene for mekaniske fag og kjemi- og prosessfag med det som har blitt resultatet på det nye utdanningsprogrammet Teknikk og industriell produksjon. Med smått og stort finner vi 19 tilbud før reformen, noen av dem særskilte tilbud i enkelte fylker, mens det er 9 etter innføringen av Kunnskapsløftet.

Tabell 7.11 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Mekaniske fag og Kjemi- og prosessfag / Teknikk og industriell produksjon.

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Kjøretøy	1521	1100	1440	1074	1160	1014
Billakkerer	74	49	128	39		
Skade og lakk	54	17	31	34	343	193
Reservedelsfaget	4	18	3	16		
Transportfag	230	315	248	283		
Maskinfag	80	106	103	119		
Arbeidsmaskiner	201	239	225	232	191	194
Plate- og sveisefag	206	302	233	309		
Elektromekaniske fag	416	504	443	513		
Mekaniske prosessfag	13	21	17	21		
Verktedtekniske fag	17	22	23	32		
Elektro/sveis/maskin (Hordaland)		2		22		
Produksjon- og industriteknikk					1081	1196
Industriell møbelproduksjon					11	9
Skipsbygging	102	108	96	108		
Skipsteknisk drift	162	163	141	160		
Maritime fag					420	438
Brønnteknikk	154	59	256	100	330	110
Kuldemontør	45	46	55	51		
Børsemaker	7	3	11	6		
Låsesmedfaget					12	
Gjenvinningsfaget					1	
Plastfaget					1	
Tekniske allmennfag	61	63	30	28		
Tilrettelagt	3	3	5	5		
Kjemiske prosessfag	199	197	251	246	304	263
Laboratoriefag	62	57	81	68	46	40
Sum	3611	3394	3820	3466	3900	3457

Seks tilbud går igjen før og etter reformen, og det er særlig to nye tilbud som er av viktighet. Det ene er det store kurset Produksjon- og industriteknikk som erstatter en rekke mindre kurs. Maritime fag erstatter Skipsbygging og skipsteknisk drift, men er et større kurstilbud enn disse to kursene var til sammen. Kuldemontør ble overført til Elektrofag i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet, mens Transportfag nå er å finne under Service og samferdsel. Elevtallet er totalt sett nesten overraskende stabilt med tanke på den omfattende strukturendringen. På den annen side hadde søkertall økt med 8 prosent. Ettersom det er svært vanskelig å sammenlikne situasjonen før og etter reformen på grunn av de omfattende endringene i tilbudet, er det vanskelig å si om det har blitt vanskeligere å komme inn på tilbudene over tid, eller om flere sier fra seg et tilbud.

7.9 Naturbruk

Naturbruk er lite berørt av strukturendringen som følger av Kunnskapsløftet. På samme måte som for Formgivningsfag, var det på tale å flytte det studiekompetansegivende

tilbudet Naturforvaltning til Studiespesialisering (se også kapittel 2), men dette ble likevel ikke vedtatt.

Tabell 7.12 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Naturbruk

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Fiske og fangst	65	56	74	69	88	85
Akvakultur	32	39	30	31	33	38
Landbruk og naturforvaltning	533	601	627	693	398	407
Reindrift	16	16	11	15	10	9
Skogbruk	60	70	44	65	61	52
Gartneri og hagebruk	10	8	6	13		
Anleggsgartner og idrettsanleggsgfag	85	86	107	80	94	108
Økologisk landbruk	21	25	41	40		
Naturbruk, hest	26	25	19	11		
Heste- og hovslagerfag					335	279
Villmarksturisme	9	10	3			
Innledende kurs (Hordaland)	7	7	8	6		
	864	943	970	1023	1019	978

Den største endringen ligger i det nye tilbudet Heste- og hovslagerfag. I den gamle strukturen kunne man velge lærefagene Hestefaget og hovslagerfaget fra tredje år, og disse fagene har nå fått et felles Vg2-kurs. Svært få av elevene på dette kurset vil nok velge å bli hovslagere, så det er hestefaget som er dominerende i denne sammenhengen. Reduksjonen i søker- og elevtall til Landbruk og naturforvaltning henger nettopp sammen med innføringen av Heste- og hovslagerfag. Hestefaget og hovslagerfaget bygget nemlig på VKI Landbruk og naturforvaltning eller VKI Økologisk landbruk under den tidligere ordningen. Søkertallet har totalt sett økt noe over tid, mens elevtallet er relativt stabilt. Vi ser at det var særlig stor ubalanse mellom søker- og elevtall på Heste- og hovslagerfag i 2007.

7.10 Salg og service / Service og samferdsel

På dette utdanningsprogrammet har man gått motsatt vei av hva som ellers har vært vanlig ved ny organisering av tilbudet. Tilbudet på det andre året er nå i mer samsvar med det som tilbys av lærefag det tredje året. Dessuten har dette utdanningsprogrammet tatt over ansvaret for IKT-servicefag som tidligere var under studieretningen for allmenne, økonomiske og administrative fag og Transportfag som var under mekaniske fag. Dette har ført til en betydelig økning i de samlede søker- og elevtallene.

Tabell 7.13 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Salg og service / Service og samferdsel

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Salg og service	1641	1577	1704	1600		
IKT-servicefag					758	565
Reiseliv					408	368
Salg, service og sikkerhet					1252	1195
Transport og logistikk					264	280
Sum	1641	1577	1704	1600	2682	2408

7.11 Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag / Bygg- og anleggsteknikk

Tabell 7.14 Søkere og elever fra grunnskolekullene 2004 – 2006 på andre år Byggfag, Tekniske byggfag, Trearbeidsdag / Bygg- og anleggsteknikk.

	2005		2006		2007	
	Søkere	Elever	Søkere	Elever	Søkere	Elever
Tømrer	2040	1882	2184	1949		
Murer	273	249	258	243		
Betongfag	139	212	134	218		
Stillasbygger	3	4	10	10		
Byggteknikk					2850	2535
Anlegg og bergverk	72	85	80	95		
Anleggsmaskinfører	405	201	380	204		
Anleggsteknikk					408	328
Rørfag	399	360	417	369		
Kopper- og blikkslager	58	65	46	57		
Klima-, miljø- og energiteknikk					518	473
Maler og byggtapetserer	87	89	92	86		
Overflatebehandling	26	16	15	11		
Overflateteknikk					83	106
Snekker	99	113	120	120		
Treteknikk					50	48
Steinfag	5	5	8	7	3	
Glassfaget	3		4	5	14	
Kart og oppmåling	3	3	4	5		
Teknisk tegning	127	122	90	74		
Møbeltapetseter	8	7	3			
Trebåtbygger	1		1			
Pianostemming og pianoteknikk			1	1		
Byggteknikk			11	12		
Produktdesign			24	20		
Feierfaget					10	1
Isolatørfaget					1	
Tekniske allmennfag	11	11	9	19		
Diverse, ikke identifisert, tilrettelagt	20	22	12	12		
Sum	3779	3446	3903	3517	3937	3491

De tre studieretningene Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag er, med unntak for noen fag, slått sammen til det nye utdanningsprogrammet Bygg- og anleggsteknikk. Opp i mot 20 enkelttilbud er her reorganisert i fem hovedtilbud på Vg2-nivå. I tillegg kommer en del særløpsfag med lære i bedrift fra andre år. Søker- og elevtallet ser ut til å være lite påvirket av strukturomleggingen. De nye store fagene har et søker- og elevtall som omtrent omfatter summen av de mindre kursene før reformen. Unntaket er snekker/treteknikk som er mer enn halvert.

Vi merker oss at kurset Teknisk tegning har forsvunnet helt. Dette er nå en fagskoleutdanning. Noen av småfagene, som trebåtbygger, glassfag, pianostemming og møbeltapetserer er overført til utdanningsprogrammet for Design og håndverk.

7.12 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett nærmere på søkningen til annet opplæringsår og hvor mange elever og læringer fra de opprinnelige grunnskolekullene vi gjenfinder på dette nivået et år etter at de gikk ut av grunnskolen. Vi har samtidig dokumentert strukturendringene for det andre året i videregående opplæring.

Strukturendringen i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet innebar at IKT-driftsfag er flyttet Service og samferdsel, mens Formgivingsfag er opprettet som nytt tilbud og erstatter Tegning, form, farge. Dette må vi ta hensyn til når vi sammenlikner søker- og elevtall på andreåret i 2006 og 2007. Når vi tar hensyn til dette, kan ikke søker- og elevtallet på Studiespesialisering sies å ha økt i forhold til hva det var på den tilsvarende studieretningen før reformen.

Verken flyttingen av formgivingsfaget til Studiespesialisering, eller inndelingen i de tre fordypningsområdene realfag, språkfag og samfunnsfag og økonomi, virker spesielt godt gjennomtenkt. Elevtallet på formgivingsfag var bare halvparten av hva det hadde vært på Tegning, form og farge før reformen. Et populært opplæringstilbud er redusert til mindre enn halvparten i omfang. Det er grunn til å se på dette som en ikke intendert konsekvens av endringen i tilbudsstruktur. Det som kan ha framstått som særlig attraktivt ved det gamle tilbudet, var at elevene startet med en generell yrkesfaglig innføring i formgivingsfag på grunnkurset, før de valgte å rette seg inn mot studiekompetanse. Språkfag fikk så få søkere at tilbudet ble inndratt allerede etter et år og slått sammen med samfunnsfag og økonomi. I hvilken grad hadde man på forhånd undersøkt interessen blant elevene for de ulike tilbudene?

På Musikk, dans, drama og Idrettsfag var det ingen endringer i tilbudsstruktur på annet års nivå i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet. De endringene vi ser i søker- og elevtall avspeiler endringer i elevtallene på førsteåret før. Særlig påtakelig er veksten på Idrettsfag. På Medier og kommunikasjon er det lille VKI-kurset Grafisk produksjon avviklet og det er nå i likhet med Idrettsfag bare ett kurs på andreåret. Elevtallet i Medier og kommunikasjon har økt kraftig og avspeiler økningen på lavere nivå forutgående år. Med den fordelingen det er av elever på dette utdanningsprogrammet mellom yrkesfaglig opplæring og studiekompetanse, virker det ikke rimelig å regne det blant de yrkesfaglige programmene og det bidrar til å skape forvirring når man skal følge

elevene gjennom videregående opplæring og se hvor de ender opp i forhold til hva som var utgangspunktet.

På de yrkesfaglige programmene Elektrofag, Naturbruk og Helse- og sosialfag er endringene i tilbudsstruktur for det andre opplæringsåret relativt små. Søker- og elevtallene har økt noe på Elektrofag og Helse- og sosialfag. På Naturbruk er Heste- og hovslagerfaget et nytt tilbud, mens Hjelpepleier og Omsorgsarbeider er slått sammen til Helsearbeider på Helse- og sosialfag.

Service og samferdsel har økt kraftig i omfang, blant annet som følge av at IKT-servicefag når er lagt under dette programmet. For øvrig er tilbudsstrukturen på det andre året utvidet fra bare ett kurs til fire, noe som er det motsatte av hva som eller er gjort i forbindelse med reformen. Bakgrunnen for dette var et behov for å bringe strukturen på det andre året mer i samsvar med tilbudene fra tredje opplæringsår.

De nye sammenslåtte utdanningsprogrammene Bygg- og anleggsfag og Teknikk og industriell produksjon innebærer en total omlegging av tilbudsstrukturen fra andre opplæringsår gjennom en sterk forenkling og reduksjon i antall kurs. Søker- og elevtallene er likevel relativt stabile i forhold til hva de var samlet sett på de opprinnelige fem studieretningene før reformen. Slik sett ser det ut til at den strukturen som er valgt fungerer i forhold til elevenes preferanser.

Restaurant- og matfag bygger på den gamle studieretningen, men tilbudet er redusert fra sju til to kurs på det andre året. Søker- og elevtallet er redusert, men ikke i samme omfang som på førsteåret. Det nye utdanningsprogrammet Design og håndverk bygger på restene av studieretningen Formgivingsfag. Den største endringen er at Tegning, form, farge er og overført til Studiespesialisering mens en del mindre håndverksfag er overført fra andre studieretninger. Fra 2006 til 2007 ble søker- og elevtallene mer enn halvert, når vi tar utgangspunkt i søkere og elever fra de aktuelle grunnskolekullene fra 2004 og 2005.

8 Gjennomstrømning før og etter Kunnskapsløftet

8.1 Innledning

I dette kapitlet vil vi følge elevene inn i og gjennom videregående opplæring. Vi tar utgangspunkt i de fire kullene av rettighetssøkere fra våren da de gjorde seg ferdige med grunnskolen og så langt vi kan ut fra de dataene vi har tilgang til. Vårt siste målepunkt er høsten 2007. Det betyr at vi kan se på hvor langt elevene har kommet henholdsvis den første høsten og ett, to og tre år etter at de gikk ut av grunnskolen. Vi vil bruke to målepunkter for hvert år, nemlig våren når de søker og høsten etter skolestart.

8.2 Fra søkning til skolestart det første året

Tabell 8.1 viser utgangspunktet når det søkes om opptak, hva som skjer underveis og status om høsten etter skolestart.

Tabell 8.1 Fra søking til elevstatus ved overgang fra grunnskole til første år i videregående opplæring for fire årskull. Vandringer mellom hovedretningene

		2004	2005	2006	2007
Søker	Studieforberedende	43,3	47,3	50,0	49,3
	Yrkesfag	54,6	50,4	48,0	48,8
	Alternativ opplæring	1,2	1,6	1,4	1,4
	Søker ikke	0,9	0,7	0,7	0,4
	Sum vår	100,0	100,0	100,1	99,9
Fra søker til elev	Studforb - studforb	41,1	43,7	46,0	45,4
	Yrkesfag - yrkesfag	48,9	46,3	43,1	44,3
	Studforb - yrkesfag	1,2	2,6	2,6	2,5
	Yrkesfag - studforb	2,9	1,9	2,3	2,3
	Særskilt - særskilt	0,9	1,2	1,1	0,9
	Studforb – ikke elev	0,9	1,0	1,2	1,4
	Yrkesfag – ikke elev	2,6	2,0	2,1	2,0
	Søker ikke – ikke elev	0,6	0,4	0,5	0,3
	Andre bevegelser	0,9	0,9	1,1	0,9
Sum bevegelser		100,0	100,0	100,0	100,0
Elevstatus	Studieforberedende	44,3	46,0	48,5	47,7
	Yrkesfag	50,2	49,2	45,9	47,0
	Alternativ opplæring	1,3	1,4	1,7	1,2
	Ikke elev	4,2	3,4	3,9	4,0
	Sum høst	100,0	100,0	100,0	99,9

Av den øverste delen av tabellen framgår det at det i 2004 var 43,3 prosent som søkte seg til de tre studieforberedende studieretningene, 54,6 prosent søkte yrkesfag, 1,2 prosent søkte alternative opplærings tilbud, mens 0,9 prosent ikke søkte videregående opplæring i det hele tatt. Andelen som tok sikte på studiekompetanse økte med fire prosentpoeng fra 2004 til 2005 og siden med 2,7 prosentpoeng til 2006, for så å gå tilbake med 0,7

prosentpoeng i 2007. Utviklingen for søkningen til yrkesfagene viser en helt motsatt tendens. Nettoendringen fra 2004 til 2007 for søking er dermed en bevegelse bort fra yrkesfagene på ca 6 prosentpoeng.

Den nederste delen av tabell 8.1 viser hvordan status var etter skolestart om høsten. Tendensen til en sving i yrkesfagenes disfavør er da ikke like sterk, og nettoendringen fra 2004 til 2007 er bare på 3 prosentpoeng, mens den var på 6 prosentpoeng da vi så på søkningen. Årsakene til dette finner vi i midtfeltet av tabellen. I 2004 søkte 2,6 prosent yrkesfag, men de ble aldri elever. I 2007 var denne andelen redusert til 2 prosent. Omvendt var det for de som søkte seg mot studieforberedende retninger, men ikke ble elever. Her økte andelen fra 0,9 til 1,4 prosent. I 2004 var det 1,2 prosent som tok sikte på studiekompetanse, mens som endte opp som yrkesfagelever. I 2007 gjeldt dette 2,5 prosent. Motsatt var det 2,9 prosent som søkte yrkesfag i 2004, men som endte opp med kurs for studiekompetanse. Denne andelen var redusert til 2,3 prosent i 2007.

Det er vanskelig å gi en entydig tolkning av disse bevegelsesmønstrene, men det burde være grunnlag for å hevde at elevenes preferanser ved søkning om våren viser en enda tydeligere tendens bort fra yrkesfagene enn det bildet vi får når vi ser på hvordan de fordeler seg på de to hovedretningene når vi ser på elevtallene om høsten. Vi vet samtidig at andelen som fikk innfridd førsteønsket om kurs og skole har sunket år for år og dette kan nok også forklare noe. I 2004 endte 84,7 prosent av søkerne elevkullet opp på et kurs som var i samsvar med førsteønsket, mens 75,8 prosent fikk innfridd både kurs- og skoleønske. I 2007 hadde disse andelene sunket til 81,2 og 69,4 prosent. Reduksjonen i andelen som fikk innfridd førsteønskene er særlig stor for Idrettsfag og Musikk, dans og drama. Det kan bety at noe av bevegelsen bort fra yrkesfagene demmes opp av manglende kapasitet i to av de tre retningene som leder mot studiekompetanse. I tillegg skjer det en endring i preferanser fra førsteinntaket og til skolestart, enten ved at en del elever ombestemmer seg og lykkes i å komme inn på noe annet enn det som var førsteønsket, eller at de får et tilbud som ikke er i samsvar med førsteønsket og lykkes i å komme inn på noe som verken er i samsvar med førsteønsket eller det de får tilbud om.

8.3 Fra første til andre år

Vi vil nå følge tre elevkull videre fra første høsten etter at de gikk ut av grunnskolen og fram til neste vår. Det vi nå ønsker å få svar på er hvor mange som søker seg videre etter det første året, hva de søker og om det er endringer i søkermønsteret over tid. Vårt siste målepunkt er nå våren 2007, og det betyr at vi bare kan følge tre kull, nemlig de som gikk ut av grunnskolen våren 2004, 2005 og 2006. Tabell 8.2 forteller hvor stor andel av hvert kull som søkte, og hvilket trinn tilbudet de som søkte om opptak til var på. Det skilles mellom de som var elever høsten etter at de gikk ut av grunnskolen og de som var utenfor videregående opplæring. Tallene i tabellen gjelder prosentandeler av hele grunnskolekullet og viser at det fra 2004-kullet til 2005-kullet skjedde en økning i andelen som søkte seg til det andre året i videregående opplæring et år etter at de gikk ut av grunnskolen. Mens dette gjaldt 82,3 prosent av 2004-kullet, var andelen 84,4 prosent for 2005-kullet. For 2006-kullet er andelen et halvt prosentpoeng lavere. Forskjellen mellom de to første kullene

ligger i at flere følger normert tidsbruk, mens andelen som søker om opptak på grunnkurs reduseres. Andelen som ikke søker er konstant på 5 prosentpoeng.

Tabell 8.2 Tre kull av grunnskolelever på vei fra første til andre år i videregående opplæring. Elevstatus høsten etter 10. trinn og søknadsstatus ett år etter 10. trinn.

Totalprosentuering

		Søker VKI/Vg2	Søker GK/Vg1	Søker ikke	Sum
2004	Elev	82,3	9,9	3,5	95,8
	Ikke elev	0,6	2,1	1,5	4,2
	Alle	83,0	12,0	5,0	100,0
2005	Elev	84,4	8,3	3,8	96,5
	Ikke elev	0,7	1,5	1,2	3,4
	Alle	85,2	9,8	5,0	100,0
2006	Elev	83,8	7,3	5,0	96,1
	Ikke elev	1,0	1,4	1,5	3,9
	Alle	84,8	8,7	6,5	100,0

Når vi sammenlikner 2005-kullet med 2006-kullet, finner vi at andelen som følger normert tidsbruk er omtrent den samme, mens andelen som søker om opptak på Vg1 er noe redusert. Til gjengjeld øker andelen som ikke søker med 1,5 prosentpoeng. Tabellen viser også at omtrent to tredjedeler av de som ikke var registrert som elever høsten etter at de gikk ut av grunnskolen søker om opptak om våren. Når en del av disse søker om opptak til det andre året i videregående opplæring, kan dette tyde på at de likevel har vært elever, men at våre data ikke har fanget opp dette.

Tabell 8.3 Tre kull av grunnskolelever på vei fra første til andre år i videregående opplæring. Elevstatus høsten etter 10. trinn og søknadsstatus ett år etter 10. trinn.

Horisontal prosentuering

Kull		Søker VKI/Vg2	Søker GK/Vg1	Søker ikke	Sum
2004	Studforb	89,1	5,4	5,5	100,0
	Yrkesfag	84,7	13,2	2,1	100,0
	Særskilt	19,4	72,7	7,9	100,0
	Ikke elev	13,4	50,2	36,4	100,0
	Alle	83,0	12,0	5,0	100,0
2005	Studforb	90,3	4,2	5,5	100,0
	Yrkesfag	86,8	10,9	2,3	100,0
	Særskilt	19,5	71,5	9,5	100,0
	Ikke elev	20,6	44,0	35,4	100,0
	Alle	85,2	9,8	5,0	100,0
2006	Studforb	89,7	3,6	6,7	100,0
	Yrkesfag	86,6	10,1	3,3	100,0
	Særskilt	28,0	61,0	11,0	100,0
	Ikke elev	27,9	33,9	38,2	100,0
	Alle	84,8	8,7	6,5	100,0

Når vi skiller mellom ulike grupper av elever, ser vi at andelen som følger normert tidsbruk er noe høyere blant elever på de studieforbereende kursene enn på yrkesfag, men forskjellen er bare på 3 – 4 prosentpoeng. Det er på den annen side betydelig flere yrkesfagelever som søker om opptak på førsteåret i videregående opplæring en gang til. Det er også flere som ikke søker om opptak i 2006-kullet enn det var i 2005-kullet, noe som er forbausende. Når vi ser på hvor disse elevene er ved starten av det andre skoleåret, vil kanskje dette bildet være endret. I den grad vi kan snakke om en utvikling over tid, skjer denne i første rekke mellom de to kullene før Kunnskapsløftet, ved at andelen som følger normert tidsbruk øker, og mest blant yrkesfagelevne. Endringene for gruppen av elever på særskilte opplegg og for de som ikke var elever vil vi tillegge mindre vekt, fordi disse gruppene er så små og fordi de kan være noe ulikt sammensatt fra et år til det neste. Hovedfunnet er at andelen som ikke søker synes å være temmelig stabil.

8.4 Status ved oppstart av andre opplæringsår

I dette avsnittet vil vi se nærmere på hvor i opplæringsløpet de tre grunnskolekullene fra 2004, 2005 og 2006 befant seg ved oppstarten av det andre året, det vil si høsten henholdsvis 2005, 2006 og 2007. I tabellen nedenfor skiller vi mellom i alt seks forskjellige mulige utfall, nemlig at eleven (1) følger normert tidsbruk og ikke har skiftet studieretning eller utdanningsprogram, (2) har skiftet retning, men ikke tapt tid, (3) går om igjen på samme klassetrinn og samme retning, (4) går om igjen på samme klassetrinn og på ny retning, (5) har vært i videregående opplæring, men sluttet og (6) har aldri vært i videregående opplæring. Tabellen viser at forskjellene mellom de tre kullene er små.

Tabell 8.4 Gjennomføring fra første til annet opplæringsår i videregående opplæring for tre kull av grunnskoleelever

Gjennomføring fra første til annet år	2004-kull	2005-kull	2006-kull
Normert tidsbruk	77,1	78,7	78,8
Omvalg uten tidstap	3,2	3,1	2,8
Samme retning, tidstap	4,7	5,0	3,6
Omvalg med tidstap	6,9	7,1	6,2
Sluttet	6,4	4,9	6,8
Utenfor opplæring	1,6	1,2	1,7
Sum	100,0	100,0	100,0

Av 2005-kullet var det 1,6 prosentpoeng flere som fulgte normert tidsbruk fra første til annet opplæringsår enn det var i 2004-kullet. Vi finner en tilsvarende reduksjon i andelen som sluttet mellom første og annet opplæringsår. I tillegg er noen færre av 2005 kullet helt utenfor videregående opplæring enn det som var tilfellet for årskullet før dem. Når vi sammenlikner 2006-kullet med 2005-kullet, finner vi en økning i andelen som har sluttet på 1,9 prosentpoeng, mens andelen som følger normert tidsbruk er uforandret. Når det gjelder elever som har sluttet, forteller ikke tabell 8.4 når de har sluttet. De var elever høsten etter at de gikk ut av grunnskolen, men utenfor videregående opplæring et år seinere. Sammenlikner vi 2006-kullet med 2004-kullet, kan vi konkludere med at gjennomføringen er noe bedret, mens andelen som ikke er i videregående opplæring er 100

omtrent konstant. Endringene er imidlertid svært små. Vi vet dessuten at preferansene for de ulike retningene er endret noe over tid, og dette kan i seg selv gi endringer i samlet gjennomføring for hele kullet. Tabell 8.5 viser at gjennomføringen er betydelig dårligere på yrkesfagene, med 11 – 13 prosentpoeng færre som følger normert tidsbruk. Forskjellen mellom de to hovedretningene i andel som slutter er mye mindre, og spesielt i 2006.

Tabell 8.5 Gjennomføring fra første til annet opplæringsår i videregående opplæring for tre kull av grunnskoleelever etter hovedretning

Gjennomføring fra første til annet år	2004-kull		2005-kull		2006-kull	
	Studforb	Yrkesfag	Studforb	Yrkesfag	Studforb	Yrkesfag
Normert tidsbruk	87,4	74,9	88,7	75,3	87,3	76,1
Omvalg uten tidstap	1,6	4,4	1,5	4,4	1,6	4,3
Samme retning, tidstap	1,1	4,0	1,9	4,6	1,0	3,4
Omvalg med tidstap	4,4	9,2	4,5	9,2	3,6	8,7
Sluttet	5,5	7,5	3,4	6,5	6,5	7,4
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Hovedinntrykket er at endringene er svært små fra år til år. Det mest iøynefallende er kanskje at andelen som hadde sluttet etter et år blant de som begynte på en studieforberedende retning eller program økte med tre prosentpoeng fra 2005 til 2006, mens den hadde gått ned med to prosentpoeng året før. Endringen er særlig stor for Studiespesialisering. Tabell 8.6 viser hvor mange som fulgte normert tidsbruk og hvor mange som sluttet etter studieretning/utdanningsprogram.

Tabell 8.6 Gjennomføring fra første til annet opplæringsår i videregående opplæring for tre kull av grunnskoleelever etter studieretning / utdanningsprogram

Gjennomføring fra første til annet år	2004-kull		2005-kull		2006-kull	
	Normert	Sluttet	Normert	Sluttet	Normert	Sluttet
Allmennfag/Studiespes.	87,5	6,0	89,0	3,7	87,9	7,0
Idrettsfag	87,2	2,7	87,8	2,0	86,9	3,3
Musikk, dans, drama	86,4	4,8	86,7	2,6	85,9	4,8
Medier og kommunik.	90,0	3,5	88,2	2,5	88,1	4,3
Helse og sosial	78,8	7,9	79,3	5,9	78,4	7,6
Elektrofag	69,5	4,2	70,0	3,6	76,1	3,5
Mekaniske / Tekn. ind	65,1	11,3	64,8	10,6	68,3	10,7
Kjemi og prosess	82,1	7,0	80,6	4,4		
Hotel. nær / Rest. mat	70,2	8,8	70,2	8,7	71,2	8,9
Naturbruk	73,7	6,2	78,0	6,7	76,5	6,2
Bygg / Bygg anlegg	81,4	7,3	82,6	5,4	83,9	7,4
Tekn. byggfag	69,5	11,4	73,1	7,1		
Trerbeidsfag	62,3	7,7	73,8	5,4		
Salg. serv / Serv. samf	79,5	5,0	78,0	4,8	79,1	6,5
Formgivning / Design. h	76,4	8,0	75,5	7,9	62,7	10,4
Særskilt	3,1	11,3	7,2	9,0	33,6	12,6
Alle	77,1	6,4	78,7	4,9	78,8	6,8

I det store og hele har vi med relativt stabile mønstre å gjøre. En stor del av økningen på 1,9 prosentpoeng fra 2005-kullet til 2006-kullet i andelen som sluttet, kan forklares med en økning på 3,3 prosentpoeng for Studiespesialisering. Tallene for Design og håndverk er ikke direkte sammenliknbare med Formgivingsfag, og den negative utviklingen her kan nok forklares med at mange av de elevene som ville ha siktet mot Tegning, form, farge ikke lenger finnes på det nye utdanningsprogrammet, men på Studiespesialisering. Vi har tidligere dokumentert et lavere nivå for gjennomsnittskarakterer på Design og håndverk i forhold til Formgivingsfag, noe som nok kan settes i direkte sammenheng med denne strukturendringen. Vi skal forfølge denne problemstillingen noe videre.

8.5 Gjennomføring til tredje år

Siden vi ikke har data lenger fram enn til høsten 2007, vil være analyser av gjennomføring til tredje opplæringsår måtte begrenses til de to siste grunnskolekullene før innføringen av Kunnskapsløftet. Tabell 8.7 viser disse kullene etter skolestart to år etter at de gikk ut av grunnskolen. Det er en økning i andelen som følger normert tidsbruk fra 2004-kullet til 2005-kullet på 2,5 prosentpoeng, og det er særlig andelen som er forsinket, men som har holdt seg til samme studieretning, som er redusert.

Tabell 8.7 Gjennomføring etter oppstart av tredje opplæringsår for to grunnskolekull

	2004-kullet	2005-kullet
Normert tidsbruk	61,5	64,0
Omvalg uten tidstap	10,3	10,6
Samme retning, tidstap	7,1	5,3
Omvalg med tidstap	7,9	7,5
Sluttet	11,4	11,2
Utenfor opplæring	1,9	1,5
Sum	100,0	100,0

Den tendensen som vi så etter det første året er dermed enda tydeligere etter to år. Etter et år hadde andelen som fulgte normert tidsbruk økt med 1,6 prosentpoeng når vi sammenlikner de to kullene. Vi ser en forbedring i gjennomføring fra 2004-kullet til 2005-kullet ved at andelen som er på VKII ved oppstarten av det tredje året øker med 2,1 prosentpoeng, samtidig som andelen læringer øker med 0,8 prosentpoeng. Andelen som tar allmennfaglig påbygning er like stor begge år.

Tabell 8.8 Status etter oppstart av tredje opplæringsår for to grunnskolekull

	2004-kullet	2005-kullet
Vg1 eller grunnskole	4,0	3,5
VKI	11,0	9,3
VKII	49,7	51,8
Allmennfaglig påbygning	7,8	7,8
Lære i bedrift	14,2	15,0
Utenfor opplæring	13,2	12,7
Sum	100,0	100,0

Ettersom det fant sted en betydelig endring i andelen som søkte seg til studieretninger som leder mot studiekompetanse fra 2004 til 2005, kan dette være en del av forklaringen på den bedrede gjennomføringen. Når vi ser på andeler som følger normert tidsbruk innenfor de ulike studieretningene, og lager et hovedskille mellom yrkesfag og utdanninger som leder mot studiekompetanse, ser vi imidlertid at andelen som følger normert tidsbruk øker omtrent like mye innenfor de to hovedretningene fra 2004-kullet til 2005-kullet. Det som likevel er mest slående, er den store forskjellen mellom de to hovedretningene når det gjelder andelen som går videre uten tidstap, som har tidstap og som slutter.

Tabell 8.9 Gjennomføring etter oppstart av tredje opplæringsår for to grunnskolekull etter hovedretning.

	Studiekompetanse		Yrkeskompetanse	
	2004-kullet	2005-kullet	2004-kullet	2005-kullet
Normert tidsbruk	87,0	88,3	44,1	45,7
Omvalg uten tidstap	1,7	2,0	18,4	19,2
Samme retning, tidstap	2,8	1,7	8,1	6,2
Omvalg med tidstap	5,0	4,3	10,4	10,2
Sluttet	3,5	3,7	19,0	18,7
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0

Mens omtrent 90 prosent av elevene som siktet mot studiekompetanse sto uten tidstap ved oppstarten av det tredje opplæringsåret, gjaldt dette knapt to tredjedeler av yrkesfagelevne. Andelen økte med 1,6 prosent for den første gruppa og 2,4 for den siste. Vi må imidlertid ta et viktig forbehold når det gjelder tidsbruk, fordi den ikke sier noe om elevenes faglige prestasjoner. Elever som har brukt normert tid, kan godt ha strøket i et eller flere fag underveis eller mangle vurdering, og da vil det for de fleste bli nødvendig å bruke ekstra tid for å nå målet om studie- eller yrkeskompetanse.

Andelen som er ute av videregående opplæring etter to år er knapt 4 prosent for de som startet på et løp mot studiekompetanse, mens den er nærmere 20 prosent for yrkesfagelevne. Her er det ingen forskjeller mellom de to kullene. Andelen som har gjort et omvalg og som har tapt tid i forhold til normert tidsbruk er omtrent 4 – 5 prosent for de som tok sikte på studiekompetanse, mens den er det dobbelte for yrkesfagelevne. Å fortsette på samme studieretning, men å ligge etter i tid, gjelder 2 – 3 prosent av de som tok sikte på studiekompetanse. Blant yrkesfagelevne utgjorde denne gruppa 8 prosent for 2004-kullet, mens den hadde sunket til 6 prosent for 2005-kullet. Konklusjonen er at forskjellene mellom de to kullene er små, men at vi kan ane en noe bedre gjennomstrømning, særlig blant yrkesfagelevne.

Starten av det tredje opplæringsåret er et særlig viktig målepunkt fordi vi da blir tydelig hvilke valg yrkesfagelevne har gjort i forhold til endelig kompetansemål. Mens nær 90 prosent av de som siktet mot studiekompetanse da de begynte i videregående opplæring er elever på VKII, er bildet langt mer sammensatt for yrkesfagelevne. Den største gruppe er lærlinger i bedrift, og den gruppa økte med 2,4 prosent prosentpoeng fra 2004 – kullet til 2005 – kullet. Til gjengjeld var det færre forsinkede elever på VKI.

Tabell 8.10 Opplæringsstatus etter oppstart av tredje opplæringsår for to grunnskolekull etter hovedretning.

	Studiekompetanse		Yrkeskompetanse	
	2004-kullet	2005-kullet	2004-kullet	2005-kullet
Elev Vg1 eller grunnskole	1,7	1,2	4,3	4,2
Elev VKI	6,2	4,9	14,1	12,2
Elev VKII	88,1	89,7	19,8	19,6
Allmennfaglig påbygning	0,2	0,1	15,4	15,6
Lære	0,4	0,4	27,3	29,7
Utenfor opplæring	3,5	3,7	19,0	18,7
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0

Omtrent 15 prosent av de som startet på yrkesfag finner vi igjen på allmennfaglig påbygning om høsten det tredje året. Vi kan ikke vite noe sikkert om dette er planlagte løp eller ikke, men vi kan få en indikasjon ved å se nærmere på hvordan gjennomføringen er etter hvilket grunnkurs elevene begynte på. Alt i alt hadde 53,2 prosent av 2004-kullet brukt normert tid og var på vei mot studiekompetanse høsten 2006, mens den tilsvarende andelen for 2005-kullet var 55,3 prosent. Andelen med normert tidsbruk og på vei mot yrkeskompetanse var henholdsvis 18,5 og 18,7 prosent for de to kullene. Andelen som var forsinket sank fra 15,1 til 13,3 prosent, mens andelen som sluttet eller aldri hadde vært i opplæring sank fra 13,2 til 12,7 prosent av grunnskolekullet.

Tabell 8.11 Andel av elevene etter tidsbruk og hovedretning etter oppstart av tredje opplæringsår. For to grunnskolekull og etter hvilket grunnkurs de startet på.

	Normert tid mot studiekompetanse		Normert tid mot yrkeskompetanse		Forsinket		Sluttet / utenfor	
	2004-kullet	2005-kullet	2004-kullet	2005-kullet	2004-kullet	2005-kullet	2004-kullet	2005-kullet
Allmennfag.	87,8	88,9	0,5	0,4	8,2	6,8	3,5	3,9
Idrettsfag	90,5	90,6	0,4	0,3	6,6	6,2	2,6	2,9
Musikk, dans, drama	88,9	89,0	1,0	0,6	6,3	6,7	3,9	3,7
Medier og kommunik.	83,9	83,4	3,4	2,4	8,8	7,3	5,9	6,9
Helse og sosial	26,8	30,5	39,5	36,5	18,9	17,6	14,9	15,5
Elektrofag	12,3	9,9	52,1	59,8	20,3	16,7	15,3	13,6
Mekaniske fag	4,3	3,6	45,8	48,9	22,6	20,7	27,3	26,9
Kjemi og prosess	9,6	7,3	65,6	64,5	3,0	3,4	12,9	14,2
Hotell og næringsmiddel	14,7	13,1	30,6	33,5	27,8	25,9	26,8	27,6
Naturbruk	40,1	39,2	24,7	28,4	18,1	15,8	17,3	16,6
Byggfag	8,9	9,2	56,6	58,4	12,7	11,3	21,8	21,1
Tekn. byggfag	4,1	8,0	56,3	58,7	19,5	15,7	20,1	17,6
Trerbeidsfag	12,0	6,0	33,9	39,9	25,1	23,2	29,0	31,0
Salg og service	40,3	40,6	21,9	23,1	14,0	14,1	22,8	22,2
Formgiving	53,9	54,5	13,0	13,1	17,3	16,5	15,8	16,1
Særskilt	14,4	12,1	9,4	5,1	54,7	61,7	21,5	22,1
Ikke i opplæring	12,2	19,5	5,4	4,5	38,2	32,7	44,2	43,2
Sum	53,2	55,3	18,5	18,7	15,1	13,3	13,2	12,7

På fem av de tolv yrkesfaglige grunnkursene finner vi andeler på over 25 prosent som er på vei mot studiekompetanse når de har kommet til det tredje året. På Helse- og sosialfag og Salg og service forklares dette i sin helhet med overgang til kurset allmennfaglig påbygning.

Av de rettighetselevene som startet på Medier og kommunikasjon gikk omtrent 15 prosent til allmennfaglig påbygning, mens to tredjedeler tok det studiekompetansegivende VKII-kurset Medier og kommunikasjon. Bare 2 – 3 prosent av disse elevene er på vei mot yrkeskompetanse, noe som kan rettferdiggjøre spørsmålet om dette kan kalles en yrkesfaglig studieretning. Av de 2110 rettighetselevene som startet på grunnkurset Medier og kommunikasjon høsten 2005 gjenfinner vi bare 50 som læringer høsten 2007, og da inkluderer vi også læringer i fag som tilhører andre studieretninger. 22 av de 2110 grunnkurselevene gjenfinnes som elever på VKI Grafisk produksjon det andre året, mens vi gjenfinner 23 som læringer i grafiske fag det tredje året. VKI-kurset ble dessuten bare tilbudt i fire fylker. Ettersom tilbudsstrukturen er lagt om for dette utdanningsprogrammet etter innføringen av Kunnskapsløftet, slik at alle elever følger samme Vg2 kurs det andre året, har vi ennå ingen indikasjon på hvordan elevene kommer til å velge det tredje året når det er aktuelt å velge et lærefag.

40 prosent av grunnkurselevene på Naturbruk er på vei mot studiekompetanse det tredje året. Vi gjenfinner 27 – 29 prosent av elevene på VKII kurset Naturforvaltning, som gir studiekompetanse, og omtrent 10 prosent på allmennfaglig påbygning. Av grunnkurselevene som begynte på Formgivningsfag er godt over halvparten på vei mot studiekompetanse to år seinere. Disse fordeler seg med ca 37 prosent på Tegning, form, farge og 15 prosent på allmennfaglig påbygning. På de øvrige sju yrkesfaglige studieretningene gjenfinner vi mellom 4 og 15 prosent av grunnkurselevene på vei mot studiekompetanse to år etter. Dette forklares i det alt vesentlige av at de tar allmennfaglig påbygning.

8.5.1 Omsorgsarbeider og hjelpepleier

En viktig strukturendring i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet gjelder Helse- og sosialfag der VKI kursene Omsorgsfag og Hjelpepleier er slått sammen til Vg2 kurset Helsearbeider. Dette danner grunnlaget for et lærefag fra tredje år, mens VKII Hjelpepleier var et skolefag og Omsorgsarbeider var lærefag før reformen. Ettersom vi bare har data fram til skoleåret 2007 – 2008, kan vi bare se eventuelle effekter av reformen for det andre opplæringsåret. 1566 elever fra grunnskolekullet 2005 var å finne på de to VKI kursene Omsorgsfag og Hjelpepleier høsten 2006. Høsten 2007 var det tilsvarende elevtallet fra grunnskolekullet fra 2006 på Vg2 kurset Helsearbeider 1681. Samlet var det altså 115 flere enn de som året før startet på de to VKI kursene Hjelpepleier og Omsorgsfag. Vi vet imidlertid ingen ting så langt om hvordan det gikk videre med disse 1681 elevene og hva de valgte for skoleåret 2008 – 2009.

Tabell 8.12 viser hvor mange elever fra grunnskolekullet fra 2005 som begynte på de to VKI kursene Hjelpepleier og Omsorgsfag høsten 2006 og hvor disse elevene befant seg høsten 2007.

Tabell 8.12 Gjennomføring fra andre til tredje opplæringsår for elever på VKI fagene Omsorgsfag og Hjelpepleier.

	8150 VKI Omsorgsfag		8154 VKI Hjelpepleier	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
8170 Lære Omsorgsarbeider	208	35,9 %	0	-
8176 VKII Hjelpepleier	4	0,7 %	668	67,7 %
8047 Allmennfag påbygg	224	38,7 %	207	21,0 %
Andre VKII kurs			6	0,6 %
VKI / Vg2	44	7,6 %	39	4,0 %
Utenfor opplæring	93	16,1 %	55	5,6 %
Sum	579	100,0 %	987	100,0 %

Vi ser gjennomføringen er veldig ulik for elevene på de to fagene. Her må vi imidlertid understreke at dette gjelder elever som har gått rett fra grunnskolen til videregående opplæring. Det finnes også mange voksne elever på de to fagene, og disse omfattes ikke av vår analyse. Av de 579 elevene fra det aktuelle kullet som startet på Omsorgsfag er det bare 35,9 % som går videre i lære i dette faget, mens 38,7 prosent tar allmennfaglig påbygning. 7,6 % forblir på andre år mens 16,1 % slutter i videregående opplæring. To av tre blant de som starter i VKI Hjelpepleier går videre til VKII i skole i dette faget. 21 prosent tar allmennfaglig påbygning, mens 4 prosent går om igjen på det andre året og 5,6 prosent slutter.

8.6 Karakterforskjeller og gjennomføringsmuligheter

Vi vil avslutte dette kapitlet med å vende tilbake til det som har vært et hovedpoeng i denne rapporten, nemlig grunnskolekarakterenes betydning for utdanningsløpet. Tidligere i dette kapitlet har vi delt inn elevene etter hvor de står ved starten av det tredje året, om de følger normert tidsbruk, om de har gjort omvalg eller om de har sluttet. Nå vil vi se nærmere på hvordan elevene fordeler seg på disse kategoriene når vi deler dem inn etter hvilket faglig utgangspunkt de hadde målt etter grunnskolekarakterer.

Tabell 8.13 Status ved starten av tredje opplæringår etter karakterer fra grunnskolen. Avgangskullet fra grunnskolen 2005

Kompetansemål høsten tredje år	Gjennomsnitt standpunktkarakterer fra grunnskolen							Alle
	Under 3,3 og 1 eller ikke vurdering	Under 3,3 2 eller bedre	3,3 eller over og 1 eller ikke vurdering	3,3 til 3,7 2 eller bedre	3,8 til 4,2 2 eller bedre	4,3 til 4,7 2 eller bedre	4,8 eller bedre 2 eller bedre	
Normert tid, mot studiekompetanse	5,4	12,9	51,3	36,0	61,2	81,9	92,1	56,7
Normert tid, mot yrkeskompetanse i bedrift	15,8	26,5	14,4	26,3	17,7	7,4	2,5	15,2
Normert tid, mot yrkeskompetanse i skole	2,6	4,8	3,7	6,3	4,7	2,3	,7	3,6
Normert tid, mot dobbeltkompetanse	,0	,0		,2	,2	,2	,1	,1
Uavklart/forsinket, studiekompetanse	4,6	3,1	6,6	2,9	2,5	1,9	1,7	2,6
Uavklart/forsinket, yrkeskompetanse	28,5	23,9	9,7	13,7	6,5	2,8	,6	9,7
Utenfor opplæring	43,1	28,7	14,4	14,6	7,1	3,6	2,3	12,1
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N=	3620	8098	1118	10467	11453	13567	10529	58852

Den gruppa som har det dårligste utgangspunktet er de som har et karaktergjennomsnitt på under 3,3 og som har minst ett fag med karakteren 1 eller manglende vurdering. De utgjør omtrent 6 prosent av grunnskolekullet og 43 prosent av dem er utenfor opplæring ved starten av det tredje året. Den neste gruppa omfatter omtrent 13 prosent av kullet. De har også et karaktersnitt på under 3,3, men de har minst 2 i alle fag. Her er andelen som er utenfor opplæring 29 prosent, mens over 30 prosent er i rute på vei mot yrkeskompetanse og en av fire er forsinket på vei mot yrkeskompetanse. Det finnes en svært liten gruppe som omfatter under 2 prosent av elevkullet og som mangler vurdering eller har karakteren 1 i minst ett fag, men som har et karaktersnitt på 3,3 eller bedre. Av disse har halvparten brukt normert tid på vei mot studiekompetanse. Blant de som har karaktersnitt på mellom 3,3 og 3,7 og ingen karakter dårligere enn 2, har 36 prosent brukt normert tid og er på vei mot studiekompetanse, mens en av tre er på vei mot yrkeskompetanse. For de tre siste gruppene ser vi at andelen som er på vei mot studiekompetanse øker med karaktergjennomsnittet, mens alle andre utfall minsker. Blant de som har et karaktersnitt på 4,8 eller bedre, er 92 prosent på vei mot studiekompetanse og bare 2 prosent er utenfor opplæring. Tabell 8.13 demonstrerer veldig tydelig hvilken effekt det faglige utgangspunktet fra grunnskolen har på den videre veien gjennom utdanningssystemet, både når det gjelder gjennomføring og valg av hovedretning.

En måte å lese tabellen på er å ta for seg de to første kolonnene og se nærmere på disse elevenes sjanser for å gjennomføre. For den første gruppa, som omfatter omtrent 6 prosent av grunnskolekullet, må vi kunne fastslå at sjansen for å fullføre er liten, og hvis

man klarer å fullføre, vil det være med forsinkelser. 42 prosent av dem har allerede forlatt videregående opplæring etter to år. Den andre gruppa omfatter omtrent 14 prosent av kullet og her er sjansen for å fullføre noe større, men heller ikke for disse vil sannsynligheten være spesielt stor for å klare det. 29 prosent har sluttet i skolen etter to år. De to gruppene omfatter en av fem elever og nøkternt sett vil bare et mindretall av dem kunne fullføre. Likevel begynner praktisk talt alle av dem i videregående opplæring. Grunnen til at de har små sjanser for å lykkes er i første rekke at de ikke har de nødvendige faglige forutsetningene for å nå målet om yrkes- eller studiekompetanse.

Det er i hvert fall tre måter å forholde seg til dette på. Enten gjør man noe med forkunnskapene til elevene generelt, og da er innsats i grunnskolen svaret, og så tidlig innsats som mulig for å styrke basiskunnskapene som er selve læringsgrunnlaget. Det andre svaret er å gi elevene det gjelder et tilbud i videregående opplæring som er tilpasset de faglige forutsetningene de har slik at de kan lykkes å nå begrensede mål med dette som utgangspunkt. Det tredje svaret er å ta utgangspunkt i de svake faglige forutsetningene disse elevene har og prøve å løfte dem gjennom målrettede tiltak og ekstra ressursinnsats. Alle tre tiltak er gode forslag, og alle tre er nødvendige dersom man skal lykkes i å bedre gjennomføringen i videregående opplæring.

8.7 Oppsummering

I dette kapitlet har vi fulgt elevene inn i og gjennom videregående opplæring. Vi har tatt utgangspunkt i de tre siste kullene av rettighetssøkere fra våren da de gjorde seg ferdige med grunnskolen og fulgt dem så langt vi kan ut fra de dataene vi har tilgang til. Vårt siste målepunkt er høsten 2007. Når vi ser på hvordan søkere og elever fordeler seg på de to hovedretningene ved søkning om våren og etter skolestart om høsten, er det grunnlag for å hevde at elevenes preferanser ved søkning om opptak i videregående opplæring om våren, viser en enda tydeligere tendens over tid bort fra yrkesfagene enn det bildet vi får av hvordan de fordeler seg på de to hovedretningene, når vi ser på elevtallene om høsten.

Når vi sammenlikner 2005-kullet med 2006-kullet, finner vi at andelen som følger normert tidsbruk fra det første til det andre året er omtrent den samme, mens andelen som søker om opptak på Vg1 er noe redusert. Til gjengjeld øker andelen som ikke søker med 1,5 prosentpoeng. I den grad vi kan snakke om en utvikling over tid, skjer denne i første rekke mellom de to kullene *før* Kunnskapsløftet, ved at andelen som tar sikte på normert tidsbruk øker, og mest blant yrkesfagelevne. Sammenlikner vi 2006-kullet med 2004-kullet etter skolestart det andre året, kan vi konkludere med at gjennomføringen er noe bedret, mens andelen som ikke er i videregående opplæring er omtrent konstant. Endringene er imidlertid svært små.

Det er en økning i andelen som følger normert tidsbruk fra første til tredje opplæringsår fra 2004-kullet til 2005-kullet på 2,5 prosentpoeng, og det er særlig andelen som er forsinket, men som har holdt seg til samme studieretning, som er redusert. Disse to kullene er de siste før innføringen av Kunnskapsløftet. Mens omtrent 90 prosent av elevene som siktet mot studiekompetanse sto uten tidstap ved oppstarten av det tredje opplæringsåret, gjaldt dette knapt to tredjedeler av yrkesfagelevne.

Omtrent 15 prosent av de som startet på yrkesfag finner vi igjen på allmennfaglig påbygning om høsten det tredje året. Alt i alt var 53,2 prosent av 2004-kullet i rute og på vei mot studiekompetanse høsten 2006, mens den tilsvarende andelen for 2005-kullet var 55,3 prosent. Andelen som har brukt normert tid og er på vei mot yrkeskompetanse var henholdsvis 18,5 og 18,7 prosent for de to kullene. Ettersom vi bare har data fram til høsten 2007, kan vi så langt ikke si noe om gjennomføringen fram til tredje opplæringsår for det første kullet etter reformen.

En sammenlikning av ulike elevgrupper etter hvilke resultater de oppnådde i grunnskolen viser dramatiske forskjeller i gjennomføring. Mens bare 24 prosent av de som har et karaktergjennomsnitt på under 3,3 og som har minst ett fag med karakteren 1 eller manglende vurdering, hadde normert tidsbruk og var på vei mot studie- eller yrkeskompetanse ved starten av tredje opplæringsår, gjaldt dette for 96 prosent av de som har et karaktersnitt på 4,8 eller bedre. I gruppa med svakest resultater var 43 prosent utenfor videregående opplæring ved starten av tredje opplæringsår, mens den tilsvarende andelen for den sterkeste gruppa var 2 prosent. Analysen av sammenhengen mellom karakterer og gjennomføring viser at en av fem elever har svake forutsetninger for å gjennomføre videregående opplæring. Det er i hvert fall tre mulige tiltak for å møte denne utfordringen: (1) Å styrke opplæringen i basisfagene i grunnskolen; (2) Målrettede tiltak i forhold til elevene det gjelder for å løfte dem faglig og (3) Særskilte opplæringstilbud som er tilpasset de elevene som ikke har forutsetninger for å nå målet om yrkes- eller studiekompetanse.

9 Konklusjoner

Rammen for vårt prosjekt er å evaluere implementeringen og effektene av Kunnskapsløftet som strukturreform innenfor videregående opplæring. Konkret har vi analysert og dokumentert den nye tilbudsstrukturen og effektene av den på elevenes søkning til, opptak i og gjennomføring av videregående opplæring. De strukturelle grepene i reformen innebærer en forenkling av tilbudsstrukturen gjennom en reduksjon i antall utdanningsprogram og Vg2-kurs. Samtidig er det innført endringer i tilbudet som skal gi elevene bedre muligheter til å fordype seg. Endelig er kravene for å oppnå studiekompetanse noe skjerpet.

Vi kan ikke spore særlig store effekter av strukturendringene, og det er i tråd med våre forventninger. For det første er de strukturelle grepene av begrenset karakter, for det andre er det ikke uten videre gitt at strukturelle grep i seg selv gir effekter på elevkullenes gjennomføring av et opplæringsløp.

Den viktigste strukturelle endringen innenfor utdanningsprogrammene som leder mot studiekompetanse er at formgivingsfag nå er å finne som eget tilbud fra første år på Studiespesialisering. Det er også denne strukturelle grepet i reformen som så langt har gitt den tydeligste effekten. Antallet elever på Vg2 formgivingsfag er nemlig bare halvparten av elevtallet på VKI Tegning, form, farge. Det ser her ut til at elever som satte pris på muligheten til å starte i et fagopplæringsløp, for så å kunne velge et fastlagt og velorganisert løp mot studiekompetanse nå er fratatt denne muligheten. At tilbudet har så liten søkning, gjør i seg selv at det kan bli vanskelig å opprettholde i noen særlig bredde. Denne endringen virker lite gjennomtenkt, og konsekvensene av den må ses på som uheldige ikke-intenderte konsekvenser. En annen lite vellykket strukturell endring innenfor Studiespesialisering var tredelingen i fordypning mellom realfag, språkfag og samfunnsfag og økonomi. Allerede etter et år ble språkfag og samfunnsfag og økonomi slått sammen fordi bare 5 prosent søkte seg til språkfag.

Reduksjonen i antall yrkesfaglige Vg2-kurs gjør at tilbudet blir noe mer helhetlig på nasjonalt nivå, ved at flere fylker kan tilby et flertall av kursene. Fylkene tilbyr nå mellom 26 og 50 av de til sammen 56 kursene. Det har imidlertid ikke blitt færre lærefag etter innføringen av reformen. Her er antallet fortsatt over 200. Styringsstrukturen for fagopplæringen er endret ved at de tidligere 20 opplæringsrådene er erstattet av ni faglige råd som er strukturert ut fra utdanningsprogrammer i skolen, og ikke ut fra grupper av lærefag i arbeidslivet. Det er likevel for tidlig å spore effekter av denne endringen, ettersom de første lærlingene som får sin opplæring etter innføringen av Kunnskapsløftet bare så vidt har kommet i lære.

Når det gjelder reduksjonen i antall Vg2-kurs, kan vi så langt konkludere med at strukturendringene ser ut til å ha blitt implementert uten særlig store effekter for søkning og gjennomføring. Slik sett må vi kunne bedømme selve implementeringen som relativt uproblematisk på strukturelt nivå, mens endringene i hovedsak har vært nøytrale i forhold til målene i reformen om bedre gjennomføring. Den reduksjonen som har vært i søkning og elevtall på Restaurant- og matfag og Helse- og sosialfag var tydelig også før innføringen av

reformen og kan ikke ses på som en effekt av denne. For Design og håndverk er derimot reduksjonen i søker- og elevtall i forhold til den tidligere studieretningen Formgivingsfag en direkte konsekvens av reformen, som førte til at VKI og VKII-kursene Tegning, form og farge ble overført til utdanningsprogrammet Studiespesialisering under navnet formgivingsfag.

Vi kan observere noen mindre endringer graden av gjennomføring av videregående opplæring. Det kan se ut som at antallet som går videre med normert tidsbruk har økt noe, mens andelen som er forsinket er noe redusert. Dette er imidlertid en tendens vi kan observere før innføringen av Kunnskapsløftet, og vi kan dermed ikke se på den som en konsekvens av reformen. Med høsten 2007 som siste måletidspunkt er det fortsatt for tidlig å sin noe mer sikkert om effekter av reformen på gjennomføringsgraden. Det synes som at politiske beslutningstakere og iverksettende myndigheter generelt har stor tro på at strukturelle endringer kan gi positive effekter, i dette tilfellet på gjennomføringen i videregående opplæring. Vi vet imidlertid at en av de viktigste hindringene for å nå dette målet er at en betydelig andel av elevene ikke har de nødvendige faglige forutsetningene for å nå målet om yrkes- eller studiekompetanse, og i hvert fall ikke i løpet av normert tid. Denne gruppa har vi beregnet til å omfatte 20 prosent av elevene. Det er i hvert fall tre mulige tiltak for å møte denne utfordringen: (1) Å styrke opplæringen i basisfagene i grunnskolen; (2) Målrettede tiltak i videregående opplæring i forhold til elevene det gjelder for å løfte dem faglig og (3) Særskilte opplæringstilbud med begrensede kompetansemål som er tilpasset de elevene i videregående opplæring som ikke har forutsetninger for å nå målet om yrkes- eller studiekompetanse. Slike tiltak er nødvendig dersom dagens forventning om og krav til kompetanseoppnåelse i videregående opplæring skal stå fast.

Referanser

- Cliffordson, Christina (2008). Effects of Schooling and Age on Performance in Mathematics and Science: A Between-grade Regression Discontinuity Design applied to Swedish TIMSS 95 Data. Paper presented at The 3rd IEA International Research Conference. Taipei, Taiwan.
- Danielsen, H. (2002). Husmorhistorier: norske husmødre om menn, barn og arbeid. Oslo, Spartacus.
- Dokka, H. J. (1988). En skole gjennom 250 år. Oslo, NKS-forlaget.
- Featherman, D. L. og Annemette Sørensen. (1983). "Societal Transformation in Norway and Change in the Life Course Transition into Adulthood." *Acta Sociologica* 26/2(1983): 105-126.
- Featherman, D. L., L. K. Selbee og K.U.Mayer (1989). "Social Class and the Structuring of the Life Course in Norway and West Germany". *Age Structuring in a Comparative Perspectives*. D. Kertzer og K.W. Schaie (red.). New Jersey, Hillsdale.
- Gravaas, B. T., T. Hægeland, L. J. Kirkebøen og K. Steffensen (2008). Skoleresultater 2007. En kartlegging av karakterer fra grunnskoler og videregående skoler i Norge. Notat 2008/24. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Hansen, E. J. (2003). Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv. København, Reitzel.
- Haug, Peder (2003), Evaluering av Reform 97: Sluttrapport frå styret for Program for evaluering av Reform 97. Oslo: Norges forskningsråd
- Helland, Håvard og Liv Anne Støren (2004), Videregående opplæring – progresjon, gjennomføring og tilgang til læreplasser. NIFU STEP skriftserie 26/2004. Oslo: NIFU STEP.
- Helland, Håvard (2006), Progresjon og kompetanseoppnåelse i yrkesfagopplæring. NIFU STEP Arbeidsnotat, 9/2006. Oslo: NIFU STEP.
- Hægeland, T., L. J. Kirkebøen, m. fl.. (2006). Skoleresultater 2005 en kartlegging av karakterer fra grunnskoler og videregående skoler i Norge elektronisk ressurs. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Høigaard, E. og H. Ruge (1963). Den norske skoles historie. En oversikt. Oslo, Cappelen.
- Høst, H. (2008). Fag- og yrkesopplæringen i Norge: noen sentrale utviklingstrekk. Oslo, NIFU STEP.
- Innst.S.nr.268 (2003-2004) Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om kultur for læring.

- Karlsen, Eivind, Wenche Rønning og Agnete Wiborg (2005), Frafall i videregående skole og hevinger av lærekontrakter i fagopplæringen i Troms skoleåret 2004-2005. Arbeidsnotat nr 1016/05. Bodø: Nordlandsforskning.
- Korsnes, O. (1996). Industri og samfunn: framlegg til et program for studiet av norsk arbeidsliv. [Bergen], Sosiologisk institutt, AHS - Gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning, Universitetet i Bergen: VI, 613 s.
- Lindbekk, T. (1992). Systemforskjeller i yrkesutdanning og utdanningspolitikk. Det kvalifiserte samfunn? T. Halvorsen og O. J. Olsen. Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Lødding, Berit, Eifred Markussen og Nils Vibe (2005), "...utnytte sine evner og realisere sitt talent"? Læringsutbytte ved innføringen av Kunnskapsløftet. NIFU STEP rapport 5/2005. Oslo: NIFU STEP.
- Markussen, Eifred (2000), Særskilt tilrettelagt opplæring i videregående - hjelper det? Om segregering, inkludering og kompetanseoppnåelse i det første Reform 94-kullet. Fafo-rapport-341. Oslo: FAFO
- Markussen, Eifred (2002), Kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring for de første Reform 94-elevne. I Arnesen, Clara Aase og Nina Sandberg (red). Utdanning og arbeidsmarked 2002. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Markussen, E. (2003). Valg og bortvalg. Om valg av studieretning i og bortvalg av videregående opplæring blant 16 åringer i 2002 : første delrapport i prosjektet Bortvalg og kompetanse. Oslo, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Markussen, Eifred og Per Olaf Aamodt (2003), Gjennomstrømning i utdanningssystemet. Utdanning 2003 – ressurser, rekruttering og resultater. Statistiske analyser 60. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Markussen, Eifred, og Nina Sandberg (2004), Bortvalg og prestasjoner. NIFU skriftserie 4/2004. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Markussen, Eifred, og Nina Sandberg (2005), Stayere, sluttet og returnerte. NIFU STEP skriftserie 6/2005. Oslo: NIFU STEP.
- Markussen, E., B. Lødding, m. fl.. (2006). Forskjell på folk - hva gjør skolen?: valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002 : hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner tre og et halvt år etter. Oslo, NIFU STEP.
- Markussen, E., M. W. Frøseth, m. fl.. (2008). Bortvalg og kompetanse gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002 : hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter. NIFU STEP rapport 13/2008. Oslo: NIFU STEP.
- Michelsen, S. (1992). Yrkesopplæringspolitikkenes forvaltning. Det kvalifiserte samfunn? T. Halvorsen og O. J. Olsen. Oslo, Ad notam Gyldendal
- Michelsen, S., H. Høst, m. fl.. (1998). Fagopplæring og organisasjon mellom reform og tradisjon: en evaluering av Reform 94 : sluttrapport. Bergen, Bestilles hos: Studia.

- Michelsen, S., H. Høst, m. fl.. (1999). Mot en ny fagopplæringsordning? Videregående opplæring - ved en skilleveg?: forskning fra den nasjonale evalueringen av Reform 94.
- NOU: 1991:4, Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- NOU: 2003:16, I første rekke. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- OECD 2002, Information, Guidance, Counselling. OECD Review of Career Guidance Policies. Norway, Country Note. (<http://www.oecd.org>)
- Sakslind, R. (1998). Danning og yrkesutdanning: utdanningssystem og nasjonale moderniseringsprosjekter. Oslo, Norges forskningsråd. Delvis omarbeidete versjoner av innlegg holdt på Skole-KULTs tredje årlige seminar, arrangert i Bergen 23.-24. mai 1996. Inngår i forskningsprosjektet: Skolen som kulturinstitusjon (Skole-KULT)
- Sakslind, R. (2001). Utdanningssosiologiens trender. Et historisk-epistemologisk perspektiv. Bergen, Gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning, Universitetet i Bergen.
- Sandberg, Nina og Nils Vibe (1995), Alle kan ikke bli frisører. Søkning og opptak til videregående opplæring. Evaluering av Reform '94. Underveisrapport våren 1995. Rapport 3/95. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Skarpenes, O. (2004). Kunnskapens legitimering en studie av to reformer og tre fag i videregående skole. [Bergen], Sosiologisk institutt.
- Spesialundervisning i grunnskole og videregående opplæring. Regelverk, prosedyrer og prosesser. Oslo 2004, Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Stortingsmelding nr 32 (1998-99) Videregående opplæring
- Stortingsmelding nr 30 (2003-04) Kultur for læring
- Støren, Liv Anne, Synnøve Skjersli og Per O. Aamodt (1998), Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra NIFUs hovedprosjekt. NIFU rapport nr. 18/98. Oslo, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Støren, Liv Anne og Synnøve Skjersli (1999), "Gjennomføring av videregående opplæring – sett i lys av retten til opplæring". I Kvalsund, Rune; Trine Deichman-Sørensen og Per Olaf Aamodt (red.): Videregående opplæring - ved en skilleveg? : forskning fra den nasjonale evalueringen av Reform 94. Oslo: Tano Aschehoug.
- Støren, Liv Anne og Nina Sandberg (2001), Gjennomstrømning i videregående opplæring 1994-1999. Videreføring av evalueringen av Reform 94. NIFU skriftserie nr. 8/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Støren, L. A. (2003). Videregående opplæring gjennom ti år blant jenter og gutter, minoritet og majoritet progresjon, søkemønster og tilgang til læreplasser. Oslo, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. NIFU skriftserie nr. 36/2003.
- Støren, L. A. og C. Å. Arnesen (2003). Et kjønnssegregert utdanningssystem. Utdanning 2003 - ressurser, rekruttering og resultater. Oslo, SSB: 135-160.

- Støren, Liv Anne, Håvard Helland og Jens Grøgaard (2007), Og hvem stod igjen...?. NIFU STEP rapport nr. 14/2007.
- Telhaug, A. O. (1979). Vår nye videregående skole: oversikt over og kommentar til reformarbeidet. Oslo, Didakta norsk forlag.
- Telhaug, A. O. (1999). Norsk utdanningspolitisk retorikk 1945-2000 en studie av utdanningstenkningen i norske partiprogrammer. [Oslo], Cappelen akademisk forlag.
- Vibe, N., R. Edvardsen, m. fl.. (1997). Etter halvgått løp: rekruttering og gjennomstrømning i videregående opplæring etter Reform 94. Oslo, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Vibe, Nils og Jorunn Spord Borgen (2007), "Lese det, lære det, ja! Men å skrive det? Nei, det vil vi ikke'. Evaluering av forsøk med valgfritt skriftlig sidemål i Oslo: NIFU STEP rapport nr. 33/2007.
- Wiborg, Agnete og Wenche Rønning (2005), Frafall, bortvalg, avbrudd eller skoleslutt? : Frafall innen videregående skole i Nordland skoleåret 2004-2005. Arbeidsnotat nr 10113/05. Bodø: Nordlandsforskning.